

Voruta

Nr. 15 (753) 2012 m. liepos 21 d. Nacionalinis Lietuvos istorijos laikraštis ISSN 1392-0677 Kaina 1 Lt

Šiame numeryje

2 **Benediktas JANKAUSKAS**

Atkurtai Klaipėdai – 760 metų. Senajai – ?

7 **Petras IVANOVAS**

Tapytojos drobėse – garbinga Lietuvos praeitis

9 **Pranciška Regina LIUBERTAITĖ**

Vienos pavardės variantai prieštarauja originaliai pavardžių rašybai

Lietuvių kalba gujama iš Lietuvos

Habil. dr. Kazimieras GARŠVA, „Vilnijos“ draugijos pirmininkas, Vilnius

Kazimieras Garšva

Krašto apsaugos ministrė Rasa Juknevičienė siūlo papildyti Valstybinės kalbos įstatymą nauja nuostata, suteikiančia galimybę Lietuvos kariuomenės tarptautinius dokumentus rengti tik užsienio kalba, taip atimant iš lietuvių galimybę sužinoti, ką jų vardu šalis yra įsipareigojusi. Tačiau žinomas kalbininkas, „Vilnijos“ draugijos pirmininkas habil. dr. Kazimieras Garšva sako, kad tai – tik žiedeliai, mat lietuvių kalbai kitais projektais ruošiamasi smogti daug skaudžiau.

Svarbiausia – mažumos

Anot K. Garšvos, šiuo metu svarstomi keli įstatymai, susiję su valstybine lietuvių kalba ir galintys gerokai sumenkinti jos reikšmę.

„Svarbiausias yra Valstybinės kalbos įstatymas. Aš dalyvavau jį birželio pradžioje svarstant Seime, turiu protokolą. Štai Seimo narys Vytenis Povilas Andriukaitis šnekėjo, kad mes pirmiausiai turime suteikti visas garantijas tautinėms mažumoms, o tada ir apie

Lietuvos lenkų mokyklų streiko komiteto, vadovaujamo Lietuvos lenkų rinkimų akcijos (LLRA), surengtas mitingas prieš Švietimo įstatymo pataisas, numatančias, kad tautinių mažumų mokyklose daugiau dalykų būtų dėstoma lietuvių kalba. 2012 m. kovo 17 d. J. Česnavičiaus nuotr.

valstybinę kalbą pašnekėsime. Tada atsistojo parlamentaras Jaroslav Narkevič ir sako: teisingai“, – priminė kalbininkas.

Daugiakalbė valstybė

K. Garšva baisesi planais keisti ir Tautinių mažumų įstatymą. Anot jo, lenkai nori pagal senus autonomininkų reikalavimus į įstatymą perkelti reikalavimus, kad teritorijose, kur kompaktiškai gyvena daug tautinės mažumos atstovų, sudarančių ne mažiau nei 20 proc. visų gyventojų, būtų įteisinta regioninė kalba.

„Čia kalbama ne tik apie dvikalbius gatvių pavadinimus, o apie dar rimtesnius dalykus.

Pavyzdžiui, gal apie 20 proc. Vilniaus gyventojų sudaro lenkai. Tad visose valstybės institucijose, kurios įsikūrusios Vilniuje, jos darbuotojai privalėtų mokėti lenkų kalbą. Jei nemokėtų, būtų atleidžiami iš darbo. Kitataučiai, jei su jais nebūtų bendraujama jų gimtąja kalba, galėtų pakelti triukšmą, iškviesti policiją. Tai liestų ne tik rajono savivaldybę, bet ir ministerijas ir panašiai. Net dabar, kai tokios nuostatos nėra įtvirtintos, lenkų gyvenamuose kraštuose jau bandomi įgyvendinti tokie dalykai. Štai Vilniaus rajono savivaldybėje buvo konkursas, tai norintiems įsidarbinti Architektūros skyriuje buvo iškeltas reikalavimas mokėti kalbėti lenkiškai. Be

Nukelta į 11 p.

Mažoji Lietuva

Lietuvos Valstybės diena ant Rambyno kalno

Giedrė SKIPITIENĖ, Bitėnai, Pagėgių sav.

Šventėje dalyvavo Lietuvos Respublikos konsulato Sovetske ministras patarėjas B. Makauskas

Gyvenime pasitaiko gražių sutapimų, kai valstybinė šventė į bendruomenę ateina ne viena – už rankos atsiveda jos sąmonėje gimusią tradiciją. Liepos 6-ąją Pagėgių bendruomenės asociacija ant Rambyno kalno paminėjo Lietuvos Valstybės dieną, prisiminė savo veiklos 10-metį.

Bendruomenė įregistruota 2001-ųjų lapkričio mėnesį. Pagėgių bendruomenės aktyvas jos dešimtmetį nutarė minėti ištiesus metus. 2010 m. pagėgiškiams kilo idėja Lietuvos didžiojo kunigaikščio Mindaugo

karūnavimo dieną paminėti dviračių žygiu ant Rambyno kalno. Kelios dešimtys entuziastų papuošė dviračius trispalvėmis vėliavomis, kita tautine atributika atvažiavo ant Rambyno kalno, sugiedojo „Tautišką giesmę“, dalyvavo krašto istorinių įvykių viktorinoje, rašė linkėjimus Lietuvai.

Sulaukta svečių iš Lenkijos ir Karaliaučiaus krašto

Šių metų renginyje jau dalyvavo 270 dalyvių. Sulaukta svečių iš Lenkijos Ylavos savivaldybės, Kaliningrado srityje gyvenančių lietuvių bendruomenės atstovų. Šventėje dalyvavo Lietuvos Respublikos konsulato Sovetske konsulė Liuda Kleimionova, ministras patarėjas Bronius Makauskas, Rusijos Federacijos generalinio konsulato Klaipėdoje konsulo patarėjas Vladimiras Novikovas.

Pradėdamas šventę ilgametis Pagėgių bendruomenės pirmininkas Edmundas Incius sakė:

„Esu laimingas šiandien susirinkusius

Nukelta į 13 p.

Trakus papuoš primirštą istoriją įamžinanti plaketė

Sigita NEMEIKAITĖ, Trakų rajono savivaldybės viešųjų ryšių specialistė

Plaketė, įamžinanti iš užmaršties prikeltą istorijos įvykį, netrukus bus įrengta Trakų rajono savivaldybės aikštėje

Trakuose atverčiamas dar vienas užmirštas istorijos puslapis ir nupučiamos užmaršties dulkės. Netrukus priešais Trakų rajono savivaldybės pastatą rekonstruojamoje aikštėje iškils metalo plaketė, skirta Napoleono armijos žygio į Lietuvą bei Trakus 200 metinėms.

Istorijos šaltiniai liudija, kad Napoleono armijos IV korpuso štabas, vadovaujamas generolo, Italijos vicekaraliaus Eženo de Boarne, Trakuose įsikūrė 1812 m. liepos 4 d. Tuometėje Lietuvoje Napoleono kariai buvo

sutinkami kaip išvaduotojai nuo carinės Rusijos priespaudos.

Štabas anuomet įsikūrė dabar Vytauto gatvėje 18-uoju numeriu pažymėtame name. Tai įamžinta ne tik dokumentuose, bet šiame korpuse tarnavusio dailininko A. Adamo nupieštame darbe.

Būtent šis meno kūrinys tapo vienu plaketės „puslapiu“, o antrame – lietuvių, prancūzų, italų kalbomis paskelbtas užrašas, kad šiame name buvo įsikūrę prancūzai. Plaketę sukūrė žinomas skulptorius Antanas Vaičekauskas. Beje, jis yra ir Vytauto Didžiojo nominacijos medalių autorius, kuriuos Trakų rajono savivaldybė įteikia labiausiai nusipelnusiems kraštieji žmonėms.

Plaketė bus pastatyta savivaldybės aikštėje priešais buvusį prancūzų štabą, šiuo metu visai kuklų namą. Įdomu tai, kad šis ir greta esantis Vytauto gatvėje 16-uoju numeriu pažymėtas namas, kuriuos įamžino prancūzų dailininkas, mažai iki šių dienų tepasikeitė.

Plaketės sukūrimo idėja priklauso Trakų istorijos muziejaus direktoriui Virgilijui Poviliūnui. Šį sumanymą įgyvendino muziejus,

Nukelta į 12 p.

Atkurtai Klaipėdai – 760 metų. Senajai – ?

Habil. dr. Benediktas JANKAUSKAS, Kaunas

Oficialios žinios

Internetė propaguojama¹, kad Klaipėdos (vokiškas pavadinimas *Memel*, *Memela*, *Mi-mela* ir kt.) miesto pradžia laikomi 1252 m. Tuomet Dangės upės žiotyse Livonijos ordinas ir Kuršo vyskupas nusibiauę gyvenvietę ir jos vietoje pastatė Memelburgo pilį. Ji pirmą kartą minima Livonijos ordino didžiojo magistro ir Kuršo vyskupo 1252 m. liepos 29 d. sutartyje dėl pilies statybos tarp Nemuno ir Dangės. Tais pačiais metais prie Dangės žiočių buvusi pastatyta medinė pilis. Vėliau ji daug kartų perstatyta, kol XIX a., praradusi savo strateginę reikšmę, buvo nugriauta.

Prie pilies (1 pav.) kūrėsi miestas, kuriam 1258 m. buvo suteiktos Liubeko miesto teisės. 1455 m. miestą trumpam užėmusios žemaičių pajėgos, o 1475 m. suteikta Kulmo teisė. Iki XVI a. antrosios pusės kariniais sumetimais Klaipėdoje nebuvo leidžiama mūrinė statyba.

Senasis Klaipėdos pavadinimas *Memel* buvo hidroniminės kilmės. Manoma, kad vietinės baltų gentys (skalviai ir galbūt kuršiai) šitaip vadino Nemuno tėkmę žemupyje, o Vokiečių ordinas šį pavadinimą tik perėmęs.

Archeologas M. Brazauskas², nagrinėdamas XVI–XVII a. Klaipėdos senamiesčio raidą, minėjo ir ankstesnį Klaipėdos raidos etapą, bet iš esmės analizavo kitoje vietoje XV a. pabaigoje – XVI a. pradžioje pradėto statyti dabartinio miesto raidą. Anot jo, XVI a. pradžioje Klaipėdos miestas prieš naujai suplanuotų pilies modernizacijos darbų pradžią jau buvo pradėtas kelti į dabartinio senamiesčio vietą, kuri savo ruožtu iki XV a. pabaigos vargu ar buvo apgyventa.

Nesiremiant nauja archeologine medžiaga manyta, kad Klaipėdos senamiestis siekia XIII a. antrosios pusės miesto įkūrimą. Dabar neabejojama, kad XVI a. miestas buvo perkeltas į dabartinio senamiesčio vietą.

Kaip teigia prof. V. Žulkus³, Klaipėdoje išskirtini trys pagrindiniai miesto raidos etapai: 1) XIII a. vidurys – XV a., kuomet užsimezgė miesto urbanistinė struktūra; 2) XVI a. pradžia – XVII a., kuomet prasidėjo senojo miesto atmirimas ir naujojo miesto įkūrimas su sava gatvių, sklypų bei kvartalų sistema; 3) XVII–XVIII a., kuomet bastionais senasis miestas ir Fridricho priemiestis buvo išskirtas iš kitų priemiesčių, o vidinėje pylimų dalyje susiklostęs šios miesto dalies planavimas išliko ir iki šių dienų.

Klaipėdos senamiesčio vaizdas iš centro į pietus senamiesčio ir Kuršių marių kryptimi matomas 2 pav. Dešiniau viduryje – dalis išlikusios piliavietės.

Prof. A. Miškinio nuomone⁴, Klaipėdos miesto *stačiakampio planas buvo pasirinktas ne tiek dėl miesto teritorijos trūkumo, kiek siekiant viską orientuoti karo su Žemaitija tikslams, net ir miesto planą.*

Kada atsirado žemaitiškas miesto pavadinimas *Klaipėda*, nėra aišku. Šaltiniuose jis minimas tik nuo XV a. pradžios: Vytauto laiške 1413 m. rašoma *Čaloypede*, o 1420 m. Kryžiuočių ordino derybų su Vytautu santraukoje kalbama apie *castrum Memel alias Klawppeda*¹.

Teodoro Narbuto istoriniai faktai

Oficialiomis žiniomis Klaipėdos miestas šiemet turėtų švęsti 760 metų jubiliejų. Vis dėlto esama žinių, kad 760-osios Klaipėdos miesto metinės laikytinos ne miesto įkūrimo, bet jo atkūrimo (atstatymo) metinėmis.

Duomenų apie tai teikė vokiečių istorikas Johanas Foigtas – Karaliaučiaus slaptojo archyvo direktorius, Karaliaučiaus universiteto profesorius. Jis Kryžiuočių ordino archyvuose surinko daug medžiagos apie prūsų ir lietuvių kovas su kryžiuočiais ir išleido 9 tomų veikalą *Prūsijos istorija* bei 6 tomų Prūsijos diplomatinį dokumentų rinkinį. Foigtas, anot įžymiojo XIX a. pirmosios

pusės lietuvių istoriko Teodoro Narbuto⁵, rašė, kad *viena dešinioji Nemuno deltos šaka nuo Rusnės suko į šiaurę, iš dešinėsios pakrantės įtekėjo Minija, po to jungėsi su Dange, kurios žiotyse stovėjo sena lietuvių tvirtovė Klaipėda, Klejpeda, ir galop vienomis plačiomis žiotimis įsilejo į jūrą toje pačioje vietoje, kur šiandien yra Kuršių marių žiotys.* Iš to pavadinimo ir iš kryžiuočių laikų padavimų T. Narbutas darė išvadą, *jog Klaipėda senovėje buvo žemaičių tvirtovė, saugojusi Nemuno žiotis, o vėliau apleista ar užgrobta kryžiuočių, kurie pavadinime išsaugojo prie jos mūrų plaukiančio Nemuno vardą.*

Toliau T. Narbutas rašė: *Memelio tvirtovę ant senųjų amžių Klaipėdos griuvėsių Livonijos didysis magistras Eberhardas Zeinas pastatė 1242 metais (tai spausdinimo klaida, nes po 2 puslapių nurodoma 1252 metų data – B. J.); toje epochoje dar egzistavo tos šiaurinės Nemuno žiotys, kurias krašto gyventojai vadino Memila. Žinios apie tai kryžiuočių transakcijose išliko tokios aiškios, kad reikia jas tik patvirtinti apžūrėjus tų kraštų vietas ir pakrantes*⁵.

T. Narbutas⁵ minėjo 6 dokumentus, bylojančius apie Memelio tvirtovės ir miesto statybą bei apie senąją žemaičių ir sembų tvirtovę, buvusią prie Memelio ir Dangės žiočių:

1) sutartis tarp Livonijos riterių ir Kuršo vyskupo Henriko dėl Memelio pilies statybos išlaidų, dėl kai kurių sklypų pačiame mieste ir dėl kai kurių žemės sklypų, kurie buvo arba tušti, arba dar neišdalinti;

2) sutartis Kuršo vyskupo Henriko ir Livonijos magistro Eberhardo Zeino dėl pilių statybos Kurše ir dėl pinigų kalimo Memelyje, iš kur paaiškėja, jog Memelio tvirtovė bei pats miestas buvo pradėta statyti 1252 metais. Sutartyje aptartos bažnyčios ir turgavietės statybos sąlygos;

3) sutartis tarp Kuršo vyskupo Henriko ir Kryžiuočių ordino dėl Memelio varpinės statybos ir dėl rūmų, esančių prie miesto, pagal kurią *Memelio tvirtovė buvo pastatyta jau 1253 metais.* Joje rašoma, kad trečia pastatytos tvirtovės dalis nuo Dangės pusės, atiteko vyskupui, o dvi dalys, nuo Memelio upės, – ordinui. Minima ir viena sąlyga, jog bus leista iš vyskupui priklausančios pusės prieiti prie Memelio. Tiltais, nutiestais per Dange, galės važiuoti ir eiti visi, o apie tiltus per Memelį nieko nesakoma, nes anuomet priešingame upės krante turėjusi būti dykvietė. Nurodyta, kad *Miesto riba turėjo būti prie apkasų, kur prieš daugelį metų prie Nemuno stovėjo pilis, prie Memelio ir Dangės upės santakos, iki pat apkasų, kuriuos buvo supylę lietuviai ir sambiai, gindami senąją pilį;*

4) popiežiaus Inocento IV bulė apie saugojimą ir pakrikštijimą pastatytos Memelio tvirtovės, kur rašoma, jog *Nemunu tiesiog iš jūros pagonims buvo atgabenama druska, ginklai ir kiti daiktai, ir Memelio pilies uždavinys buvo tam sutrukdėti, todėl ji turėjo būti ypač ginama nuo lietuvių puldinėjimų;*

5) Varmijos ir Kulmo vyskupų sprendimas padalyti Sambiją jiems ir Kryžiuočių ordinui, kuris byloja, kad tarp *Nemuno ir Priegliaus žiočių, jūroje, buvo dvi salos, vadintos Nergia ir Nestlant.* Kaip teigia T. Narbutas, rašęs XIX a. pirmoje pusėje, pirmosios liekanos dabar yra vadinamojoje Kuršių nerijoje, o antrosios liekanos – tos pačios nerijos pietinė dalis, prasidedanti nuo Rasytės, kur Rusnė įteka į jūrą;

6) Sambijos pasidalinimo tarp Sambijos vyskupo ir kryžiuočių sutartis, kurioje rašoma apie gana gausiai apgyvendintą Nerge salą. Ji buvusi daug toliau į vakarus nuo šiandieninio nerijos kranto. Didžiulės smėlio kopos, vadinamos Sūden Platz ir Norden Platz, esančios prie Memelio, nusitęsiančios toli palei jūrą, esančios akivaizdus užlietos sausumos pėdsakas.

Kraštovaizdis ir senovinė Nemuno tėkmės kryptis

T. Narbutas⁵ aprašinėjo ir savo tyrinėjimus, įrodančius, kad *dešinioji Nemuno (senovėje – Kronas, vėliau Memelis – B. J.) vaga nuo Rusnės salos ... suko į dešinę net ligi Šyšos*

1 pav. Klaipėdos piliavietės ir pilies maketas

2 pav. Klaipėdos senamiestis Kuršių marių kryptimi, 2008 m.

kaimo, kur į Rusnę įteka paties pavadinimo upelis. Iš ten ji plaukė šiaurės vakarų kryptimi vaga, vadinama Atmata... Plaukiant šia kryptimi, senovinė Nemuno vaga iš dešinėsios pakrantės priėmė Tenenio upę, kuri ten, kur šiandien įteka į Miniją, tekėjo tos pačios Minijos vaga, o prie Jaciškių kaimo suko kairėn į slėnį, išgraužtą upelio, šiandien tekančio į Krokų Lankos ežerą ir įtekančio į jį prie Ragulų kaimo; ji įsiliedavo į daubą šiandien tyvuliuojančio ežero, kurio seniau galbūt ir nebuvo; upė Tenenys, kitoje vietoje apėjusi jo slėnį pietų kryptimi, įsiliedavo į Memelio upę ten, kur ežero vandens šiandien susisiečia su Atmatos vaga, iš kur prasideda ir ten susidariusi atšaka, vadinama Siaura. Čia, kairėje šios atšakos pusėje, tarp Palaingės perplaukos, yra nedidelė aukštuma ir dvi salelės į Ventės rago kyšulio puse; iš to matyti, kad nuo tuomet neegzistavusių Palaingės ir Ulmo šakų žiočių iš rytų į vakarus driekėsi ir, aplenkęs minėtą kyšulį, suko į neriją nemutrūkstamas kyšulys. ... Į pagrindinę Nemuno, arba senovės Memelio, vagą iš dešiniojo kranto žemiau Tenenio upės žiočių įsiliedavo Veiviržo upė, kuri seniau nuo tos vietos, kur šiandien įteka į Miniją prie Skiros kaimo, tekėdavo dešinėn tarp Kikšių ir Kulviškių kaimų į slėnį, kurį kerta šiandieninis įtekantis į marias Druojos upelis prie Dravojėnų kaimo; šis upelis ir rodo senovę Veiviržo upės, kažkada turėjusios dešinįjį intaką Klišės upelį ir susiliejusios su į vakarus plaukusiu Memeliu. Visiškai kitokią vagą turėjusi ir Minijos upė. Ji prie Dituvos kaimo suko dešinėn, Sudnagų kaimo link, ir upokšnio vaga plaukė į pietus nuo Stariškių kaimo.

Reikia žinoti, kad cituoti žodžiai *šiandien, šiandieninis* sietini su XIX a. pirmąja puse, kai T. Narbutas rašė *Lietuvių tautos istoriją*. Netenka abejoti, kad dabar, po tarybiniais laikais Nemuno žemupyje vykdytų ypač didelių, kartais drastiškų, melioracinių darbų ir po natūralių pokyčių, aprašytoji situacija kai kur gali būti neatpažįstamai pasikeitusi, vis dėlto smulkmeniškai vietovių aprašinėjimas įtikina, jog T. Narbutas gerai žinojo tų vietovių situaciją. Tokia galimybė jis turėjo dirbdamas inžinieriumi prie hidraulinių darbų Nemuno upėje. Apie tai jis užsimena prieš pateikdamas plačią pakrančių paviršiaus charakteristiką tarp Rusnės ir Klaipėdos. Nedidelę to aprašymo dalį perteikiau, siekdamas pagrįsti T. Nar-

buto teiginius apie senosios Klaipėdos pilies ir gyvenvietės egzistavimą prieš Livonijos riterių ir Kuršo vyskupo sutartį dėl Memelio pilies statybos.

Užmirštas gamtinis sukrėtimas, nulėmęs Nemuno tėkmės kryptį

T. Narbutas⁵ buvo įsitikinęs, kad senovės laikais įvyko neužfiksuota *gamtinė revoliucija*, po kurios nugrimzdė žemės paviršius Kuršių marių teritorijoje. Dėl to Memelio vaga virtusi marių dalimi, o Nemuno dešinėsios šakos vandens baseinas igavęs priešingą kryptį. Tuo pačiu metu pertrūkusi dalis sausumos tarp Ventės ir Karvaičių, o vanduo ėmęs plaukti Memelio tėkmės link. Taip susidariusi Kuršių marių dalis nuo Ventės rago iki Klaipėdos. Tai galėję atsitikti dėl staigaus žemės drebėjimo, nugrimzdus požeminėms uoloms. Tuo, kad apie šį įvykį neužsimena prūsų kronikos, nesą ko stebėtis, nes ta senovės Skalvijos dalis, kryžiuočių, o vėliau žemaičių žiauriai nusiaubta, XIII amžiaus antroje pusėje buvo visiškai tuščia ir beveik negyvenama, neturėjo jokių santykių su Prūsija, o Memelio tvirtovė priklausė Livonijos riteriams, kurie ją to paties amžiaus paskutinia-me ketvirtadalyje beveik pamiršo.

¹Klaipėdos istorija – interneto enciklopedija Vikipedija (<http://lt.wikipedia.org>).

²Brazauskas M. XVI–XVII a. Klaipėdos senamiesčio kultūrinių sluoksnių stratigrafija: nauji miesto suplanavimo bei pirminio užstatymo tyrimų duomenys. *Vilniaus pedagoginio instituto Mokslo darbai, Istorija*, LXIX/69 t., Vilnius, 2008, p. 8–21.

³Žulkus, V. Klaipėdos istorijos ir topografijos bruožai XIII–XVII a. (Archeologijos duomenimis). *Klaipėdos miesto ir regiono archeologijos ir istorijos problemos. Acta Historica Universitatis Klaipedensis*. T. 2. Klaipėda, 1994, p. 5–16.

⁴Miškinis, A. Klaipėdos genezė ir urbanistinė raida iki XVII a. pabaigos. *Architektūros paminklai*. T. 5. Vilnius, 1979, p. 19–36.

⁵Narbutas T. *Lietuvių tautos istorija*, 2 t., Vilnius, Mintis, 1995, 512 p.

Smalininkai. VI d. Negandų laikai

Dr. Martynas PURVINAS, Kaunas

Bandant aiškintis lemtingų praeities įvykių prasmę, kartais stebimasi, kad 1914 m. svarbiausios Europos imperijos (Austrija – Vengrija, Rusija, Vokietija, Didžioji Britanija) ir daug kitų valstybių taip beatodairiškai pradėjo savizudišką Pirmąjį pasaulinį karą, po kelerių metų neatpažįstamai pakeitusi Senojo pasaulio veidą. Esą neapdairūs monarchai (neretai sieti giminytės saitais) dažniau vadovavosi nepagrįstais lūkesčiais ir viltimis, manė nesunkiai pertvarkysiantys žemyną savo naudai. Lyg nepaisyta anuometinių realių, nebandyta pasitenkinti neprasta to laiko padėtimi (per šimtmetį iki 1914 m. Europa buvo toli pažengusi į priekį įvairiose srityse, daugiau ar mažiau naudosis to gavo skirtingos visuomenės grupės).

Veikiausiai būta daugybės būsimo karo priežasčių – nuo nesugebėjimo numatyti būsimo milžiniškus nuostolius, santvarkų ir valstybių žlugimą iki sunkiai suvokiamų lūkesčių pakeisti daug kam pabodusią tvarką. Tuometinės imperijos nemokėjo eiti senovės Romos keliais, šimtmečiais ar net ištisam tūkstantmečiui užsitikrinant stabilų egzistavimą ir pagrindinių valdžios institucijų tinkamą raidą. Dar būta daugybės tautų ir etninių grupių kartais nepastebimų bruzdėjimų, XIX amžiui suteikiant „tautinio atgimimo“ vardą, ženklusį giluminius visuomenių ir etnoso pokyčius. Tas atgimimas ryškėjo ir Mažajoje Lietuvoje, kur priešintis krašto priverstinei modernizacijai ir germanizacijai, kovota už vietos gyventojų teises. Gal tik ne visi eiliniai žmonės nujautė, kad senoji tvarka žlugs, kartu griaudama ir jų kuklius likimus, naikindama įprastinio gyvenimo pamatus ir jų ilgai kauptas gėrybes. Gal daug kas ir negalvojo, kad kovos vyks ne kažkur toli, o čia pat – šalia tėvų sodybų.

1914 m. rugpjūčio mėnesį Rusijos kariuomenė jau buvo užėmusi beveik visą Mažąją Lietuvą. Grobtas turtas, degintos sodybos, gyventojai tremti į Rusijos gilumą (daugumos jų nespėta nuvežti iki tolimojo Sibiro). Atsigaunant Vokietijos pajėgoms, per kraštą vėl stūmėsi mūšių linija. Carinės Rusijos daliniai dar kartą veržėsi į kraštą 1915 m. pavasarį, kol galutinai pralaimėjo, atsitraukdami į Rytų Lietuvą ir ten ilgam įsitvirtindami.

Po kelių mėnesių suirutės panemuniaii vėl pradėjo atgimti – kroviniai plukdyti jau iš kaizerinės Vokietijos okupuotų plotų. Tiesa, daugelis krašto vyrų buvo mobilizuota, vietos laivininkai patekdavo į karinį jūrų laivyną, dalyvavo jūrų mūšiuose su Antantės pajėgomis. Žuvusius jūrose ar svetimose žemėse prisimindavo apylinkių gyventojai, paminėdami juos kritusių parapijiečių sąrašuose (šie būvę Smalininkų bažnyčioje), statydami jiems kapinėse atminimo paminklus.

Pamažele slūgo pirmųjų kovų ir pergalų įkarštis, vis labiau juntant visapusiškus karo nuostolius. Vokietijos karinės pajėgos ilgam įstrigo Vakarų ir Rytų frontuose, kur nebūdavo nieko naujo – tik žūtys ir kitokios netektys. Tikriausiai niekas nebuvo numatęs, kad užsitęsiosios kovos ir nuostoliai taip išsekins didžiąją ir lyg nenugalimąją Vokietijos imperiją. Miestuose pradėjo stigti maisto, o kaimuose – darbo rankų. Aižėjo įprastinio gyvenimo pamatai, daug kam tekdavo veržtis diržus.

1918 m. pabaigoje Vokietijai teko kapituoliuoti, netrukus žlugo ir tenykštė monarchija. Paryžiuje susirinkę karo nugalėtojai ėmėsi bausti pralaimėjusius. Taip nuo 1920 m. pradžios nuo Vokietijos buvo atskirtas Klaipėdos kraštas, perduotas Antantės valstybių priežiūrai.

Naujame administraciniame darinyje atsidūrusių smalininkiečių laukė vis nauji likimo smūgiai. Pirmajam pasauliniam karui pasibaigus, buvusi tvarka ir gyvenimas neskubėjo atsikurti. Rusijoje siautės pilietinis karas, bolševikų karinių dalinių žygiai į Lietuvą, Baltarusiją ir Lenkiją, naujai besikuriančios Lietuvos Respublikos konfliktas su Lenkija ir daug kitų veiksnių ilgam sužlugdė krovinių plukdymą Nemunu – Smalininkų ilgamečio klestėjimo pagrinda.

Tą ryškiausiai parodė medienos prekybos

pokyčiai – net ir pokariniais 1919–1923 m. tokia prekyba tesiekė 16,4 % prieškarinio lygio. Jei 1913 m. į Klaipėdą keliaudavo 38,6 % Nemunu atplukdytos medienos (dar 31,8 % pasiekdavo Karaliaučį ir 29,6 % Tilžę), tai 1922 m. Klaipėda negavo nieko. Praeityje dominavusi Nemuno vandens kelią (kuriuo 1911–1913 m. į Rytprūsius būdavo atplukdoma net 94 % visos gaunamos medienos) gan staigiai nukonkuravo sausumos ir jūros keliai, 1920–1923 m. Nemuno keliui palikę vos 6 % krovinių. Beliktų pridurti, kad dėl labai sumenkusio medienos plukdymo masto Nemunu pro Smalininkus iš pradžių tebuvo plukdoma vos po 2 % prieškarinio miško medžiagos kiekio. Šiandien dejuojant dėl nesibaigiančių krizių, kelių ar keliolikos procentų ūkinių netekčių, jau sunku suvokti anuometinę ekonominę katastrofą, kai pragyvenimo šaltinio neteko daugybė panemunių gyventojų, kai daug kam teko pamiršti įprastinį pasiturimą ir ramų gyvenimą.

1923 m. pradžioje Lietuvai pradėjus valdyti Klaipėdos kraštą, eiliniai žmonės susilaukė naujos painiavos. Nebeliko pagrindinės muitinės ir senovinės valstybinės sienos, užtat nauja siena tapo Nemunas. Reikėjo pratintis prie vėl naujo gyvenimo, ieškoti naujų pragyvenimo šaltinių.

Naujai besikurianti Lietuvos valstybė nepadarė geresnio išpūdzio Smalininkų ir kitų Klaipėdos krašto vietovių gyventojams, įpratusiems lankytis Tilžėje ir kituose Rytprūsių didmiesčiuose, naudotis įvairiais techninio ir kitokio progreso pasiekimais. Senbuviai prisimena, kad tuomet pamatytas Jurbarkas tebuvęs medinis miestelis su senoviškai apsirengusiais žydais (o Smalininkų žydai tada neretai būvę „nemenki ponai“, savo aprangą ir išvaizda nesiskyrę nuo vokiečių ir pranokę krašto lietuvininkus – kaimiečius). Nelabai kuo galėjo pasigirti ir anuometinė laikinoji sostinė Kaunas. Kaip ir šiandien, Klaipėdos krašte netrūko apgailestavimų, kad iki krizės būvę geriau. Erzino kartais nevykę naujosios valdžios potvarkiai, į kraštą siunčiami nelabai sumanūs valdininkai. Per oficialiosios germanizacijos dešimtmečius ne vienai krašto gyventojų kartai buvo peršami vokiškosios gyvensenos privalumai (panašiai kelis šimtmečius Didžiojoje Lietuvoje lenkiškumas buvęs poniškumo, aukštesnio statuso ir didesnių galimybių ženklas) ne vienam tapo sektiniais dalykais.

Būta įvairių nuoskaidų. Antai, dar Pirmojo karo metais Vokietijoje rengtos pagalbos Rusijos kariuomenės nusiaubtiems Rytprūsiams programos. Užsieniečiais tapę Klaipėdos krašto gyventojai neretai netekdavo galimų išmokų už tuomet patirtus nuostolius. Važiuojant į įprastines prekybos vietas Pietnemunėje, tekdavo mokėti muitus Lietuvos Respublikai už vežamas prekes, o grįžtančius kartais pabrėžtinai priekabiai (kaip „naujuosius svetimšalius“) dar tikrindavo ir Vokietijos muitininkai.

Nors po Pirmojo pasaulinio karo įtakingi Vokietijos sluoksniai patys parėmė Lietuvos žygį perimti Klaipėdos kraštą iš laikinosios prancūzų valdžios (taip tiems keršijant už pralaimėtą karą ir pažeminimus), tačiau vėlesnis krašto lietuvinimas vis labiau kluvo didžiai kaimynei. Atsigaunant nuo karo ir užsitęsiosios pokarinės krizės, dažniau prisimintos buvusios valdos, palaipsniui klostėsi savotiškas „šaltasis karas“. Vokietijoje ieškota visokių būdų paremti užsienyje (nuo Sudetų iki Klaipėdos krašto) atsidūrusias provokiškas organizacijas ir veikėjus, kurstyti įvairias aistras. Kartu bandyta diskredituoti Lietuvos Respubliką – esą toji šelpianti lietuvišką veiklą Mažajoje Lietuvoje, taip kišdamasi į „svetimus reikalus“. Būta ir įprastinio pavydo – kai kas ilgai prisimindavo, kad kaimynas gal nepelnytai gavęs paramos iš vieno ar kitų, o jam – bene labiau nusipelnusiam – nieko netekę. Taip vis labiau painiojosi įvairiausių nuoskaidų ir piktumų reiginiai, atsispindėdavo anuometinių rinkimų rezultatuose ir krašto žmonių nuotakose.

1925 m. atliktas Klaipėdos krašto gyventojų surašymas atspindėjo anuometinių Smalininkų ir jų apylinkių nuosmukį.

Smalininkų vandens lygio matavimo stotis prieš restauraciją. 2002 m.

Tada Aukštogaliai vadinti Smalininkų kaimu, kur gyveno 793 žmonės, valdė 261 ha žemės. Veikė Smalininkų valsčius su savo raštine. Ten buvo policijos stotis (nuovada), paštas, mokykla, geležinkelio stotis, vyriausioji girininkija (valdžiusi 5079 ha miškų ir kitų žemių, kur darbavosi 112 žmonių). Smalininkai su gretimomis gyvenvietėmis priklausė naujai (tik 1920 m. sukurtai) Pagėgių apskrčiai.

Tuomet Vidkiemiuose užregistruoti 624 žmonės, valdė 372 ha žemės, o Endružiuose – 258 žmonės ir 255 ha žemės (ten buvo ir sava geležinkelio stotelė).

Iš viso trijose gretimose gyvenvietėse tada priskaičiuota 1675 žmonės, turėję 888 ha žemės. Tad nuo 1912 m. netekta 15 % vietos gyventojų (vienai žuvo frontuose, kiti išsikėlė kitur, kai kas išvyko į Vokietiją). Manoma, kad dar greitesnį Smalininkų nykimą kiek pristabdė pokarinė krizė – suniokotoje Vakarų Europoje pakako savų bedarbių ir neturtėlių, ten nebelaukta atvykėlių uždarbiautojų iš Rytų.

Sumenkusioje vietovėje prasčiau sekėsi prekybininkams ir amatininkams. Ūkininkus gėlbėjo jų verslas, kartais virsdavęs papildomu rūpesčiu. Atsikurianti Vokietija ėmėsi auklėti ne visad paklusnią savo kaimynę, kartais atsakydama pirkti lietuvišką žemės ūkio produkciją. Nuskriausti krašto ūkininkai vėl keikdavo Lietuvos valdžią ir lietuvišką tvarką, nostalgikškai prisimindami „senus gerus laikus“, kai esą buvusi ir tvarka, ir teisingumas.

Vis tik tradicinis gyvenimas tęsėsi toliau. Nors didžiosios muitinės Smalininkuose nebeliko, tačiau čia toliau veikė svarbi prekyvietė (viena iš trijų svarbiausių naujoje Pagėgių apskrityje). Persikvalifikavo kontrabandininkai – įprastinį krovinių nešimą per sausumos sieną pakeitė jų nelegalus plukdymas per Nemuną. Sumenko anksčiau gausių atvykėlių aptarnavimo verslas, nebelikus praeityje pelningos pasienio prekybos.

Praeityje įprastines keliones į Ragainę ar Tilžę vis dažniau keisdavo ūkininkų važinėjimai į Panemunės javų ir mėsos turgų. Į ten buvo galima patogiai nuvažiuoti siaurojo geležinkelio (per 4 valandas) arba autobusu (per 2 valandas). Ten ūkininkų produkcija būdavo parduodama tarpininkams, kurie ją veždavo per naująją valstybinę sieną į Tilžę ar dar toliau į Vakarų.

Siaurojo geležinkelio iš Smalininkų į Panemunę (Tilžę) 1931–1937 m. kasmet būdavo pervežama po 36576–74242 keleivius, po 5598–14325 tonas krovinių (žemės ūkio produktų, siuntinių ir kt.).

Nutrūkus ilgaamžiams ryšiams su Ragaine (ankstesniu apskrities centru), pamažu klostėsi nauji ūkiniai ryšiai su Pagėgiais – augančiu naujosios apskrities centru. Smalininkuose kūrėsi naujos ar persitvarkė ankstesnės įstaigos. Pavyzdžiui, ten buvo įsteigtas Pagėgių apskrities taupomosios kasos skyrius.

Toliau veikė lentpjūvė Endružiuose, durpių kraiko fabrikas, Ašafenburgo popieriaus mašinų fabriko filialas, Karaliaučiaus celiuliozės gamyklos filialas, plytinės. Vis reikšmingesniu virto keltas per Nemuną Vitkiemiai – Šilėnai, sujungęs Klaipėdos kraštą su Pietnemunė.

Smalininkų miškų valdybai anuomet priklausė Smaladaržiai, Leipgiriai, Antšvenčiai, Tetervynės, Griunhofo, Vilkduobės girininkijos ir Naudvario eiguva.

Būta ir laikinumo, artėjančių neišvengiamų permainų nuojautų. Apylinkės pasiekdavo Vokietijoje besiplėtusio nacionalsocialistinio judėjimo ir revanšistinių nuotaikų atgarsiai. Kažkada piktomis bernų išdaigomis atrodė išpuoliai 1933 m. tapo oficialia didžiosios kaimynės politika. A. Hitleriui atėjus į valdžią, vis stiprėjo kol kas politinis spaudimas Lietuvai, vyko užkulisinė kova dėl Klaipėdos krašto.

Nacistinei Vokietijai pradėjus atsiiminėti buvusias savo valdas, Miunchene kapituliavus Prancūzijai ir Anglijai, Klaipėdos krašto likimas buvo nulemtas. Po vis stiprėjusių kurstymų, antilietuviškų nuotaikų išsivyravimo krašte neišvengiamai atėjo 1939 m. kovo įvykiai – nacistiniai ultimatai ir pats anšliusas, daugumos džiūgavimas ir nepritapėlių bėgimas į Didžiąją Lietuvą. Pavieniai pasiryžėliai tapdavo Lietuvos Respublikos piliečiais, atsižadėdami ankstesnio gyvenimo (dažnai ir giminių bei draugų), patekdami ir jiems neįprastą aplinką ir ten vėl likdami nepritapėliais.

Nacistinio režimo valdose įvedinėta sava tvarka – Smalininkuose buvo atkurta senoji valstybinė siena ir muitinė, pasienio užkardos, suniokota žydų sinagoga ir kitos jų įstaigos, nebeliko žydų krautuviių bei užėigų, buvusių žymių firmų ir viso kito. Išlaisvintieji smalininkiečiai po užsitęsusių džiūgavimų pradėjo justti ir kitą medalio pusę – rengiantis Lenkijos užgrobumui vyrai mobilizuoti į armiją, vis griežčiau reikalauta visokių duoklių ir prievolių, reikalingų sparčiai augusios imperijos mechanizmui ir būsimo karo reikalams. Jaunesnieji privalėjo vykti į darbo stovyklas, kur nuveikdavo valstybei svarbius žygius. Tiesa, visa tai sugebėta organizuoti kas patraukliai – užimant jaunuolius ne vien patriotiniais ir nacionalistiniais šūkiiais, bet ir smagiomis pramogomis. Išmaniai formuota ištikimybė vokiškajai tėvynei, pasiryžimas padėti galvą už Trečiojo reicho siekius. Ne vienas lietuvininkų palikuonis pasijusdavo „tikru vokiečiu“, tapdavo aršiu vokiškumo šalininku.

Užą kėlė 1939–1940 m. pergalės Europoje, dažniau smagūs mobilizuotųjų kareivių laišakai artimiesiems. Grėsmės justos iš netolimų Rytų – iš nacistų sąjungininkės Sovietų Sąjungos pusės. Sovietinei kariuomenei taip ir nesuspejęs pirmai užpulti Vokietijos, atėjo 1941 m. birželio 22-oji. Frontui

Vieno portreto istorija ir restauracijos išdaigos

Arimeta VOJEVODSKAITĖ, Vilnius

Sparčiu žingsniu žengianti mūsų meno tyra yra nudirbusi milžinišką darbą ir savo išvalgų gilumu dažnai lenkia bendrosios istorijos veikalus. Tačiau be galo sunku rašyti apibendrinamuosius darbus, kai dar neatliktos pagrindinės atskirų vietovių istorijos studijos, nespėti sudaryti visuotiniai dailės kūrinių katalogai. Dėl šių priežasčių kartais atsiranda apmaudūs riktai, keliaujantys iš leidinio į leidinį ir tampantys beveik chrestomatiniiais pavyzdžiais. Kaip tik tokia bėda ištiko Videniškių tėvono, Obelių lankytojo, Ukmergės seniūno, Mstislavlio vaivados, Salaspilio mūšio rotmistro Martyno Marcelijaus Giedraičio portretą.

1967 m. O. Navickienės apžvalgoje „Retieji dailės ekspedicijų radiniai“ (*Muziejai ir paminklai*, 1967, lapkričio nr.) rašoma: „Nebepataisomai sugadintas 1671 m. portretas Videniškyje“. Per ekspediciją mestu pirmuoju žvilgsniu neteisingai perskaičius portreto įrašą „...mirė 1621 metais...“ lemtingai atsiranda niekur kitur nežinotas portreto datavimas – 1671 metai. Ne paslaptis, kad XVII a. skaičių 2 ir 7 grafika dažnai suklaidina tyrėjus.

1969 m. Marija Matušakaitė savo disertaciniame darbe (MAB RS F 26 – 1458, „Skulptūriniai Lietuvos antkapiai“) yra pastebėjusi, kad šis portretas restauracijos yra beviltiškai sugadintas ir jo neaptarinėjo.

1973 m. Stasys Pinkus teigė, kad į respublikinės reikšmės dailės paminklus buvo įrašytas „XVII a. I pusės nežinomo dailininko nutapytas fundatoriaus Martyno Marcelijaus Giedraičio portretas“ („Renesanso palikimas Videniškiuose“, in: *Statyba ir architektūra*, 1973, Nr. 9.). Iš tikro portretas į respublikinės reikšmės dailės paminklus yra įrašytas Nr. 760 (Lietuvos TSR kultūros paminklų sąrašas, 1973).

Į aktyvią menotyros žinių apyvartą šis portretas pateko nuo 1995 m., kai buvo pu-

blikuotas Irenos Vaišvilaitės monografijoje „Baroko pradžia Lietuvoje“ (p.107–108), kur datuotas 1671 m. ir dėl tos priežasties aptartas tarp XVII a. II pusės „žemesniųjų užsakovų sluoksnių“ portretinių variantų. Laima Šinkūnaitė monografijoje „XVII a. Lietuvos portretas“ (2000) jau teisingai nurodo vėlesnio įrašo ant portreto datos prasmę – miręs 1621 m., bet vis dėlto pasikliauja ankstesniu datavimu – 1671 m. ir nagrinėja jį XVII a. pabaigos kontekste. Nežinia, kodėl niekam iš rašiusių neužkliuvo nei vienas aiškus neatitikimas dėl portretuojamojo aprangos ar kitos keistesnės detalės.

2002 m. Gitana Zujienė, nurodydama M. M. Giedraičio portretą, pastebi, kad „... ir ikonografijoje gausu atvejų, kai etmono buože vaizduojami niekada šių pareigų nėję asmenys“ („Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės etmonų valdžios ženklai XVI–XVIII a.“, LIM, 2002, I, p. 21). Vėliau labai plačioje ir vertingoje studijoje („Insignijos ir ceremonialas Lietuvos viešajame gyvenime XIII–XVIII a.“, 2008, p. 163), remdamasi portreto datavimu XVII a. II puse, M. M. Giedraičio buožę spėja esant jo vaivadytės simboliu: „Nuo XVII a. II pusės su buožėmis pradėti vaizduoti asmenys niekada nėję etmono pareigų. Kartais su šiuo simboliu vaizduojami vaivados. Žinomi Minsko vaivados Aleksandro Sluškos, Mstislavlio vaivados Martyno Marcelijaus Giedraičio portretai.“ Tačiau tenka pastebėti, kad Aleksandras Sluška kaip tik ir buvo tikras etmonas – „hetman wielkiey bulawy“, tad šis simbolis portrete nurodo tiesiogines jo pareigas. Taigi regime, kad išvada buvo padaryta iš vienos detalės M. M. Giedraičio portrete, nelaimingu atsitikimu atsiradusios dėl blogos restauracijos.

Bene teisingiausia šio portreto charakteristiką 2009 m. yra pateikusi vėlgi M. Matušakaitė. Aptardama Videniškių 1639 m.

reljefines plokštes, autorė teigia: „Tuo (panašumu) galime įsitikinti palyginus reljefą su senu, nevykusios restauracijos gerokai apgadintu Martyno Giedraičio portretu... Galimas dalykas, kad kurdamas prieš ke-liolika metų mirusio didiko atvaizdą, skulptorius naudojosi šiuo portretu („Išėjusiems atminti: laidosena ir kapų ženklinimas LDK“, 2009, p.205–206).“ Taigi čia tarsi numanoma, kad pirminė portreto versija buvo tapyta dar M. M. Giedraičiui esant gyvam (plg. S. Pinkaus datavimą).

Videniškio bažnyčioje kabantis M. M. Giedraičio portretas buvo restauruojamas kelis kartus: 1886 m. C. D. Vitkovskio (Karolio Dominyko), 1955 m. Adomo Matuliausko (įrašai kitoje portreto pusėje) ir 1994 m. restauratorės Sataitės (kun. M.Balnio liudijimu). Paskutinius atvejus restauracija šiuolaikine prasme vadinti tikrai netiktų, tai būtų greičiau paprasto patapyto be tyrimu ir be ataskaitos. Tad taip nežinioje ir liko, kokie originalo pakitimai įvyko per šiuos patapymus. Tačiau juk būna laimingų atsitiktinumų! Šeduvos kraštotyros muziejuje išliko šio portreto antrininkas. Jame labai aiškiai matomas buzdyganas, brangakmeniais puoštas kardas, natūrali portretuojamojo rankos padėtis. Ir prie šio portreto baltame ruože apačioje pridėtas identiškas Videniškių portretui įrašas. Tarp kitko, antrasis M. M. Giedraičio portretas buvo restauruojamas P. Gudyno restauracijos centre, tad portreto tyrimų medžiaga tikriausiai bus at-sakiusi bent į dalį mums kylančių klausimų. Taigi, dabar žinome du vienodus portretus su vienodais mirties paliudijimo įrašais. Štai čia menotyrininkams dar kartą atsiranda darbo pasvarstyti, kokia proga, kurio laiko yra šie portretai ir įrašai, ir ar tai yra galbūt kito, ankstesnio, portreto kopija. Paprastai tokie portretai buvo tapomi ir pertapomi mirties ir mirties metinių proga.

Martynas Marcelijus Giedraitis. Nuotr. iš M. Matušakaitės knygos „Išėjusiems atminti: laidosena ir kapų ženklinimas LDK“ (2009)

Mįslingas yra ir pats antrojo egzemplioriaus atsiradimas Šeduvoje. Iš Giedraičių Žižmaukos dvaro palikuonių teko girdėti, kad apie 1960 m. „kažkoks restauratoriumi prisistatęs nei tai pavarde „Umbrasas“ paėmęs ant aukšto užmestus paveikslus, tarp jų ir berniuko portretą“. Matyt, po to bent jau M. M. Giedraičio portretas kažkokiu būdu pateko į Šeduvos muziejų. Štai kaip mūza Kleja mėgsta pasišaipyti iš mūsų visų pastangų surikiuoti istorijos darbus. Priimkime jos iššūkį! Tęskime darbą toliau.

Mažosios Lietuvos panemuniais, pamariais

Smalininkai. VI d. Negandų laikai

Dr. Martynas PURVINAS, Kaunas

Atkelta iš 3 p.

greitai nuriedėjus į Rytus, gyventa vėl gana džiugiai – pirmą kartą istorijoje vokiškosios valstybės valdos nusidriekė nuo Biskajos įlankos vakaruose beveik iki Maskvos rytuose, nuo Norvegijos šiaurėje iki Šiaurės Afrikos. Kai kam gyvenimą pagerino karo grobis, nacių užkariauti didžiuliai plotai tiekė savus išteklius.

Antrojo pasaulinio karo pradžioje Smalininkų seniūnijoje (apėmusioje Aukštogalius, Endružius ir Antšvenčių kaimą) buvo užregistruoti 1502 gyventojai. Miškų ir pamiškių sodybos tuomet priklausė ne tai seniūnijai, o Smalininkų miškų apygardai. Vėliau Smalininkų seniūnija buvo pertvarkyta, jai perduodant atokias panemunių gyvenvietes (Šereiklaukį, Bitežeriškius, Dalnicą ir Pempynę).

Nacistinėms armijoms įstrigus Rytų fronte, Smalininkų apylinkėse vis dažniau sulaukta žinių apie saviškių žūtis, gausėjo suluošintų ar dingusių be žinios. Vėl pradėjo sekti Trečiojo reicho ištekčiai, vis labiau stigo įvairių dalykų. Vos per tris dešimtmečius krašte gyventojams patyrus net šešių valdžių ypatumus, ryškėjo reali galimybė sulaukti ir sovietų valdžios – Rytų frontas vis traukėsi atgal. Nors smalininkiečiai prieškariu išvengė Didžiąją Lietuvą niokojusių sovietinių represijų, tačiau artėjančių sovietų keliamas grėsmės vaizdingai piešė nacistinė propaganda.

1944 m. rudenį grėsmingai artėjant frontui, bene visi smalininkiečiai pakluso nurodymui evakuotis už Nemuno ir dar tolyn į Vakarus. Civilių gyventojų vilkstinės pakeliui palaipsniui kriko – vieni atsilikdavo, kitiems tekdavo glaustis kokiam pakeleivingame ūkyje. Sovietų armijoms

atkirtus Rytprūsius, vieniems teliko labai rizikingas traukimas į jūrą į Vakarų uostus, kiti dairėsi kelio atgal.

1945 m. į savo gimtinę grįždavę smalininkiečiai rado nusiaubtas apylinkes, išplėštus (neretai ir ateivių užimtus) namus. Grįžusieji bandė taikytis prie XX a. jau septintosios, bet šį kartą ypatingos valdžios reikalavimų – sunkiai suvokiamų tiems, kurie dešimtmečiais gyveno visai kitame pasaulyje.

Tik sovietinis režimas taip uoliai užsiėmė okupuotų teritorijų niokojimu. Buvo nugriauta uosto muitinė ir kiti įrenginiai, nuardytas siaurasis geležinkelis (manoma, kad jo bėgiai buvo išvežti į Rytus), nugriauta dailioji Smalininkų evangelikų bažnyčia ir daug kitų vaizdingų pastatų. Nebeliko miestietiškausios gyvenvietės dalies – buvusių viešbučių ir prekybos įstaigų prie praeityje puošnaus bulvaro, vedusio link uosto. Suniokotos ir nugriautos buvusios pramonės įmonės – naujajai valdžiai nebereikėjo nei plytinių, nei stiklo ar durpių kraiko fabrikų.

Sovietinio režimo talkininkai savo uolumu pralenkė ir nacių laikų griovėjus. Po 1939 m. anšliuso dar išlikę žydų antkapiniai paminklai sovietiniais metais buvo sukloti į mokyklos sporto aikštelės pagrindą, taip perauklėjant jaunesnes kartas. Grobti paminklai ir antkapiniai kryžiai iš Smalininkų kapinių, tam pasitelkiant ir anuomet valdišką techniką.

Tiesa, nebeleno oficialių pasienio užkardų, tačiau judėjimo laisvės nepadaugėjo – buvusias valstybines sienas pakeitė įvairių draudžiamų zonų, karinių teritorijų ir kitų įslaptintų plotų ribos, griežta žmo-

nių kontrolė ir „liaudies priešų“ paieškos. Leista džiaugtis „senojo pasaulio“ liekanų smagiu niokojimu, užtat griežtai bausti bandę prasigylventi žmonės. Kaip „fašistai“ buvo terorizuojami dar išlikę senieji vietos gyventojai.

Chruščiovinio atlydžio metais Sovietų Sąjungai pasirašius susitarimą su Vakarų Vokietija dėl buvusių Vokietijos piliečių teisių, dauguma senųjų smalininkiečių pasinaudojo atsiradusia galimybe ir išvyko į Vakarus (deja, dažniau atsidurdami sovietizuotoje Rytų Vokietijoje). Taip netekta darbščių ir tvarkingų ūkininkų bei miesteliškių, daugelio senųjų lietuvininkų palikuonių.

Istorinė gyvenvietė skriausta ir kitaip. Po 1967 m. rengiant Lietuvos vietinės reikšmės urbanistikos paminklų sąrašą (autorai A. Miškinis ir A. Pilypaitis), į jį įtraukiant ir gana vėlyvas ar abejotinos vertės gyvenvietes, buvo apeiti žymieji Smalininkai – ilgaamžis ir unikalus pasienio ir panemunio punktas. Anuomet taip buvo ignoruotos ir kitos Mažosios Lietuvos (sunaikinimui pasmerktos krašto) gyvenvietės bei jų kultūros paveldas. Antai, į sovietinių kultūros paminklų sąrašą taip ir nebuvo įtrauktas nei vienas Smalininkų objektas – esą ten nebuvo nieko vertingo. Dešimtmečius niekas nesirūpino jūrinės (vandens) kultūros paveldu, unikaliu Smalininkų žiemos uostu. Nyko dar išlikę vaizdingieji senosios gyvenvietės statiniai, įdomios jų detalės, tradicinio gyvenimo pėdsakai.

Belikėtų pasidžiaugti, kad sovietinių metų didžiosios statybos – standartinių daugiabučių gyvenamųjų namų („dežučių“) kvartalai, dažniau aplenkė Smalininkų is-

torinį centrą, kad ir tada dar išliko nemažai vaizdingų senųjų pastatų prie pagrindinės gatvės.

Po 1990 m. pagyvėjus ūkinei veiklai, Smalininkų kultūros paveldui išliko nauji pavojai. Pradėta uoliai perstatinėti vaizdingus senuosius trobesius, pakeičiant jų, atseit, nevertingą išvaizdą, likviduojant jų dailias puošmenas, įdomias detales. Reikšmingoji gyvenvietė vis nesulaukia oficialiosios paveldosaugos dėmesio – Mažoji Lietuva daugeliui tebelieka svetimu ir dėmesio nevertu kraštu. Vis mažiau telieka senųjų tradicijų tęsėjų ir jų gynėjų, atslūgo Atgimimo metais gimusi susidomėjimo krašto praeitimi banga.

Šias įdomias apylinkes dažniau primena Smalininkų mokytojų palikuonio Manfredo Malieno išeivijoje rengiami leidiniai „Memel Jahrbuch“ ir „Memel-Echo“ su įdomiais straipsniais apie panemunių krašto istoriją.

Autoriaus nuotr.

Literatūra

1. Purvinas M. Medienos prekyba XX a. pr. Iš *Mažosios Lietuvos enciklopedija* (MLE). Vilnius, 2006, t. 3, p. 34–35.
2. Pasauliniai karai: Purvinas M., Šilas V. I pasaulinis karas. Iš *MLE*. Vilnius, 2006, t. 3, p. 447–453.
3. Pasauliniai karai: Purvinas M., Šilas V. II pasaulinis karas. Iš *MLE*. Vilnius, 2006, t. 3, p. 455–459.
4. *Memel Jahrbuch* (Vokietijoje išeivių rengiamas tęstinis leidinys).
5. *Memel-Echo* (Vokietijoje išeivių rengiamas tęstinis leidinys).

Garbingo dvasininko Stanislovo Valiukėno (1907–1987) auka Dievui ir Tėvynei

Izidorius ŠIMELIONIS, Vilnius

Nepaklusnų ilgametį Šv. Mikalojaus parapijos kleboną, altarištą, disidentą ir mano kraštiečių Stanislovą Valiukėną dar 1980 m. rudenį kagėbistai iš Kretingos gatvėje buvusio jo komunalinio buto iškėlė į naujai statomo Baltupių mikrorajono pakraštį. Jis buvo įkurdintas Didlaukio gatvės 78 namo 19-ame bute, antrame aukšte, priešais sovietų majoro Antonovo butą. Įtartini buvo ir kiti šios laiptinės gyventojai. Jie galėjo būti saugumo agentai ir sekti, kokie žmonės ateina pas kunigą. Jis pats manė, kad jo kaimynai nebuvo skundikai.

Čia gyvenantį S. Valiukėną lankė sovietų valdžios ir Žagarę ištremtas pasaulietinei valdžiai niekada nepaklusęs arkivyskupas Julijonas Steponavičius. Jo „Volga“ dažnai stovėdavo Didlaukio gatvės 78-ojo namo kieme. Kunigo S. Valiukėno butas tapo ir paties arkivyskupo neoficialia buveine. Čia buvo patogų ir man susitikti su kunigu Stanislovu. Iš pradžių užeidavau tik trumpam, vėliau, kai įsitikinome, kad nesame labai sekami, ėmėmės ir bendrų darbų. Per kunigą Stanislovą susisiekiu su arkivyskupu Julijonu. Tiek mūsų, tiek arkivyskupo svarbiausias tikslas buvo kuo greičiau atgauti ir atstatyti Pelesos bažnyčią, mano parapijos šventovę.

Ilgaiui pasiekėme ir pirmąją pergalę. Septintojo dešimtmečio viduryje Maskvos Sovietų Sąjungos religijų priežiūros vadovai leido neoficialiam (t. y. dirbančiam pogrindyje) Pelesos klebonui kunigui Mykolui Petravičiui teikti religines paslaugas mūsų parapijos tikintiesiems. Su šiuo laimėjimu pirmieji mane pasveikino kunigas Stanislovas ir klebonas Juozas Tunaitis Šv. Mikalojaus bažnyčios zakristijoje. Jie pažadėjo mane visokeriopai remti.

Po kiek laiko mūsų pagrindinės grupelės narys kaunietis Antanas Patackas paprašė sudaryti sąlygas Varenavo rajono Ramaškonų parapijos vaikams mokytis Lietuvos aukštosiose ir specialiosiose vidurinėse mokyklose. Su kunigu Stanislovu šitai pranešėme kunigui J. Tunaičiui. Po savaitės jis mums įteikė 360 rublių. Tai buvo didelė auka mūsų krašto atgimimui.

1981 m. ir aš įsikūriau Didlaukio gatvėje. Iki kunigo Stanislovo buto buvo tik pora šimtų metrų. Susitikdavome dažnai. Kunigas man duodavo paskaityti „Lietuvos katalikų bažnyčios kroniką“ – ir ne vieną, bet keliolika egzempliorių, – o aš jam duodavau savo rašinių šiam leidiniui. Tada Pelesos lietuvių religiniai ir tautiniai rūpesčiai, pastangos apginti pagrindines žmogaus teises ir laisves buvo išgirstos plačiajame pasaulyje. Pelesos vardas skriejo eterio bangomis, buvo aptinkamas Vakarų žiniasklaidoje.

Mūsų veikla dar labiau išsiplėtė, kai iš gulagų ir tremčių grįžo daug veiklių dvasininkų. Kunigas Kazimieras Pukėnas (1905–1997) tapo Lentvario bažnyčios klebonu. Jau po mėnesio jis įvedė lietuviškas pamaldas ir kartu su mano broliu Motiejumi subūrė išpūdingą bažnytinį chorą. Kunigą Kazimierą su Motiejumi parėmė naujai paskirtas Trakų dekanas Bronius Sakavičius, kilęs iš Mikalčiūnų kaimo. Taigi buvo apginta lietuvių kalba ir pažadintas Lentvario gyventojų tautinis sąmoningumas.

Kunigas K. Pukėnas dažnai užsukdavo į Motiejaus namus. Svetinga brolienė pavaišindavo kleboną. Jie turėjo apie ką pasišnekti iki vėlumos. K. Pukėnas – Vilniaus universiteto teologijos magistras ir Liuvėno universiteto socialinių bei politinių mokslų licenciatas. Toks buvo bene vienintelis Lietuvoje. Vėliau jis – monsinjoras, garbės prelatas ir Vilniaus Kalvarijų dekanas. Tai buvo tikroji Vilnijos pažiba. Dar Liuvėne studijų metais jis atkreipė į save profesūros ir socialinių specialistų dėmesį.

– Žymus Prancūzijos katalikų mokslų akademijos politologijos profesorius paklausė auditorijos, koks yra dabartinis žymiausias Europos užsienio reikalų ministras, – pasakojo man K. Pukėnas.

Studentai ėmė vardyti didžiųjų Va-

karų valstybių politikų pavardes.

– Briandas, – pasakė Kazimieras tuometinio Prancūzijos užsienio reikalų ministro pavardę.

– Ne ne ne, – nesutiko profesorius. – Pagalvokite. Ne didelės, bet mažos valstybės užsienio reikalų ministras.

Spėlionės užtruko. Profesorius nesulaukė norimo atsakymo.

– Lietuvos užsienio reikalų ministras profesorius Augustinas Voldemaras, – pasakė senyvas profesorius. – Taip taip, nesistebėkite. Maža tauta išaugino didelį politiką ir diplomata.

Kazimieras net pašoko išgirdęs tokius profesoriaus vertinimus. A. Voldemaras buvo tvorečėnas. Jis buvo vienas Vilniui vaduoti sąjungos steigėjų ir visos valstybės užsienio reikalų politikos pagrindų kūrėjas. Pats kunigas K. Pukėnas į užsienio politikos orbitą nepateko, nors buvo Lietuvos premjero kunigo Vlodo Mirono kviečiamas į tokį darbą. Jis grįžo į Vilnių ir atsidėjo pastoračianiam bei pedagoginiam darbui.

1939 m. rudenį, Lietuvai atgavus Vilnių, K. Pukėnas buvo paskirtas Vilniaus igulos vyriausiojo kariuomenės kapelionu. Šias pareigas jis ėjo pavyzdžiai, jį labai gerbė kareiviai ir karininkai. Per pirmąją sovietų okupaciją jis išdriso viešai pasipriešinti naujųjų pareigūnų savivalei. Per vadinamuosius rinkimus į Liaudies seimą igulos kariai iškėlė kapelioną savo kandidatą į šį sovietinį „seimą“. Po to prasidėjo baisūs sostinės igulos „valymai“. Lietuvos vyriausiojo polittruko Jono Macijausko įsakymu kapelionas buvo atleistas iš pareigų.

Kunigas K. Pukėnas 1941 m. vasarą vėl buvo paskirtas savisaugos bataliono karių kapelionu. Jis laimino ir rėmė juos, siekiančius apginti Lietuvą nuo bet kokių okupantų. Kapelionas nepaliko Tėvynės ir prasidėjus naujai sovietinei okupacijai, užtat ir pateko į enkavėdistų kazematų. Kalėjo ilgus metus. Gulaguose skiepijo Dievo meilę ir santarvę tarp lietuvių ir lenkų.

– Kalėjimuose ir gulaguose išnyko jų priešprieša, – pasakojo sugrįžęs iš lagerių kunigas Kazimieras, tuometinis Riešės parapijos klebonas. – Gerai prisimenu mūsų lagerio septintosios kolonos kalinį, Lenkijos kariuomenės pulkininką Pikulskį. Viena barake kalėjo ir Lietuvos Respublikos prezidento Antano Smetonos adjutantas pulkininkas Žukaitis. Abu šie kariai buvo geri bičiuliai, gražiai bendravo. Su Pikulskiu ir aš dažnai susitikdavau. Jautėme vienas kitam pagarbą. Dideles simpatijas Pikulskis reiškė ir visai Lietuvai, ir lietuviams. Jokių pretenzijų dėl Vilniaus krašto atgavimo jis niekada neturėjo.

Vėliau kunigas K. Pukėnas tapo Vilniaus Kalvarijų dekanu ir Nemenčinės parapijos klebonu. Jis atvirai bendravo su žymiausiais katalikų bažnyčios teisių gynėjais dvasininkais disidentais: Alfonsu Svarinsku, Bronislovu Laurinavičiumi, Algimantu Keina, Česlovu Zdebskiu, Juliumi Baltušiu, Kazimieru Vaičiūniu, Stanislovu Kakarieka, Juozu Poškumi, Jordanu Šlėniu. Arkivyskupas Julijonas Steponavičius su keturiasdešimčia drąsiausių kunigų paprašė popiežių Joną Paulių II apginti Lietuvos katalikų bažnyčią nuo sovietų valdžios persekiojimų. Šis labai svarbus memorandumas greitai pateko į Vakarus. Sovietinės Lietuvos saugumas puolė ieškoti šio kreipimosi autorį, jį pasirašiusių kunigų. Pasak tuometinio „Tiesos“ apžvalgininko Vytauto Žeimanto, ši „paskvilė“ ir jo autorius smerkė visi tuometiniai Lietuvos komunistai ir nepartiniai. Tik kreipimosi autorių ilgai ieškoti nereikėjo. Pirmasis apie memorandumą ir jo autorius prabilo kunigas K. Pukėnas.

– Tai jau mūsų reikalas, kam mes rašome laiškus, – pasakė jis Vilniaus rajono vykdomojo komiteto pirmininko pavaduotojai Jadvygai Tomichinai. – Mums visai nerūpi, kam jūs rašote arba apie ką jūs rašote Brežnevui ir kitiems savo pareigūnams. Mūsų Bažnyčios vadovas buvo, yra ir visuomet bus

Pelesos krašto šviesuoliai II pasaulinio karo išvakarėse (1939 m. rugpjūčio pabaiga). Apačioje atsigulę: kairėje M. Skerla, šalia Iz. Šimelionis, sėdi iš kairės į dešinę: M. Šimelionis, D. Švagždytė, Klebonas kun. J. Vienožindis, Br. Šimelionienė, stovi iš kairės į dešinę: J. Bujanauskienė, J. Bujanauskas, klierikas J. Jurša, V. Dailidka, St. Šimelionis, R. Šilinis ir E. Dailidkienė

popiežius. Niekas negali mums uždrausti jam rašyti laiškus.

Lenkė Tomichiną pritrenkė tokie Nemenčinės parapijos klebono žodžiai.

– Ir jis teisus, – per vieną privatų pokalbį pasakė man ši pareigūnė (aš ją vadinau Jadvyga Antonovna).

Tą pačią dieną J. Tomichina apie tai pranešė ir sovietinės Lietuvos valstybės saugumo komiteto pirmininkui J. Petkevičiui, premjero pavaduotojui A. Česnavičiui ir Lietuvos komunistų partijos Centro komiteto sekretoriui L. Šepečiui. Netrukus triukšmas dėl keturiasdešimties kunigų laiško popiežiui aprimo, bet „Lietuvos katalikų bažnyčios kronikos“ leidėjų ir platintojų buvo ieškoma dar įnirtingiau.

Tuo metu aš labai norėjau, kad tikintiesiems būtų grąžinta mūsų Pelesos bažnyčia. Sumaniau tuo reikalu kreiptis į mums simpatizuojantį lenką popiežių. Parašiau trumpą ir išraiškingą prašymą Jo Šventenybei. Tada panorau ir kunigą Stanislovą Valiukėną supažindinti su tuo tekstu užsukęs į jo butą.

Šį kartą kunigas negalavo, jis net nepajėgė atnašauti šventųjų Mišių. Gydytoja kardiologė liepė kunigui gulėti. Šeimininkė Angelė Raškauskaitė irgi patarė man jo nevarginti. Tik mano pokalbį su Angele išgirdo pats kunigas.

– Izidoriuk, užėik, – pakvietė jis.

Šalia lovos ant stalelio rikiavosi daugybė įvairių vaistų. Buvo ten ir „Valokardino“, ir „Panangino“. Kunigas buvo ištveręs kelias labai sudėtingas plaučių operacijas ir net susirgęs greitąja džiova. Pajutau, kad šį kartą Stanislovas norėtų šį tą svarbaus pasakyti. Juk tuomet buvo plačiai varoma antireliginė propaganda, siautėjo kagėbistai.

– Vakar mūsų vyskupui buvo ypač sunki diena, – pasakė kunigas Stanislovas. – Prieš tai jį tardė kelis kartus, o vakarykštis tardymas vos nesibaigė tragiškai. Išėjęs iš KGB rūmų, vyskupas staiga pajuto galvos svaigulį. Jis prarado sąmonę ir parkrito. Atsipeikėjo Pirmosios tarybinės ligoninės priimamajame. Dėl to sunerimę net patys kagėbistai. Greitosios pagalbos gydytojas sakė, kad tai buvo labai pavojingas šokas. Visu sveriu griuvęs Julijonas Steponavičius, laimei, nesusižeidė. Jis greitai pateko į ligoninę, ir čia jam buvo išgelbėta gyvybė. Iki tol vyskupas nebuvo sirgęs, todėl jis nesunkiai atsigavo. Rytą jau buvo užsukęs į mano butą nusiraminti ir pailsėti.

Tai buvo stulbinantis dalykas. Stengiausi nesijaudinti ir nuraminti šeimininką, tad ir papasakojau jam apie savo sumanymą kreiptis dėl Pelesos ir popiežių Joną Paulių II. Greitai pasikeitė kunigo Stanislovo nuotaika ir veido išraiška. Patiko jam ir mano tekstas. Paprašiau patobulinti ir išversti jį į lotynų

kalbą. Pažadėjo viską padaryti ir net padėti nusiųsti tą kreipimąsi popiežiui.

Po kelių dienų kunigas paskambino ir paprašė užėiti. Pasirodo, jiedu su vyskupu Julijonu kreipimąsi patobulino, pakoregavo, išvertė į lotynų bei lenkų kalbas ir gražiai išspausdintą grąžino man. Laimingas grįžau namo. Kitos dienos vakarą tą tekstą, pasirašytą bendruomenės atstovų, vėl nunešiau kunigui. Jis paštu jo nesiuntė. Pasitaikius progai, patikimas dvasininkas mūsų raštą perdavė Vatikano kanceliarijai.

Nežinau, ar tas kreipimasis pateko ant popiežiaus stalo. Bet po kurio laiko apie jį net keliomis kalbomis pranešė Vatikano radijas. Ir aš, ir mano tėviškėnai pajutome tam tikrą palengvėjimą. Lietuvos kunigams patriotams buvo leista laisvai bendrauti su mūsų krašto žmonėmis. Tuo greitai pasinaudojo tuometinis Dubičių klebonas kunigas Mykolas Petravičius ir Kalesninkų klebonas kunigas Jonas Vaitonis. Pelesiškiai visuomet laukė tų kunigų.

Aštuntajame dešimtmetyje jau pajautėme artėjančią aušrą. Bloigio imperija ritosi prie bedugnės. M. Gorbačiovo pertvarka paskatino veikti, kai Jungtinių Amerikos Valstijų prezidentas R. Reiganas užsimojo pažaboti blogį ir išgelbėti žmoniją nuo raudonojo maro. Jis pareikalavo, kad ir Sovietų Sąjunga laikytųsi svarbiausių žmogaus teisių ir laisvių. Ši valstybė buvo priversta jų laikytis. Dėl to išklibo šios bloigio imperijos pamatai.

Mes, lietuviai, bene pirmieji pajutome socializmo stovykloje laisvės viltį. Netrukus Lietuvos balsą išgirdo visa Sovietų Sąjunga ir visas pasaulis.

1987 m. vasarą senojo Gedimino miesto patriotai nusprendė rugpjūčio 23 d. pareikšti visos mūsų tautos vardu, kad Molotovo-Ribentropo paktas, kaip ir visas šių didžiųjų valstybių sąmokslas, yra neteisėtas, kad Lietuvai, kaip ir Latvijai bei Estijai, turi būti grąžinta nepriklausomybė.

To mitingo išvakarėse užsukau pas savo kaimyną, mūsų šeimos kapelioną Stanislovą Valiukėną (tada jis savo namuose Pirmajai Komunijai ruošė mūsų vaikaitį Poviliuką). Tarėmės dėl rytdienos mitingo prie Adomo Mickevičiaus paminklo. Mitingui pritarė beveik visi sostinės kunigai. Jį rengė sesuo Nijolė Sadūnaitė ir jaunas kunigas Robertas Grigas. Jis jau buvo spėjęs pasireikšti kaip disidentas. Prieš porą dienų jis buvo užėjęs į Šv. Mikalojaus bažnyčios zakristiją. Ten jis smulkiai papasakojo, kas ir apie ką kalbės, kokios gali būti pasekmės.

To istorinio sekmadienio vidudienio šventąsias Mišias aukoti už Lietuvos laisvę pasisiūlė kunigas S. Valiukėnas. Jam

„Vorutos“ interviu

Graži Milašauskų šeima

Malonus pokalbis su Rambyno regioninio parko direktorės Dianos Milašauskienės šeima

Šiais laikais periodika, televizija ar radijas daug dėmesio skiria negatyviems gyvenimo reiškiniams (vagystėms, apiplėšimams, žmogžudystėms, savižudybėms ir pan.) arba transliuoja lėkšto turinio pramogines laidas. Daugelis tik keikia valdžią, kad per mažai duoda, blogai gyvena, prisimindami sovietinius laikus, kai visi turėjo darbą, šioji tokį uždarbį, tačiau parduotuvėse nieko nebuvo įmanoma nusipirkti, nes karaliavo deficitas ir pažintys. Jie nesupranta, kad savo gyvenimu reikia rūpintis ir patiems.

Bet pamirštami ir nepagarsinami gražūs darbai, mokslo ar kitų šakų pasiekimai, kurie garsina Lietuvą pasaulyje. Juk turime ir žymių įvairių specialybių žmonių, kurie ne laukia malonės iš aukščiau, bet savo darbu bei visuomenine veikla džiugina aplinkinius.

Tad pristatau Milašauskų šeimą iš Pagėgių savivaldybės Rukų kaimo, kuri tikrai nusipelnė šio pagarsinimo ir gali būti sektinu pavyzdžiu kitiems.

Pasikalbėjome su ja Vilniaus Šv. Jono Krikštytojo ir šv. Jono apaštalo ir evangelisto bažnyčioje (2012 06 20) po VU TVM absolventų bakalauro diplomų įteikimo.

Prašau prisistatyti.

Diana Milašauskienė – Rambyno regioninio parko direktorė.

Kur anksčiau dirbote?

Prieš tai auginau gausią savo šeimą ir užsiėmėm šeimos verslu.

Bet šeima, keturi vaikai?

Taip. Tai du sūnūs ir dvi dukros.

Tai yra labai sunku šiais laikais. Ar daug džiaugsmo patyrėte, ar daugiau vargo buvo?

Dabar tiktai džiaugsmas. O gyvenant, kaip ir kiekvienai mamai, rūpesčių yra. Bet vaikai sveiki, nori mokytis – tai ir džiaugsmas.

Kokia proga atvykote į Vilnių?

Į Vilnių atvažiavome pasveikinti pirmą vyriausią sūnų Tomą, baigusį Vilniaus universiteto Tarptautinio verslo mokyklos bakalauro studijas.

Klausiu ką tik „iškepto“ bakalauro Tomo, ką Jums davė studijos, ko išmokote?

Ko išmokau, keliais žodžiais būtų sunku apibūdinti. Iš viso mokėmės ketverius metus. Bet svarbiausia tai, kad išmokė mokyti, davė žmogiškąjį kapitalą, pažintis, parodė, kaip viskas vyksta realiaje gyvenime. Daugybė ekspertų, su kuriais kiekvieną dieną teko bendrauti, daug davė ir puikiai paruošė gyvenimui. Mano specialybė yra tarptautinis verslas, esu verslo ir vadybos administravimo bakalauras.

Mokiausi tarptautinėje grupėje anglų kalba. Ja kalbėjau neblogai jau ir anksčiau. Per studijas tik patobulinau anglų kalbos žinias. Be to, pusę metų studijavau užsienyje – ir prancūzų kalbos teko pramokti.

O dabar kokie ateities planai? Ar pakelsit sparnus kur nors į airijas, ar toliau sieksit mokslo?

Sparnų tikrai kol kas nežadu kelti. Dabar esu įsidarbinęs valstybinėje institucijoje (Valstybinėje kainų ir energetikos komisijoje) ir planuoju kokius metus čia padirbėti, o po to sieksiu magistro studijų. Tikriausiai ne Lietuvoje – reikia pamatyti pasaulio, reikia pasisemti užsienyje patirties, kuri sugrįžus pravers dirbant Lietuvoje.

Gerbiama Diana, gimėte Sedoje. Kokia mergautinė pavardė? Ar buvote iš gausios šeimos?

Mergautinė pavardė – Makijovaitė. Turiu dvi seseris ir brolių. Vyresnė sesuo Daiva ir jaunesnis brolis Romualdas bei jaunesnė sesuo Roma. Sesuo Daiva Lisauskienė yra baigusi Ekonomikos fakultetą Lietuvos žemės ūkio akademijoje, gyvena ir dirba pagal specialybę Švenčionių seniūnijoje (Švenčionių rajonas). Brolis gyvena namuose pas mamą (Nevarėnų miestelyje, Telšių rajone), dirba statybų srityje. Jaunesnioji sesė Roma Adomaitienė yra baigusi Vilniaus universitetą. Ji – ekonomikos mokslų daktarė ir čia, universitetė, dirba dėstytoja. Dėstė ir savo sūnėnui Tomui.

Esate miškų ūkio inžinierė, 1989 m. baigusi tuometinę Lietuvos žemės ūkio akademiją. Kokie vėjai atpūtė į tuometinį Šilutės rajoną?

Dar studijuodama Žemės ūkio akademi-

Diana Milašauskienė

joje susituokiau su ten besimokančiu Viktoru Milašausku. O jis kilęs iš Pagėgių krašto, Plaškių kaimo. Jo tėvai ilgamečiai Plaškių pradinės mokyklos, vėliau Rukų ir Stoniškių kaimų mokyklų mokytojai. Rukų kaime gyveno nuo 1978 m. Dabar mes su šeima gyvename jau mirusių vyro tėvų sodyboje Rukuose.

Didelis ūkis?

Kadangi mano vyras yra agronomas, įgijęs mokslinę agronomijos kvalifikaciją Žemės ūkio akademijoje, dabar įgytas žinias pritaiko praktiniame gyvenime – šiuo metu ūkininkauja. Turi žemės ir miško. Šeima reikia išlaikyti – žemės ūkis yra jo verslas. Ūkio specializacija – augalininkystė. Dalį ūkio tvarko ekologiniais pagrindais. Kadangi rinkta greitai kinta, stengiamasi prisitaikyti prie vykstančių pokyčių, kad ūkis būtų kuo pelningesnis. Todėl ūkio specializacija taip pat palaipsniui kinta, įvedamos naujos žemės ūkio kultūros. Taip pat turime kalėdinių medelių plantaciją. Didžiąją dalį žaliaskarių patiekiami Vakarų Lietuvos rinkai.

Dabar apie savo darbą. Kokie svarbiausi atlikti darbai Rambyno regioniniame parke paskutiniiais metais?

Šiais metais Rambyno regioninis parkas minės 20-ąjį savo gimtadienį. Visi regioniniai parkai buvo įsteigti 1992 m. rugsėjo 24 d. Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos (Atkuriamojo Seimo) sprendimu. Nuo parko direkcijos įsteigimo (2001) esu pirmoji ir kol kas vienintelė direktorė. Per tuos metus yra padaryta daug, o šiame užbaigiami paveldo objektų tvarkybos darbai: likviduota avarinė būklė ir pritaikytas lankymui Rambyno kalnas, sutvarkyti bei pritaikyti lankymui Šereiklaukio, Opstainių (Vilkyškių, Raudondvario), Opstainių (II) piliakalniai, likviduoti apleisti pastatai ir paruošta lankymui Šereiklaukio darvietė. Be to, įrengta parko informacinė sistema ir minimali infrastruktūra, artimiausiu metu dar ruošiamasi ją tobulinti, papildant naujomis apžvalgos aikštelėmis vaizdingiausiose vietose. Įrengta Bitėnų poilsio vietė, 2 pažintiniai takai Rambyno kraštovaizdžio draustinyje, suremontuotas kelias per Rambyno kalną ir įrengtas pėsčiųjų takas į Rambyno kalno švenčių aikštę. Išleistas informacinis leidinys „Rambyno regioninis parkas“ (2005), bukletų rinkinys „Rambyno regioninis parkas: gamta, kultūra, darna“. **Organizuojami kasmetiniai renginiai:** Šiupinys (Užgavėnės pagal Mažosios Lietuvos tradicijas), Knygnešio diena, Kultūros diena, Gandrų sutikimo ir palydėjimo šventės Bitėnuose, kuriuose yra gausi jų kolonija.

Šiais metais Bitėnuose bus atidarytas parko Lankytojų centras su parko vertybių ekspozicija, kuris, tikimės, taps nauju kultūros židiniu. Atidarymas numatomas jau vasaros pabaigoje.

O kokie planai ateityje? Ką dar norėtumėt nuveikti?

Iš tikrųjų parkas nėra didelis ir per dešimtmetį suplanuota bei įgyvendinta dauguma darbų. Didžiausias rūpestis lieka organizuoti visuomenės lankymui pritaikytus objektus, rūpintis jų priežiūra, priimti lankytojus, kurie atvyksta į Lietuvą pažiūrėti gražiausių vietų, stengtis, kad jie liktų patenkinti. Juk mes esame šio krašto, Mažosios Lietuvos, paveldą reprezentuojanti institucija. Džiaugsimės, jei mus aplankę žmonės bus sužavėti pamatę visas šitas krašto grožybes, nes parkas gali pasigirti ne tik įdomiu kultūros paveldu, bet ir nuostabią gamtos įvairovę Nemuno vingyje ties šventuoju Rambyno kalnu.

Iš kairės: Diana, Beata, Tomas ir Viktoras Milašauskai Šv. Jono Krikštytojo ir šv. Jono apaštalo ir evangelisto bažnyčioje

Ar visuomeninei veiklai ir pomėgiams dar lieka laiko?

Taip. Šiek tiek. Dar 2000 metais drauge su vyru Viktoru, subūrė vietinės inteligentijos grupę, įkūrė visuomeninę organizaciją – Pagėgių krašto draugiją „Sandūra“. Jis yra pirmininkas, aš esu pavaduotoja. Organizacija veikia Pagėgių krašto kultūros, istorijos ir gamtos paveldo išsaugojimo ir propagavimo srityje, užsiima spaudos veikla. Intensyviai ir nuolat veikti sudėtinga, nes visi esame dirbantys, bet susitelkiame, kai reikia žmones suburti tam tikriems svarbiems momentams.

Visuomeninei veiklai skiriame tiek laiko, kiek jo lieka nuo mano tiesioginių pareigų, nuo pakankamai įtempto vyro verslo. Stengiamės dar kažką atiduoti visuomenės naudai ne tik kaip tarnautojai, o kaip ir paprasti žmonės, aktyviai žiūrintys į savo aplinką.

Laisvalaikį, kurio turiu tikrai labai nedaug, domiuosi psichologija, filosofija, mėgstu rinkti vaistažoles, išbandyti Mažosios Lietuvos kulinarinio paveldo receptus, domiuosi Mažosios Lietuvos istorija, landšafto architektūra, dainuoju Rukų bažnyčios chore.

Tai tikrai daug padaryta ir vaisingai darbuojatės, norisi palinkėti sėkmės. Ar dabar kartu su jumis į Vilnių atvyko jauniausia dukra?

Taip, jauniausia dukra Beata, jai dvylika, dabar baigė šestą klasę Stoniškių pagrindinėje mokykloje. Dar mokosi solinio dainavimo Pagėgių papildomo ugdymo mokykloje muzikos grupėje. Tai mūsų džiaugsmas. Pagrandukas. Ji dešimt metų jaunesnė už vyriausiąjį Tomą. Yra gimusi 1999 m., o Tomas – 1989 m.

Dar ta pačia proga apie kitus vaikus.

Kiti du vaikai dabar studentai. Dukra Ema yra metais jaunesnė už Tomą. Ji šiuo metu studijuoja Šiaulių universitete. Dabar baigė trečią kursą Menų fakultete. Jos specialybė Taikomoji dailė ir verslas. Šiuo metu Ema yra Turkijoje – metus mokėsi pagal studijų mainų programą Bolu universitete, o dabar atlieka praktiką Stambulo mieste.

Sūnus Benas mokosi Tarptautinio verslo ir teisės mokykloje Vilniuje. Dabar baigė pirmą kursą. Jo specialybė – vizualinė komunikacija. Pagal šią programą jaunuolius pradėta rengti

visai neseniai. Sakė, kad mokytis įdomu.

Beje, dukra Ema ir sūnus Benas besimokydami vidurinėje mokykloje taip pat baigė muzikos mokyklą, tik fortepijono klasę. Benas ir dabar, jau studijuodamas Vilniuje, grįžęs namo mielai prisėda prie šio instrumento.

Gal kokį žodį tars ir šeimos galva Viktoras?

Apie šeimą jau viskas pasakyta. Daugiau sunku ką ir pridurti. Pagrindinis mano užsiėmimas – tai žemės ūkis. Daug laiko sugaištu, skiriu visas jėgas. Jei dar yra laiko, skiriu ji visuomeninei veiklai. Turiu ir hobį. Tai yra istorija, kraštotyra. Visuomeninė organizacija Pagėgių krašto draugija „Sandūra“ tuo pagrindu ir buvo sukurta. Prisidedame, kiek galime, prie žymesnių renginių, buriame žmones, ypač kultūros paveldo apsaugos ir aplinkosaugos tema. Ką valdžia kartais pražiūri, mes pastebime. Iš šono kartais geriau matyti. Aišku, visko neįmanoma padaryti, nėra tiek finansų, bet svarbius dalykus pastebime ir stengiamės paminėti, kad nepraeitų taip, užmarštin nenugrimztu.

Ką direktorė dar norėtų pasakyti?

Dėkojame, kad skyrėte mums laiko ir linkime sėkmės „Vorutos“ laikraščiui. Dėkojame, kad bendradarbiaujate su mumis ir labai džiaugiamės šiais ryšiais. Bitėnuose buvusi Martyno Jankaus spaustuvė yra savotiška spaudos Meka. Jaučiame pareigą pratęsti lietuviškos spaudos tradicijas. Bendradarbiaudami su „Vorutos“ fondu galime tai įgyvendinti: Pagėgių krašto draugija „Sandūra“ leidžia žurnalą-almanachą „Rambynas“ (jau išleisti 4 numeriai), Rambyno regioninio parko direkcija – laikraštį „Rambynas“ (11 numerių). Žurnalą-almanachą „Rambynas“ pastebėjo ir jau antri metai dalinai remia Spaudos, radijo ir televizijos remimo fondas. Tačiau be Jūsų mums būtų sudėtinga tai padaryti, tad noriu tiesiog padėkoti.

Tikrai daug ir šauniai dirbate, nemažai ir pasiekėte. Buvo labai malonu pabendrauti, linkiu sėkmės Jūsų šeimai visuose gyvenimo baruose, tiek darbuose, tiek visuomeninėje veikloje bei mokymo įstai-gose. Dėkoju.

*Kalbėjosi Algirdas ŽEMAITAITIS, Vilnius
Autoriaus ir Juozo Vercinkevičiaus nuotr.*

Tvarkomas Rambyno kalnas

Parodos

Tapytojos drobėse – garbinga Lietuvos praeitis

Petras IVANOVAS, Zarasai

Liepos 6 d., Valstybės dieną, Zarasų krašto muziejuje atidaryta uteniškės, profesionalios dailininkės Laimos Tubelytės Kriukelienės tapybos darbų paroda „Valstybės istorija drobėje“. Pristatydama parodą, muziejaus direktorė Ilona Vaitkevičienė pasakė, kad šią garbingą dieną atidaroma gerai žinomos zarasiškiams dailininkės paroda. Ši paroda yra reikšminga. Šiuo metu autorė didelį dėmesį skiria sudėtingai ir aktualiai temai – Lietuvos istorijai. Tapybos mylėtojų parodos autorė pateikia didelio formato drobės. Parodoje eksponuojami šie darbai: „Žalgirio mūšis“, „Birutė“, „Netimero krikštas“, „Morta“, „Karaliaus Mindaugo krikštas“, „Sofija Vytautaitė“, „Kunigaikščiai“ ir kiti turiningi ir prasmingi darbai.

Per parodos pristatymą parodos autorė buvo sutikta šiltai. Laima Kriukelienė pasakojo, kad visada jaučia neblėstantį poreikį, būtinybę tapyti Lietuvos istoriją ir tai jos gyvenimui suteikia prasmės. „Kas gali būti svarbesnio ir tauresnio už meilę savo gimtajam kraštui?“, – klausė savęs dailininkė ir kartu prisipažino, kad Lietuvos gamtos, jos žmonių, senųjų radinių ir su jais susijusių įvykių tapyba didžiulis džiaugsmas, nes ji labai myli Tėvynę ir apskritai gyvenimą. Parodos autorė pabrėžė, kad prisimindami šlovingą Lietuvos praeitį skiriame jai gražiausias eiles, muzikos bei dailės kūrinius. Ši kūryba tai ir yra mūsų kartos padėka protėviams už jų kovą, darbą, kad stiprėtų ir garsėtų Lietuvos valstybė.

Laima gimė Kupiškio rajono Skapiškio seniūnijos Bajorų kaime, baigė vidurinę mokyklą Skapiškyje. Meilę dailei Laima surado šeimoje. Visi seneliai, tėvai grožio, muzikos mylėtojai. Šeima, artimiausi ir brangiausi žmonės Laimai tapo tikra kūrybos versmė, kuri teikia ryžto, naujų sumanymų ir siekių. Mokykloje piešė gamtos vaizdus, ypač mėgo piešti jai artimų žmonių portretus. Kaimo vaikas, pasirinkdamas gyvenimo kelią kažkuriuo metu dvejavo, kokių kelių pasukti. Tačiau menas nugalėjo. Laima atvažiavo į Šiaulių pedagoginį institutą mokytis kūrybos paslapčių. Tokiam dukros pasirinkimui tėvai neprieštaravo. Stodama į institutą nedaug žinojo apie dailę, jos kūrimo priemones. Tačiau jaunoje širdyje užgimęs talentas buvo stipresnis už visus teorinius dalykus. Laima sėkmingai įstojo į institutą, sėkmingai studijavo piešimą, braižybą, dailę. 1982 m. baigusi institutą, gavo paskyrimą į Zarasų

Pianistas Andrius Vasiliauskas ir dainininkė Saulė Šerytė

rajoną – Dusetas. Nuostabūs Sartai, Pauliaus Širvio, Petro Gaulės ir Antano Vienažindžio apdainuotas kraštas tikra atgaiva tapybos meistrei. Čia Laimą traukė širdis, o ji yra jos geriausia patarėja. Ji neapgavo ir ši kartą. Dusetose Laima sutiko savo vyrą Kęstutį, jis irgi meniškos sielos žmogus. Čia jiems gimė dukra Birutė. Vėliau jų šeima persikėlė į Zarasus, Laima Kriukelienė dirbo Zarasų meno mokykloje, mokė jaunuosius zarasiškius tapybos paslapčių. Zarasuose gimė antroji Kriukelių dukra – Karolina. Abi dukros irgi meniškos sielos. Tad daugeliui zarasiškių Laima Kriukelienė gerai pažįstama, ji glaudžiai susijusi su šiuo kraštu.

Jau dvylika metų, kai Laima Kriukelienė persikėlė į Uteną. Čia ji dirba Utenos kolegijoje dėstytoja. Tačiau savo didžiausios meilės – tapybos – ji niekada nepamiršta. Menininkė tapo natūrmortus, peizažus, kompozicijas. Jos kūryba nėra nuobodi, blanki ar pasikartojanti. Pastaraisiais metais tapytoją domina istorinė tema. Daug tenka gilintis į savo šalies istoriją, pamatyti visą paletę spalvų ir pateikti ją drobėje. Laima sutinka, kad gal ne visus šie jos paveikslai domina, tačiau niekas neginčys, kad jie turi

Laima Kriukelienė kartu su kolegomis – Utenos kolegijos katedros vedėju Edmundu Vaitiekumi ir kolegijos lektore Zita Ribokiene

didelę išliekamąją reikšmę. Parodos dėmesio centre – Laimos nutapytas paveikslas „Žalgirio mūšis“. Šio paveikslo idėja brendo daug metų. Reikėjo ne tik pasiryžimo, bet ir to meto istorinių žinių. Tačiau kai pajuto, kad igavo jėgų, ėmėsi šio milžiniško darbo ir sėkmingai savo sumanymą įgyvendino.

Laimos darbai sėkmingai buvo sutikti personalinėje parodoje, skirtoje Žalgirio mūšio 600-mečiui, galerijoje „Arka“ 2010 m., šiltų atsiliepimų sulaukė parodos Utenos kultūros centre, Utenos kraštotyros muziejuje, Lietuvos kultūros darbuotojų tobulinimosi centre, Utenos rajono savivaldybėje, kituose Lietuvos miestuose bei miesteliuose. Laima sėkmingai įgyvendino savo svajonę ir nupiešė žymiausių Utenos krašto žmonių Adolfo Šapokos, Rapolo Šaltenio, Antano ir Motiejiaus Miškinų portretus. Kartu su kitais dailininkais Laimos Kriukelienės paveikslai buvo eksponuojami įvairiose parodose. Net du kartus tapytojos darbai džiugino žiūrovus Parlamento galerijoje. Tris kartus (2007, 2009, 2011) Laimos darbai buvo parodose „Lietuvos laikas“, „Lietuvos tūkstantmetis“ ir „Lietuvos sakmė“ Radvilų rūmuose, kitose parodose. Visur Laimos

tapybos originalumas sulaukdavo šiltų žiūrovų atsiliepimų.

Per parodos pristatymą kalbėjo Zarasų rajono savivaldybės meras Arnoldas Abramavičius. Jis džiaugėsi, kad žmonės didžiuojasi, gerbia savo valstybės istoriją, stengiasi ją įprasmiti mene, kad visa tai išliktų ir ateinančioms kartoms. Tai didelis, reikalingas ir atsakingas darbas.

Valstybės, kartų ir istorijos peripetijas gvildeno istorinių romanų rašytojas Jonas Užurka.

Parodos dalyviams žinomų kompozitorių ir liaudies dainas dainavo Lietuvos muzikos ir teatro akademijos doktorantė Saulė Šerytė, M. K. Čiurlionio, J. Tallat-Kelpšos, V. Klovos, T. Juzeliūno kūrinius skambino Lietuvos nacionalinės filharmonijos pianistas Andrius Vasiliauskas.

Pasibaigus parodai, visi dalyviai kartu su zarasiškiais, jų svečiais rinkosi prie Zarasų apžvalgos rato ir sugiedojo „Tautiška giesmė“.

Autoriaus nuotr.

Skaitytojų laiskai

Kine – apie Antrąjį pasaulinį karą

Viena žymiausių fotografijų, iliustruojanti tankų ataką tuščiuose laukuose prasidedant operacijai „Barbarossa“. 1941-ųjų birželio 22 d. į SSRS visiškai netikėtai įsiveržė vokiečių pajėgos. Priekyje matomas šarvuotis SdKfz 253, o už jo - PzKpfw II ir PzKpfw III tankai, kurie palaiko pėstininkų, įsitaisiusių šarvuotuose SdKfz 251, puolimą

Gegužės ir birželio mėnesiais per LTV kanalą buvo rodomas 6 dalių dokumentinis filmas apie Antrąjį pasaulinį karą. Domiuosi istorija, turiu nemažą skaičių istoriografinės literatūros, taip pat ir apie Antrąjį pasaulinį

karą. Tarp jų yra vokiečių leidyklų išleistų, parašytų vokiečių istorikų. Daugiausia turiu rusų kalba spausdintų, kur, be V. Suvorovo, yra daug panašios pasaulėžiūros autorių, kurie kritiškai žiūri į daugelį sovietinių

autorių pristestus šlampus Antrojo pasaulinio karo tema. Nesiimsiu analizuoti viso minėto filmo, bet mane kiek suglumino mūsų lietuviško diktoriaus kai kurie sovietinių laikų komentarai, kai minėtas ponas kaip koks sovietinis komisaras apsupta prie Stalingrado vokiečių kariuomenę pavadina žvėrimi. Kad štai pagaliau tas žvėris sulaukė pelnyto galo. Arba štai komentuojama, kokia vargana buvo sovietinė kariuomenė 1941 m., kai vienas šautuvas atiteko net dešimčiai karių. Na bet tai tikra sovietinė propaganda, nes rimti autoriai remdamiesi faktine medžiaga dėsto, kad jėgų santykis net ir tais 1941 m. buvo tikrai ne vokiečių naudai, kai ir žmonių skaičiumi ir ypač technikos mastais sovietai gerojai viršijo Vermachto pajėgas. Jei vokiečiai Rytų fronte 1941 m. teturėjo tris tūkstančius tankų, tai sovietai vien galinčių plaukti vandeniui turėjo keliskart daugiau, be to, sovietai turėjo ir sunkiųjų tankų, ko vokiečiai 1941 m. dar neturėjo. Turiu net kelias knygas, kur pateikti kraupūs duomenys, ką sovietai ir kai kurie kiti jų sąjungininkai išdarinėjo su vokiečių belaisviais ir civiliais. Deja, apie tai niekas filmų nerodo, nors visi dabar skelbiasi liberalais ir demokratais. Labai menkai pateikiami ir milžiniški JAV ir Anglijos visapusios pagalbos mastai per karą TSRS, kai net objektyvesni rusų autoriai be išlygų pripažįsta, kad be tos pagalbos iš

užsienio sovietai galėjo ir pralaimėti karą. Karas baisus dalykas, bet ir jis kai kam išeina į gera: susikūrė nauja Izraelio valstybė, o Lietuva atgavo Vilnių ir Klaipėdą, o Rusija įsikūrė buv. Karaliaučiaus krašte ir t. t. Plačiai priimta šlovinti žinomus karo meto politinius veikėjus kaip Ruzveltą ir Čerčilį. Bet ir jie neišvengė savo veikloje nederančių veiksmų. Ypač skaudus ir mums, lietuviams, kad mus, kartu su mūsų kaimynais paliko stalininės imperijos gnaužuose. Pažįstu dar sovietinio auklėjimo istoriką Klaipėdoje, kuris dar ir dabar tebekartoja kai kuriuos sovietų laikų šlampus apie Antrąjį pasaulinį karą. Jis, pavyzdžiui, tikrai įtikėjęs, kad nacistinė Vokietija klastingai 1941 m. užpuolė Sovietų Sąjungą, nepaskelbusi karo. Jis nieko negirdėjęs apie Vokietijos ambasadorių Šulenburką, kuris visgi karo išvakarėse įteikė Molotovui Vokietijos ultimatumą dėl karo paskelbimo. Ir manau, nėra gerai, kad kai kurie mūsų istorikai ar filmų komentatoriai dar tebežiūri į pasaulį per sovietinių komisarų matymo lauką.

Vytas TAMOŠIŪNAS,
Klaipėda
2012 06 26

Nuotr. iš www.antraspasaulinis.net

Reportažas

Festivalis „Jotvos vartai“ Alytuje

Vaida PAKARKLYTĖ, Alytus

Šių metų liepos 6–7 dienomis Alytuje, prie Alytaus piliakalnio, kur kadaise stovėjo Alytaus pilis, šalia Nemuno, vyko pirmasis senųjų amatų, archajinės muzikos ir karybos festivalis „Jotvos vartai“. Nepaisant alinančio karščio, į jį susirinko palyginti gausus žiūrovų būrys.

Per festivalį buvo demonstruojami senieji piliakalnio slėnio amatai – kalvystė, juvelyrika ir kt., prekiaujama kailio, žalvario, kaulų dirbiniais, gaudomos „raganos“, kurioms simboliškai kirtो galvas. Taip pat vyko raitųjų Jotvos karių „Sūduvos tauras“ parodomoji programa, komandinės rungtynės dalyviams ir žiūrovams, stipriausio jotvingio rinkimai, kur jėga buvo išbandoma kilojant statinę, laikant 25 kg sveriantį kalaviją, mėtant rąstus, kilojant akmenis ir pan.

Festivalyje pasirodė tokie archajiškos muzikos kolektyvai, kaip „Sedula“, „Vaiguva“, „Hansanova“, latviai „Obscurus Orbis“, svečiai iš Sankt Peterburgo „Gardarica“ ir pan.

Renginyje netrūko kovinių rungtių. Itin įspūdingai atrodė dvikovos – kovos ratas, kur kovojo vyrai tiek iš Lietuvos, tiek iš Lenkijos ir Estijos kovos klubų, kuriose netgi buvo pralietas kraujas. Nugalėtojai gavo „Slonimo“ bei „Saragosos“ šalmus, vyko karinių istorinių klubų parodomoji programa bei lankininkų turnyras, kurio nugalėtojas gavo „Jotvos vartų“ strėlę.

Jotvos karys ant žemaituko

Festivalio svečių dėmesį prikaustė pilies vartų puolimas (tam tikslui buvo pastatyti dviejų aukštų mediniai pilies vartai), kurią gynė ir puolė gausus karių būrys, o juos palaikė lankininkai su strėlėmis, akį traukė ir Jotvos kariai ant žemaitukų, nakties tamsą sklaidė klubo „Nakties ugnys“ fakyrai.

Belieka tikėtis, kad šis festivalis džiugins lankytojų širdis ir kitais metais, priversdamas atitrūkti nuo realybės ir nors porai dienų nusikelti į svaiginančią XII–XIII a. kasdienybę.

Autorės nuotr.

Pilies puolimas

Muziejus laikraštyje Nr. 26 (235)

Didžioji armija Trakų rajone 1812 m.

2012 m. birželio 23 d. sukako 200 metų, kai į Lietuvos teritoriją įžengė prancūzų imperatoriaus Napoleono I (1769–1821) vadovaujama armija. Jos gretose tarnavo kareiviai iš Austrijos, Bavarijos, Italijos, Kroatijos, Lenkijos, Nyderlandų, Prancūzijos, Prūsijos, Saksonijos ir Vestfalijos.

Napoleonas Lietuvoje buvo sutiktas kaip išvaduojojas. Dauguma bajorijos tikėjosi atkurti Lietuvos nepriklausomybę, panaikinti baudžiavą. 1812 m. liepos 1 d. Vilniaus katedroje Napoleonas paskelbė manifestą apie Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės vyriausybės komisijos (Lietuvos laikinosios vyriausybės komisijos) sudarymą. Buvusio rūmų maršalkos Stanislovo Soltano pirmininkaujamos komisijos nariai buvo įvairias pareigybės senojose valstybėje užėmę ir 1794 m. sukilime dalyvavę žmonės. Komisiją sudarė 7 komitetai.

Buvo sudaryti 5 pėstininkų ir 4 kavalerijos pulkai, kurie turėjo sudaryti Nacionalinės gvardijos branduolį. Be Nacionalinės gvardijos ir žandarmerijos buvo suformuoti 17-tas ir 19-tas ulonų bei Lietuvos totorių pulkai, vadovaujami Lietuvos karininkų ir pavaldūs imperatoriui. Kariuomenę papildė patriotiškai nusiteikę savanoriai, tarp kurių daugumą su-

darė Vilniaus universiteto studentai.

Nemaža dalis žygio į Rusiją dalyvių paliko savo atsiminimus apie karą. Jūs rašė ir generolai ir eiliniai kariai. Pateikiame kelis aprašymus apie Trakų rajoną.

1812 m. birželio 27 d. iš Strošūnų Napoleonas su palyda atvyko į Sabališkes, tada užlipo ant savo žirgo „Pagražintojo“ ir nujojo iki Vievio malūno. Aplankė Vievį, čia vėl persėdo į karietą ir nuvyko į Auseniškių dvarą, kur ir nakvojo. Anksti ryte išvyko į Vilnių. Ties Rykantais sustojo pusryčiauti, o 11 val. įžengė į Vilnių. Taip rašė prancūzų armijos generolas Armano de Kolenkūras (1773–1827).

Maršalas de Kasteljanas (E.V.E.B. de Castellane, 1788–1862) savo dienoraštyje rašė: „... 06.27 – šeštą valandą imperatorius sėdo ant žirgo ir nujojo prie malūno priešais Vievio miestelį. Dešimtą valandą vakaro imperatorius grįžo į Auseniškių dvarą, pagarbiai vadintu pilimi prie Vievio miestelio. ...07.05 – Italijos vicekaralius atvyko iš savo būstinės Trakuose susitikti su imperatoriumi. ...12.10 – Štabas perkeltas į Vievį, už 44 km nuo Vilniaus. Miriau iš bado, visą parą nieko nevalgiau. ...12.11 – Tuo metu Vievyje pasirodė ariergardas – Luasano divizija. Ariergardas

Skulptūrėlė. Lietuvos totorius – karininkas. 1815 m. K.Barišausko nuotr.

sustojo Vievyje.“

Kapitono K.V. Faber du Foro (C.W. von Faber du Faur, 1780 – 1857) iliustruotas dienoraštis išleistas 1831 m. Štutarte („Blatter aus meinem Portefeuille im Laufe des Feldzugs 1812 ...“). Šiame leidinyje yra 3 graviūros, kuriose paminėtas Vievis. Tai - „Viurtembergo kronprinco Vilhelmo bivakas ties Vieviu“ (1812 06 28), „Ties Vieviu“ (1812 06 29) ir „Ties Vieviu“ (1812 12 11).

Vieną sėkmingiausių knygų apie Rusijos kampaniją parašė Eženas Labomas (Eugène Labaume, 1783 – 1849). Tai - „Relation circonstanciée de la campagne de Russie en 1812“, išleista 1814 m. Paryžiuje. Šioje knygoje Trakų rajonas minimas keliuose vietose – psl. 33–37 bei psl. 406–411. E. Labomas rašė: „... Po 4 valandų nuovargio pagaliau atvykome į Naujuosius Trakus (liepos 4 d.), įsikūrusius ant aukštumų bei apsuptus ežerų. Visi buvo sužavėti vaizdu, kurį sudarė vienuolynas ir bažnyčia, įsikūrusios ant dominuojančių miesto kalvų. Kiti buvo sujaudinti miško tankumo, taip pat vandens skaidrumo. Visi, kurie stebėjo šį vaizdą tarsi iš paveikslų, negalėjo nustoti žavėtis šiuo gražiu peizažu. Ežero viduryje stovėjo sena, apgriauta pilis, kurios

didžioji dalis nuo vandens paviršiaus buvo apniukusi, kita – tarsi atitrūkusį nuo skaisčiai raudono horizonto. Trakai atrodė tarsi užburianti buveinė.“

Trakuose 1812 m. liepos 4 d. įsikūrė Didžiosios armijos IV korpuso štabas, vadovaujamas Napoleono įsūnio, Prancūzijos princo ir Italijos vicekaraliaus, generolo Eženo de Bornė (Eugène de Beauharnais, 1781–1824). Šis įvykis užfiksuotas vokiečių dailininko Albrechto Adamo (1786–1862) spalvotoje lito grafijoje (apie tai rašyta „Muziejus laikraštyje“ Nr. 16 (173), 2011).

Trakų istorijos muziejuje saugoma porcelianinė, 26 cm aukščio skulptūrėlė, vaizduojanti Lietuvos totorių karininką. Ant 7,5x6,5x1,5 cm dydžio, keturkampio formos postamento nugarinėje pusėje įspaustas įrašas: GARDE IMPERIAL – OFFICIER TARTARES LITHUANIENS 1813-1815 (IMPERIJOS ARMIIJA – LIETUVOS TOTORIUS KARININKAS 1813 -1815).

Trakų istorijos muziejaus direktorius Virgilijus Poviliūnas

Ekspонатus pamatysite „Sakralinio meno“ ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10-18, trečiadienis-sekmadienis.

Muziejus laikraštyje Nr. 27 (236)

Žygimanto Augusto portretas faleristikoje

2012 m. liepos 7 d. sukanka 440 metų, kai mirė Lietuvos didysis kunigaikštis (1544–1572), Lenkijos karalius (1548–1572) Žygimantas Augustas (1520–1572). Jis – paskutinis Jogailaičių dinastijos valdovas, kurio valdymo metu Lenkija ir LDK susijungė, sudarydama konfederaciją – Abiejų Tautų Respubliką. Žygimantas Augustas vertinamas kaip prieštaringa asmenybė. Nesutariama dėl jo politinės veiklos ir istorinio vaidmens. Jis paveldėjo kraštą, išgyvenantį didelių visuomeninius, politinius ir idėjinius pokyčius. Nors jau anksčiau savarankiškai valdė Lietuvą, spręsti tokias sunkias problemas nebuvo pasirodęs.

Žygimantas Augustas gimė 1520 m. rugpjūčio 1 d. Krokuvoje. Jo gyslomis tekėjo Jogailaičių, Sforcų, Aragoniečių kraujas. Iš Sforcų ir Aragoniečių jis paveldėjo temperamentą ir domėjimąsi menu, iš senelio Kazimiero Jogailaičio – atkaklumą. Bajorai kalbėjo, kad karalius laimi kantrybę. Šią Žygimanto Augusto būdo savybę pabrėžė Vokietijos Imperatoriaus Karolio V vienas pasiuntinių, sakęs „ką karalius sykį nusprendė, padarys, net jei visas pasaulis turėtų sugriūti“. Nors švelnus ir maloningas, Žygimantas Augustas su juo bendraujantiems žmonėms kėlė pagarbą,

netgi baimę.

Labai įdomus jo, kaip valstybės veikėjo, portretas. Žygimantas Augustas 1544 m. gavo leidimą iš Žygimanto Senojo valdyti Lietuvą, o 1548 m., mirus tėvui, užėmė ir Lenkijos karaliaus sostą. Žygimantas Augustas paveldėjo ir svarbias užsienio politikos problemas: konfliktą su Maskvos valstybe ir nesureguliuotus santykius su Lenkija. Valdymo pradžioje Augustas buvo solidarus su LDK, nes pagal Jogailaičių nuostatą, suvereni LDK yra valdžios Lenkijoje išsaugojimo garantas. XVI a. 6–7 dešimtmetyje išryškėjo kita problema – Lietuvos Didžiosios kunigaikštystė viena negalėjo apsiginti nuo Maskvos valstybės, todėl sparčiai didėjo unijos su Lenkija šalininkų gretos. Norėdamas papildyti valstybės iždą, Žygimantas Augustas didžiojo kunigaikščio žemėse 1547 m. pradėjo Valakų reformą, o 1559 m. – valstybinių girių reviziją. 1564–1566 m. buvo padaryta LDK teismo ir administracinė reforma, kurią įtvirtino Antrasis Statutas, priimtas 1566 m. Žygimantas Augustas mokėjo lotynų, vo-

Plaketė, skirta Žygimantui Augustui. Lenkija, 1990 m. O. Šešelio nuotr.

kiečių, italų, lenkų kalbas, buvo geras oratorius. Nuo jaunystės įpratęs nesiskirti su knygomis, jas kaupė. Buvo susipažinęs su to meto literatūra. Vilniuje 1546 m. įkūrė Karališkąją biblioteką, kurią sudarė apie 4000 tomų (tikslaus knygų skaičiaus nenustatyta), jų vertė siekė 10 000 auksinų.

Žygimantas Augustas kaltinamas nebaigęs

įgyvendinti daugelio sumanymų, tačiau jis manė, jog priklausomybė, primesta jėga, trunka neilgai ir kursto norą jos atsikratyti. Valdovas mirė 1572 m. liepos 7 d. savo pamėgtuose Knišino rūmuose, Palenkėje. Jam tada dar tebuvo 51 metai.

Prieštarai vertinamo valdovo atminimas įamžintas daugeliu būdų: jo vardu pavadintas ežeras netoli jo mirties vietos, įvadytos mokyklos, jo asmenybei skirtos leidžiamos knygos, kalami medaliai, monetos. Lenkijoje įkurta Archeologijos ir numizmatikos draugija (PTAiN), užsiimanti ne tik mokslinio populiarinimo, tiriamąja, leidybine veikla, aukcionų organizavimu, bet ir suvažiavimų proga ėmusi leisti atminimo medalius, plaketes. Nuo 1985 m. iki 1990 m. buvo išleista plaketė su Lenkijos ir LDK valdovais serija.

Trakų istorijos muziejus savo rinkiniuose saugo plaketę su Žygimanto Augusto portretu reverse. Po valdovo atvaizdu užrašas „ZYGMUNT II AUGUST“. Plaketės averse abipus dekoruotas augaliniais ornamentais,

vainikuotas kunigaikščio mitra ir lotyniškų raidžių „SA“ monograma, yra valdovo herbas, kurio skydo lauke išdėstyti Lenkijos Aras, Lietuvos Vytis, Kijevo, Žemaitijos, Voluinės vaivadijų herbai, lauko centre – motinos garbei – Sforcų giminės herbas. Po valdovo herbu užrašas lenkų kalba „XXV ZJAZD NUMIMATYCZNY PTAiN WARSZAWA 1990“. Plaketė pagaminta iš bronzos, jos dydis 545 x 90 mm. Buvo išleista sidabro ir bronzos tokių plaketė emisija. Visų plaketė autorius – garsus Lenkijos skulptorius, medalininkas Piotras Andžėjus Gorolas (Piotr Andrzej Gorol), kuris už šią plaketė seriją gavo Lenkijos kultūros ir meno ministro apdovanojimą. 1987 m. pasirodžiusi prof. Stanislovo Cynarskio (Stanisław Cynarski, 1923–1996) monografija, vertinta kaip novatoriška, atskleidžia dar daugiau valdovo portreto strichų. Įvertinti jo politinius laimėjimus ir talentą taip pat sunku, kaip nuopelnus meistro, kuris mirė vos įpusėjęs savo sedėvą.

Istorijos skyriaus vedėja Alvyga Zmejevskienė

Ekspонатus pamatysite „Sakralinio meno“ ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10-18, trečiadienis-sekmadienis.

Vienos pavardės variantai prieštarauja originaliai pavardžių rašybai

Pranciška Regina LIUBERTAITE, Vilnius

Kunigaikštis Liubertas. Autorius nežinomas

Parašyti šias mintis paskatino vadina-moji „originalo kalbos“ teorija, teigianti, kad įvairių tautų žmonių pavardės ir pasaulio vietovardžius reikia rašyti originalius.

Atsirado puiki proga panagrinėti savo pačios giminės vyriškos linijos pavardę, kai internete pamačiau vienoje vietoje Liuberto pavardės savininkų surašytus variantus.

Rašydama apie pavardės Liubertas sandarą ir lietuvišką prasmę, pirmiausia, panagrinėsiu, ką ši pavardė reiškia lietuvių tautoje ir kalboje. Pavardė yra kilusi iš var-do Liubertas ir yra atėjusi iš Gediminaičių: jauniausias kunigaikščio Gedimino sūnus buvo pavadintas Liubartu (1300–1386). Jis valdė Volynę ir pastatė Lucko pilį, tad buvo Ukrainos žemės valdės Lietuvos kunigaikštis. Šis vardas Lietuvoje gausiau paplito kaip pavardė, kitaip negu kitų Gediminaičių yra paplitę vardai: Gediminas, Algirdas, Kęstutis, Vytautas.

Etimologai aiškina, kad šis vardas yra iš dviejų šaknų: liu- (liautis „nustoti, baigti“, liūvis „liovimasis, paliova“) + bart- (barti reikšmė „kovoti“) ir reiškia „besiliaujantis kovoti, taikus“.

Nežinau, kaip buvo kitiems šios pavardės savininkams, bet mano giminės pavardės variantas su –e– šaknyje – Liubertas atsirado sovietiniams valdininkams klaidingai nurašius pavardę iš gimimo liudijimo į pasą. Mano tėvo šeimoje dviejų vaikų pavardžių kamieno balsė yra –a–, o kitų dviejų –e–: Liubertas (Liubertas). Spėju, kad panašiai atsitiko ir kitiems Lietuvoje gyvenantiems šios pavardės savininkams. Todėl kyla klausimas, **kuri pavardė yra originali: senoji su –a– Liubertas ar naujoji**

su –e– Liubertas. Tai pirmas klausimas dėl pavardės originalumo.

Kadangi atsivėrė galimybės vieniems su kitais bendrauti per įvairius socialinius tinklalapius, kurie vadinami *netlogais*, *face-bookais* (neverčiau, nes jie ne lietuvių sugalvoti ir ne Lietuvoje registruoti) ir kt., ir ne tik bendrauti, bet ir lengvai susisiekti, vieniems kitus susirasti, tai visai neseniai per paieškos sistemą užrašiusi savo pavardę ir panaršiusi sistemos nurodytus puslapius, radau vieno tokio tinklalapio į vieną vietą surinktus pavardės Liubertas savininkus ir savininkes, nes kompiuteris sugeba jas sukaupiti pagal kamieną. Žiūrint iš lietuvių kalbos pozicijų, tai buvo moteriškos pavardės su priesagomis –aitė ir –ienė bei vyriškos pavardės su galūne –as. Tačiau tarp tų sąrašė esančių pavardžių, kurių savininkai yra ne lietuviai, bet pavardė ar jos šaknis tokia pat, kaip ir minėta lietuviška Liubertas, atradau nukeliavusių į angliškai ir ispaniškai kalbančias šalis. Ispaniškai kalbančiose šalyse pavardė Liubertas vienoda ir vyrų, ir moterų, pvz., Christine Liubertas (moteriška pavardė) ir Jake Liubertas (vyriška pavardė). Angliakalbėse šalyse ji yra tokia pat ir vyrų, ir moterų ir vartojama be galūnės, taigi, Liubert, nes aiškiai pritaikyta prie linksniaavimo kategorijos neturinčios kalbos. Tačiau angliakalbėse šalyse yra ir iš tikrųjų dar labiau suanglintas variantas Liuberths (konkrečiai moteris – Manisha Liuberths).

Grįžkime į praeitį, į kunigaikščio Liubarto (?–1384), jauniausio Gedimino sūnaus, valdžiusio Ukrainos žemėse esančią Volynę, kurioje buvo pastatęs Lucko pilį, gyvenimo laikotarpį. Žinių apie šį kunigaikštį ir jo giminę tenka ieškoti Ukrainos istorijoje, kaip pirminiame šaltinyje. Šiuo klausimu galima remtis ukrainiečių istorike Natalija Polonska-Vasilenko, kuri „Ukrainos istorijos“ I tome surašė į vieną vietą visos Liubartų giminės atstovus su vardais ir tėvavardžiais. Iš to sąrašo matyti jų giminystės ryšiai ir iš šios giminės atsiradusios didikų giminė atšakos. Kunigaikštis Liubertas, priėmęs stačiatikybę, gavo slavišką Dimitro (Dmitro) ar Demetro vardą, turėjo šešis sūnus: Teodorą (Fiodorą, kurio krikšto vardas Manuilas), Lazarį, Simoną (Semioną), Joną (Ivaną), Dimitrijų ir Mykolą (Michailą) ir dvi dukteris: Agripiną ir Anastaziją (teikiu išnašoje „Ukrainos istorijos“ ištrauką, iš kurios matyti, nors ir ne iki smulkmenų ištirta, kunigaikščio Liubarto giminės genealogija)*.

Iš Dimitrijaus Liubartaičio – penktojo iš Gediminaičių kilusio kunigaikščio Liubarto sūnaus, yra prasidėjusi nauja Sanguškų atšaka, sutraukiant vardus pakeitus Liubartaičių pavardę į Sanguškų, kurie siejami ir su Lie-

tuva, ir su Lenkija. Kad Sanguškos yra ne Algirdaičiai, kaip teigiama knygoje „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės didikų giminės“, verstoje iš lenkų kalbos („Rody magnackie Rzeczpospolitej“), rodo istorinis faktas, susijęs su Sanguškų giminės archyvu, kuris vadinasi „Archivum Książąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławuże. Архів Сангусків в Славуті Т.1-7 (пол.)“. Kitaip tariant, išvertus į lietuvių kalbą archyvo pavadinimą, tai „Kunigaikščių Liubartaičių Sanguškų archyvas Slavutoje“. Dar tenka priminti, kad Lietuvos didysis kunigaikštis Algirdas niekada nevaldė Volynės (Voluinės), kuriai priklauso ir Slavuta (po I pasaulinio karo priklausė Austro-Vengrijos imperijai), ir Liubartovas. Kitas faktas, kad Sanguškos yra susiję su kunigaikščiu Liubartu, yra tas, kad Sanguškos buvo įsikūrę Liubartovo dvare, kurio pavadinimas sietinas su Liubarto vardu. Anksčiau ten buvo įsikūrę Liubomirskiai. Kažin ar vardas (pavardė) Liubomirskis nėra rusiškas Liubarto vardo variantas verčiant prasmės požiūriu šį vardą į rusų kalbą (reikėtų tyrinėti)? Vardas Liubertas yra kilęs iš „liovės barto“, o Liubomirskis, išvertus į lietuvių kalbą, reiškia „mylintis taiką“ – prasminė sąsąjka labai panaši.

Iš Ukrainos istorijos žinoma, kad nuo kunigaikščio Liubarto sūnaus Michailo prasidėjo dvi naujos rusų (ukrainiečių (?)) didikų atšakos – Kovelskiai ir Kaširskiai.

Taigi darytina išvada, kad tyrinėjant istoriją labai svarbus momentas – turėti kunigaikščių ir didikų genealogijos medžius ir istorinių įvykių chronologiją.

Iš šių svarstymų matyti, kad vardai (pavardės) ne tik galėjo būti verčiami iš vienos kalbos į kitą, pritaikomi prie kalbos, bet ir pakeičiami į kitus, visai naujus vardus (pavardes). Tad kaip nustatyti, kuri vardo (pavardės) forma yra originali šiuo atveju: Liubarto, Sanguškos, Kaširskio ar Kovelskio, iš kurių Sanguškos, Kaširskiai ir Kovelskiai yra išvestiniai vardai (pavardės), nekreipiant dėmesio į tuos atvejus, kai vardai (pavardės) nukeliavo į kitas šalis ir prisitaikė prie kitų kalbų?

Iš šio pavardės variantų pavyzdžio apžvalgos akivaizdu, kaip pavardė, nuėjusi iš Lietuvos į kitas šalis ir vartojama kitose kultūrose, pritaikoma prie atitinkamos šalies kalbos sistemos. Taigi, žiūrint į šią pavardę iš tarptautinių pozicijų, kyla antras klausimas, **kuri jos forma yra originali.** Išvada viena – vardai (pavardės) nepasiduoda ispraudžiami į „originalo kalbos“ teoriją, kuri akivaizdžiai yra niekinė, dirbtinai sukurta žmonių, kurie turbūt moka tik vienintelę lietuvių kalbą.

*РОДОВІД ЛЮБАРТОВИЧ
Князь ЛЮБА Р П П - Д М П Р О
ГЕДИМІНОВИЧ († 1384)
в 1331г. женился на Анне, дочери Талицко-
Волынского князя Андрея Юрьевича;
в 0000** женился на дочери Константина
Васильевича Ростовского.
ДІПМ:
Князь ФЕДІР ЛЮБАРТОВИЧ (* бл.1351 †
після 1.06.1431)
~ Анастасія Великий князь волинський
(1383-1390), князь сіверський (1393-1405 рр.),
жидачівський (бл.1405 – 1431 рр.), волинський
(1431 р.). На підставі запису у Києво-Печерському
пом'янику (поз.213) можна припускати, що його
християнським іменем було Мануїл.
Князь ЛАЗАР ЛЮБАРТОВИЧ († після
1386)
Згаданий у записі на флорентійському Псалтирі
з 4.08.1384 р. (1455А, № 347, с.349) і відомому
документі з 1386 р. (201, т.І, № 8, с.8). Записаний
у пом'янику, віднайдену А.Петрушевичем та у
Супральському пом'янику (поз.58), звідки випливає,
що другим іменем його було Роман. У грамоті та
у пом'янику Петрушевича поставлений попереду
Семена.
Князь СЕМЕН ЛЮБАРТОВИЧ († після
1386)
Згаданий у записі на флорентійському

*Paskutinis Gediminaitis Paulius Pranciškus
Romanas Sanguška-Lubartovičius*

Lucko pilies bokštas šiandien

Псалтирі з 4.08.1384р. (1455А, № 347, с.349) та
документі з 1386 р. (201, т.І, № 8, с.8), записаний
у пом'янику, віднайдену А.Петрушевичем та
Києво-Печерському пом'янику (поз.214).

Князь ІВАН ЛЮБАРТОВИЧ (конець ХІІ
ст.) Записаний у Любецькому пом'янику (поз.93) та
пом'янику, віднайдену А.Петрушевичем.

Князь Дмитрій Любартович (1370? - 1449),
кн. Луцький, Сангушко.

Князь Михаил Любартович.
Княжна Агриппина Любартовна.
Княжна Анастасия Любартовна.

У кн. Дмитрия Любартовича было трое
детей:

Князь Александр Дмитриевич, от которого
пошли кн. Сангушко.

Князь Фёдор Дмитриевич (1400? – ?), кн.
Луцкий и Владимирский.

Князь Михаил Дмитриевич (?– 1495), кн.
Ковельский и Каширский. Был женат на кн.
Дубровицкой. От этого князя пошли князья
Ковельские и Каширские.

Князь Василий (? – ?). Сын князя Михаила
Дмитриевича Ковельского. Князь Ковельский.

Князь Григорий (? – ?). Сын князя Василия
Михайловича Ковельского.

Князь Юрий (? – ?). Сын князя Григория
Васильевича Ковельского.

Князь Симеон (?– 1638). Сын князя Юрия
Григорьевича Ковельского.

Князь Казимир (? –1655). Сын князя Симеона
Юрьевича Ковельского.

****Data nežinoma**

Lucko pilis iš Napoleono Ordos paveikslo (1807–1883)

Paskaitų ciklas Palaimintojo Jurgio Matulaičio metams

Vyskupo Jurgio pirmieji žingsniai Vilniuje*

Kun. Vaclovas ALIULIS MIC, Vilnius

1918 m. gruodžio 1 d. priėmęs Kauno katedroje vyskupo šventimus, Jurgis Matulaitis savaitei apsisitojo pas Aukštosios Panemunės kleboną Justiną Staugaitį, vaikystės laikų mokslo draugą. Čia susikaupė, išstudijavo ingreso apeigas, pasirašė programinį savo vyskupavimo Vilniuje pamokslą – sakiny s į sakinį tokį patį lietuvių ir lenkų kalbomis. Gruodžio 8-osios, Švč. M. Marijos Nekaltojo Prasidėjimo šventės, rytą traukiniu atvyko iš Kauno į Vilnių. Pakeliui pasveikino Lentvario stotyje klebonas su parapijiečiais. Vilniaus geležinkelio stotyje jį pasitiko vyskupijos kapitulos, Lietuvos Tarybos ir miesto savivaldybės atstovai. Pirmiausia visi patraukė į Aušros vartus. Čia vyskupą sveikino šventovės šeimininkas prel. Francišekas Volodzka, buvo sukalbėta (lenkiškai) Švč. M. Marijos litanija, sugiedota *Pod Twoją obronę*. Ižengiantį į katedrą vyskupą prie durų pasitiko vyskupijos valdytojas prel. Kazimieras Michalkevičius, didžiulis būrys dvasininkų ir gausi tikinčiųjų minia. Neapsakomas lūkestis. Ką tik praužė Pirmasis pasaulinis karas, sukėlęs begales vargų, Vilniuje 11 metų nebuvo vyskupo, ir štai jis atvyksta!

Pamoksle vyskupas Jurgis pareiškė: „Stoju prieš jus nepažįstamas, todėl prašau pirmiausia vieno dalyko – laikykite mane Kristaus tarnu, atsiųstu jums rodyti į dangų kelią ir vesti į amžinąją laimę. Nuo šio laiko mes gyvensime kaip viena didelė dvasinė šeima, kurios aš būsiu tėvu ir vadu šioje vargingoje dvasinėje kelionėje...“ Ramus pamokslo tonas ir rimtas turinys buvo primintinas įvairių tautybių tikintiesiems.

Deja, daugeliui lenkų ir lietuvių veikėjų pirmiausia rūpėjo ne rasti kelią į dangų, o parodyti galią čia – žemėje ir Vilniuje. Ingrese nedalyvavo Lietuvos Tarybos ir neseniai sudarytos Lietuvos Vyriausybės nariai, nes kapitulos pirmininkas prel. Janas Hanusovičius neatsiuntė jiems tokio pakvietimų skaičiaus, kokio jie reikalavo (šis teisinis neturėjęs tiek vietų). Prieš ingresą dvi savaites nesiliovė bevaisis ginčas tarp lietuvių ir lenkų veikėjų: kas turės pirmas pasveikinti Ganytoją, ižengiantį po pamaldų į Vyskupo rūmus? Tam buvo skiriama didelė reikšmė.

Lietuvos Tarybos atstovai buvo prašę, kad vyskupas pirmą sakytą pamokslą lietuviškai, paskui lenkiškai, bet vyskupas atsakė: „Esu siųstas ne pas valdžias, o pas žmones: tikinčiųjų lenkų yra dauguma, todėl katedroje pirmiau prabilsiu lenkiškai.“ Paskui, demokratiškai žiūrint, vyskupas manė, kad Vyskupo rūmuose galėtų būti atvirščia tvarka: pirmiau sveikintų Lietuvos Taryba, paskui lenkų atstovai, taip pat kad katedroje būtų skaitomas vyskupo paskyrimo dokumentas ir baltarusių kalba, bet kapitula kuo griežčiausiai tam pasipriešino. Vyskupas kelis kartus pareiškė: „Ingreso šeimininkė yra Kapitula, aš prisitaikysiu prie jos tvarkos, tik prašau, kad niekam nebūtų skriaudos.“

Kapitulos atstovai, dar susitikę Kaune, įkalbinėjo vyskupą „kreiptis į tikinčiuosius tiesiog, nedalyvaujant Tarybai“. Ka reišė tas *tiesiog*? Jei vyskupas būtų jų paklausęs, būtų parodęs, kad nepripažįsta Vilniuje lietuviškos valdžios! Vyskupas laikėsi tvirtai. Lietuvos Tarybą pripažįsta okupacinė vokiečių valdžia, su ja vedė derybas pats Šv. Tėvo atstovas mons. Akilė Ratis. Galiausiai kapitula sutiko (tik kan. Karolis Liubianecas toliau priešinosi), kad Tarybos atstovai kalbėtų pirmieji, tačiau išėjo nesusipratimas. Kan. Kuktos nusiųstas Tarybos atstovų atvežti vežikas supainiojo užduotį ir grįžo tuščiomis. Po ilgo laukimo galiausiai prieita prie lenkų ir lietuvių organizacijų sveikinimų. Kalbėjo ir baltarusių (J. Matulaitis vadina „baltgudžių“) atstovas. Šis skundėsi, kad katalikai baltarusiai be galo vyskupijoje skriaudžiami, neleidžiami pamaldų ir pamokslų jų kalba. Reiškė viltį, kad naujasis vyskupas atitaisys tas skriaudas. Išklausęs visų sveikinimų, vyskupas atsiliepė lenkiškai ir lietuviškai. Baltarusių atsiprašė, kad nemoka jų kalbos, bet pasistengsias išmokti. Kaip matyti iš vėlesnių užrašų, vyskupas tos kalbos laisvai

neišmoko (per daug turėjo rūpesčių), bet galėjo susikalbėti ir besilankančius baltarusius tikinčiuosius nudžiuginavo, padrašindamas kalbėti savo kalba¹.

Ingreso dienos istoriją vyskupas Jurgis savo *Užrašuose* apibūdina taip:

„Nežinau, kodėl man niekad taip neišrodė menki, niekingi tie tautiniai ginčai, neapykantos, užsispyrimai, kaip dabar. Rodos, turint kiek geros valios ir nuolaidumo, buvo galima visus sutaukyti Kristuje. Daug kaltės man išrodė čionai iš pusės kai kurių kunigų. Mat patyriau, kad Kapitula ir lenkai kunigai visiškai nepripažįstant Tarybos ir lietuvių valstybinės valdžios.“

Tolimesnėmis dienomis aistros šiek tiek aprimo, bet vyskupas ir toliau privalėjo apmąstyti kiekvieną savo poelgį ir žodį. Per lenkų dvarininkų (*obywatele* – „piliečiai“) surengtus pietus buvo pareikšta viltis, kad vyskupas prisidėsias prie Lenkijos ir Lietuvos unijos atkūrimo. „Aš atsakiau, kad tarnavau visa širdimi žmonėms, būdamas Lenkijoje, ir čia visiems tarnausiu. Kas iš mano darbo išeis, nežinau. Būdamas kunigas ir vyskupas, aš tegaliu tik meilę, broliškumą ir vienybę žmonėms skelbti ir žmones turiu taikinti; bet politikos unijos man nepriklauso ir ne mano galioje. Taigi i tą dalyką aš duoti atsakymo negaliu ir nenoriu. Ta prakalba lenkam patiko. Daug buvo prakalbų, labai atsargiai reikėjo būti, kad ko nors neprasitarus.“

Vyskupas savo iniciatyva gruodžio 9 d., t. y. kitą dieną po ingreso, aplankė Lietuvos Tarybos pirmininką Antaną Smetoną ir jo pavaduotojus, visus Lietuvos Vyriausybės ministrus ir žymesnius valdininkus. Dar po dienos Lietuvos Tarybos ir Vyriausybės atstovai pakvietė vyskupą pietų. Vyskupas rašo: „Buvo daug kalbų: kalbėjo lietuviai, baltarusiai, lenkų atstovai, žydų atstovai, partijų atstovai. Kai kuriems skyrium atsakiau, paskui visiems kartu. Kėliau aikštėn Kristaus idealus ir mintis, pasakiau, pasinaudodamas proga, bent du trumpu apologetikos pamokslėliu. Mano kalbos patiko visiems, visi buvo patenkinti: ir žydai, ir baltarusiai, ir lietuviai. Taip Dievas man padėjo ir vėl sueiti su Lietuvos Valstybe į dermę. Lietuviai, nusiminę dėl ingreso ir paabėjoje, koks aš būsiąs lietuvis, dabar nurimo.“

Idilija truko trumpai arba jos išvis nebuvo, nes virte virė kelių grupių pasirengimai paimti Vilniuje valdžią pirmomis 1919 m. sausio dienomis, pasitraukus Vokietijos kariuomenei. Tai buvo ir Lietuvos Taryba, ir Vokiečių kareivių taryba, ir Lenkų komitetas, ir Darbininkų taryba. Šie pastarieji buvo komunistų kovotojai, kuriuos vyskupas vadina ne rusiškai „bolševikais“, o lotyniškai „maksimalistais“.

Naujųjų metų dieną karininkas Kazys Škirpa su keliais kareiviais simboliškai iškėlė Gedimino pilies bokštą Lietuvos vėliavą, bet ši žinia vyskupo nepasiekė. Apie 17 val. valdžią mieste paėmė lenkų legionieriai, kurie kitą dieną šturmavo Varnų gatvėje susispietusius „maksimalistus“. Šių nemažai žuvo, kiti paimti į nelaisvę, o paskutiniai šeši kovotojai, nenorėdami pasiduoti, nusižudė.

Per kelias legionierių valdymo dienas buvo be galo pakilusi gyventojų lenkų, ypač jaunimo, nuotaika. Daug savanorių stojo į legioną. Vyskupui vos pavyko sustabdyti į legiono kovotojų eiles besiveržiančius kunigus ir vienuolius. Vyskupas rašė: „Nėr blogesnio daikto, kaip tas kunigų kišimasis į politiką, ypač čia, Vilniuje, kur tiek tautų ir partijų. Kunigas privalo visiems būti tėvas, ganytojas; jis negali būt partijos žmogus; o juo labiau negali konspiracijos darbo varyti.“

Brangi šių kovų auka – architektas ir skulptorius Antanas Vivulskis, suprojektavęs Trijų Kryžių paminklą ir Švč. Jėzaus Širdies bažnyčią Vilniuje, Dievo Motinos koplyčią Šiluvoje, Žalgirio pergalės paminklą Krokuvoje. Naktį Vilniaus pakraštyje su legionieriais budėdamas ir savo palatą jaunuoliui skautui atidavęs, persišaldė, gavo plaučių uždegimą ir sausio 10 d. mirė.

Trijų Karalių dienos rytą vyskupas

Jurgis Matulaitis su Lenkijos kariais, AMPP

pamatė visiškai pasikeitusį miesto vaizdą: gatvėmis žygiuoja raudongvardiečiai, juos sveikina revoliucinis jaunimas, ypač žydai (vyskupas suvalkietišku papročiu juos vadina „žydėliais“). Artimiausiomis savaitėmis nuolat keitėsi žinios ir nuotaikos. Anksčiau užimtose vietovėse bolševikai žmonių neskriaudžia, tik ponus, bet rekvizuoja bažnytinę nuosavybę, iš mokyklų šalina tikybos dėstymą. Šiuo klausimu buvo didžiulis sujudimas tarp pačių lenkiškų mokyklų mokytojų ir mokinių tėvų. Vieni buvo pasiryžę neleisti šalinti tikybos dėstymo, net jei grėstų mokyklos uždarymas, kiti buvo linkę derėtis su bolševikų valdžia, tikybos pamokas mokyklose naikinti, tikybą dėstyti kokiose kitose patalpose. Vyskupas drąsindavo atkakliuosius, o savo *Užrašuose* įdomiai palygino bolševikiškus visokių laisvių pažadus su visokių laisvių varžymu, jiems paėmus valdžią. Tų metų vasario 15 d. vyskupas paskelbė *Ganytojišką laišką Vilniaus katalikams, ginant religines ir pilietines teises*. Laiškas buvo nelegaliai išspausdintas lenkų ir lietuvių kalbomis ir skaitomas bažnyčiose. Tik Visų Šventųjų bažnyčios klebonas kun. Napoleonas Dijakovskis jo nepaskaitė, pripažinęs per mažai patriotiškų².

Mokyklų klausimu vyko dešimtys pasitarimų su vyskupu, patikimų žmonių žygiai pas Vaclovą Biržišką ir kitus lietuvių bolševikų komisarų. Vyskupas patardavo kunigams ir mokyklų vadovams, kad mokinių tėvams primintų jų teisę į krikščionišką vaikų mokymą ir kad tėvai gintų tikybos dėstymą, bet patarė vengti ekscesų, galinčių sukelti plataus masto skaudžių pasekmių, nes buvo matyti, kad bolševikai ilgai Vilniuje neišsilaikys.

Platų įvykių aprašymą pirmais keliais 1919 m. mėnesiais *Užrašuose* skaitome kaip koki istorinį romaną, bet tai jokia fantazija, o kasdien besikeičianti tikrovė. Atskira drama – jėzuito tėvo Frydricho Mukermanno (Friedrich Muckermann) veiklos su darbininkais prie Šv. Kazimiero bažnyčios istorija – kaip jis katalikiškai darbavosi, kaip bolševikai jį areštavo ir į Minską išgabeno (vėliau Vokietijos valdžia jį iškeitė už suimtą komunistą). Kovo antroje pusėje bolševikų pareigūnai kelis kartus mėgino atimti vyskupo butą, bet vyskupas nepasidavė, ir tikinčioji liaudis, ypač lenkų varguomenė, apgynė.

Balandžio 19–21 d., Didįjį Šeštadienį ir abi Vėlykų dienas, ėjo smarkūs mūšiai, ir Vilnių vėl užėmė lenkų legionieriai. 21-os dienos rytą vyskupas savo koplyčioje iššventino kelis kunigus ir kelis subdiakonus. Gyventojai katalikai atsikvėpė, tik daugelis žydelių gailėjo bolševikų.

Nemaža žydų buvo kovoje bolševikų pusėje, dabar daug jų buvo areštuota ir kankinama, plėšiamos parduotuvės, atimtinėjami pinigai. Žydų atstovai rabinas Rubinsteinas ir daktaras Cebachas atėjo pas vyskupą prašyti užtarimo, ir vyskupas tai padarė, sulaukęs legionierių vado generolo Smigly-

Rydzo adjutanto, paskui ir paties generolo. Vyskupas rūpinosi palengvinti daugybės suimtųjų padėtį, siuntė jiems paguosti savo bičiulius kunigus Kuktą ir Vaitkevičių.

Vienas po kito lankė vyskupą lenkų politikos veikėjai, nuolat keldami atnaujintą Lietuvos-Lenkijos uniją. Vyskupas sakėsi politikos netvarkysias, o patiems lankytojams patarė, kad Lenkija pripažintų Lietuvą ir Baltarusiją ir tada kalbėtusi kaip lygūs su lygiais. Legionierių vadai aiškinosi pirma užimsią visą Lietuvą, o tada kalbėsia su lietuviais „kaip lygūs su lygiais“...

Į legionierių rankas buvo patekę daug bolševikų paliktų maisto atsargų. Pasiūlyta vyskupui suorganizuoti komitetą, kuris dalytų tas atsargas vargstantiems žmonėms, tik su sąlyga, kad nieko negaus žydai ir bolševikų rėmėjai. Vyskupas atsakė negalys tokio komiteto steigti, galįs tik leisti, kad kunigai vietose padėtų pasauliečiams tuos reikalus tvarkyti. Taigi rašo: „Atsakiau: ... Tamistos galite bausti žydus, juos išskirdami, tai jūs darbas; bet man, vyskupui, tai netinka. Taip pat netinka atimesti dalijant maistą ir pirmeivių. Kiekvienas alkanas ir badaujantis žmogus pasigailėjimo vertas ir reik jį gelbėti, nepaisant jo įsitikinimo ir tautybės.“

Tokie tai buvo vyskupo „medaus mėnesiai“ Vilniuje nuo 1918 m. gruodžio iki 1919 m. balandžio. Nespėjome paminėti jo gausių apsilankymų vienuolynuose ir vienuolių vedamose auklėjimo įstaigose, susitikimų su visuomenės veikėjais, su kunigų seminarijos dėstytojais ir klierikais, taip pat su visokių bėdų varginamais žmonėmis. Tikintieji ir visi gyventojai greitai pajuto tėvišką Ganytojo širdį.

¹Politikuojančiųjų lenkų požiūriu, nesą jokios baltarusių tautos. Ta „tarme“ kalbantieji stačiatikiai esą rusai, o katalikai – lenkai, tik negana susipratę, ir reikia juos tuo įtikinti. Esą, tik vokiečiai ir lietuviai išgalvoję atskirą baltarusių tautą, kad susilpnintų lenkybę Vilniaus-Minsko krašte. Baltarusių kalba pamokslus buvo leidę ankstesniais laikais vysk. Edvardas Ropas (Vilniaus vyskupijos šiaurėje, Dysnos apskrityje), vysk. Zigmuntas Lozinskis (Minsko ir Pinsko vyskupijose).

²1955 ar 1956 m. kalėdodamas Strūnaičio parapija, viename nuošaliame vienkiemyje radau pamaldžias parapijietes, senutę kunigo Dijakovskio motiną ir nebejauną seserį. Jos papasakojo, kad jų sūnus ir brolis, kunigas Napoleonas 1919 ar 1920 m. žuves Vilniaus krašte. Vėliau iš kunigų girdėjau kiek smulkiau apie jo sulaikymą, bėgimą ir žūtį, ir Jurgio Matulaičio *Užrašuose*. p. 265–266 yra aprašyta jo tragedija.

*Su Autoriaus sutikimu spausdinama iš „Marijos radijo“ programų Nuotr. iš T. Gorski MIC knygos „Palaimintasis Jurgis Matulaitis“ (2009)

Apie jaunimo išradingumą sovietiniais metais: antisovietinių atsišaukimų platinimas

Audrius DABROVLSKAS, Vilnius

Išgalėjus internetui beveik visose gyvenimo srityse šiuo metu turbūt nepagalvotume apie pilietinio sąmoningumo skatinimą naudojant kitas formas nei suteikia internetas, socialiniai tinklai ir pan. O sovietiniais metais, 6–7 dešimtmetyje, minčių išsakymas skaitmeninėje erdvėje nebuvo įmanomas, o juolab tokių minčių, kurios kardinaliai skirtųsi nuo oficialios komunistinės ideologijos. Nesuistatymą su sovietine realybe galėjai turėti savo viduje, bet galėjai jį ir parodyti. Šiais laikais žmonės vis dar susiburia į viešus mitingus, kuriuose išreiškia valią, kritikuoja valdžios priimamus sprendimus ar esamą situaciją.

Bet sutikime, jog internetas suteikia itin operatyvias galimybes parašyti savo nuomonę komentaro forma net neišeinant iš namų, o atsekti, iš kurio kompiuterio buvo išsiųsta viena ar kita žinutė, tikriausiai yra lengviau nei nustatyti atitinkamo lapelio autoriaus rašyseną ir pagal ją identifikuoti autorių.

Taigi kai Sovietų Sąjungos valdžioje buvo Nikita Chruščiovas ir Leonidas Brežnevas, ginkluoto pasipriešinimo negalėjo būti. Lietuvoje partizaninis pasipriešinimas nuslopinas 1953 m. Tuo metu aktyviausioji jaunuomenės dalis pradėjo ieškoti kitokių pasipriešinimo sovietiniam režimui formų. Išmėtyti atsišaukimai gatvėse, mokyklose, mašinose, priklijuoti viešose vietose, rodė ne vien sistemingą jų platinimą, bet ir norą tiesiog turėti savo poziciją ir nuomonę.

Atsišaukimų platinimas buvo paplitęs tiek tarp pagrindinių jaunimo organizacijų, tiek tarp pavienių asmenų, kurie sovietinės valdžios buvo klasifikuojami kaip nacionalistai. Tiek pagrindinės jaunimo organizacijos, tiek pavieniai jaunuoliai atsišaukimus spausdino ir platino norėdami parodyti savo nesuistatymą su okupacija, siekdami kovoti prieš okupacinį režimą. Priežastys, kurios lėmė tokį jaunuolių nesuistatymą su okupacija: šeimos nuostatos, patirtis; vietinė bendruomenė, aplinka, kuri formavo neigiamą požiūrį į sovietinį režimą; žinių ir saviraiškos siekis. Pasipriešinimo organizacijos šią formą laikė viena iš svarbiausių savo veiklos krypčių.

Antisovietinės jaunimo organizacijos „Laisvę Lietuvai“ nariai, ši organizacija buvo pagarsėjusi ypač drąsiomis antisovietinėmis akcijomis, 1957 m. gruodžio 31 d. sugalvojo išplatinti 200 atsišaukimų, kuriuos padaugino fotografiniu būdu. Atsišaukimuose jie akcentavo kovą už nepriklausomybę, jaunimo auklėjimą. Jaunuoliai pasiskirstė ir

tą naktį juos išplatino Kauno mieste – Kęstučio ir Donelaičio gatvėse, Laisvės alėjoje, Savanorių prospekte, o Nijolė Gaškaitė apie 70 atsišaukimų nusinešė į Statybos fakulteto šokių vakarą, kur pusę dvyliktos nakties, periodiškai užgesinant šviesas šokių aikštelėje, ji pažūrė atsišaukimus salės viduryje, tarp šokančiųjų¹.

1961 m. atsišaukimai, kurie išspausdinti rašomąja mašinėle, išplatinti Vilniuje, tuometinėse K. Poželos, Komunarų, Gogolio, P. Cvirkos, L. Giros, Totorių gatvėse, Lenino prospekte ir Gedimino aikštėje. Jie buvo priklijuoti prie namų sienų ir išmėtyti². Ekspertai padarė išvadą, jog šie lapeliai atspausdinti netgi keliomis rašomosiomis mašinėlėmis, o šriftas negali būti identifiukuotas dėl per trumpo teksto, esančio lapeliuose ir dėl to, jog jis neturi defektų, pagal kuriuos „būtų galima išskirti reikiamų identifikacijai požymių kompleksą“³.

Tais pačiais metais Kaune keturi antisovietinio turinio lapeliai įmesti į gyventojų pašto dėžutes ir į neužrakintą mašiną „Volgą“, kuriuose buvo užrašytas toks tekstas: „Šalin komunizmą! Tegyvuoja nepriklausoma Lietuva“ ir pasirašyta slapyvardžiu „Vytis“⁴. Vėliau sovietinis saugumas nustatė aplinkybes, kaip lapeliai buvo pagaminti ir išplatinti: išplatinusio atsišaukimus jaunuolio sesė atlikinėjo praktiką tuometinėje „Karolio Poželos“ spaustuviėje ir buvo pasiėmusi jį kartu. Berniukas niekam nematant iš spaustuvės pasiėmė porą sauju spaustuvinio šrifto ir parsinešė namo⁵.

1962 m. rudenį lapeliai rasti Vilniaus miesto daržuose, patvoriuose ir keliuose iš jų buvo pastebėtas atsispaudęs kažkokio uždavinio sprendimas⁶. Atlikta grafinė ekspertizė atskleidė, jog lapeliai atspausdinti viena klise, ant mokyklinio sąsiuvinio popieriaus, panaudojant juodą tušą, o juose atsispaudęs tekstas yra „icentrinio pagreičio formulės išvedimas, dėstomas vidurinių mokyklų 9 klasėje mokslo metų pradžioje“⁷.

Sovietinis saugumas nesuprato atsišaukimų platinimo tikslo, nes jie buvo parašyti rusiškai ir juose raginama kovoti su rusais: „Lapeliuose keliamas lozungas daugiau nacionalistinio pobūdžio, tačiau autoriaus nacionalizmas iš viso nesuprantamas, nes lapeliai atspausdinti rusų kalboje, o juose autorius kviečia kovoti prieš rusus. Be to, antitarybinių lapelių rusų kalboje platinimas nėra būdingas Lietuvos TSR sąlygomis“⁸.

Būsimieji VDS organizacijos nariai: V. Bukauskas, C. Ajauskas, T. Jagelavičius, A. Kreimeris kartu su klasės auklėtoju M. Gerbiniu (1948 m.)

Patriotinį sąmoningumą parodydavo ir dar jaunesni, šeštoje klasėje besimokantys mokiniai. Du berniukai 1969 m. Tauragėje po pamokų pjūkleliu iš faneros pagamino „specialų trafaretą su tekstu „Mirtis komunistams“, kuriuo ant mokyklinio sąsiuvinio lapų rašalu atspausdino 2 lapelius ir tą patį vakarą juos išplatino mokykloje“⁹, priklijuodami prie mokyklos Komjaunimo komiteto durų ir ant skelbimų lentos. Tokie akcijos šie mokiniai tęsė ir vėliau, kol nebuvo „susemti“ KGB saugumiečių¹⁰.

Pasitaikydavo ir tokių atvejų, kai jaunuoliai traukiniu vykdavo į kitus miestus ir ten išplatindavo dalį atsišaukimų. Taip būdavo daug sunkiau susekti platintojus, nes jie „mėtydavo“ pėdas. Išsidėstymo įvairiuose miestuose principu veikė įvairios jaunimo antisovietinės organizacijos, tarp jų VDS – Vieningoji darbo sąjunga, kuri turėjo du skyrius, organizavusius neginkluotą pasipriešinimą sovietiniam režimui Kaune ir Vilniuje.

Apskritai šeštajame – septintajame dešimtmetyje Lietuvos aktyviąja visuomenės dalį paveikė Vengrijos Budapešto ruduo ir Čekoslovakijos Prahos pavasaris. Po šių revoliucijų sekė antisovietinių atsišaukimų platinimo ir kitų neginkluoto pasipriešinimo formų Lietuvoje padidėjimas. Tiek atsišaukimų platinimas, tiek kitos formos – religinių ir tautinių švenčių minėjimas, antisovietiniai

užrašai ant pastatų, gatvių, Vakarų gyvenamosios kopijavimas, atskleidė aktyviausios Lietuvos jaunuomenės dalies nesuistatymą su sovietine realybe ir norą priešintis, kad ir pasyviai. Šios formos padarė įtaką tolesnei Lietuvos pasipriešinimo sovietinei okupacijai raidai iki tol, kol Lietuvos nepriklausomybė buvo atkurta.

¹N. Žemaitienė, II dalis. Pagrindinė organizacija „Laisvę Lietuvai“, Internetinė prieiga - <http://www.genocid.lt/Leidyba/9/zemaitiene.htm> (Žiūrėta 2010–03–28)

²VSK prie LTSRMT tardymo skyriaus tardytojo Vytės 1967 01 26 nutarimas nutraukti baudžiamąją bylą. LYA, f. K-1, ap. 43, b. 114, l. 80

³Ten pat, l. 81

⁴VSK prie LTSRMT tardymo skyriaus vyr. tardytojo Budrio 1965 11 10 nutarimas nutraukti baudžiamąją bylą. LYA, f. K-1, ap. 43, b. 116, l. 65

⁵Ten pat, l. 68

⁶VSK prie LTSRMT tardymo skyriaus tardytojo Vilimo 1965 08 31 nutarimas. LYA, f. K-1, ap. 43, b. 132, l. 124

⁷Ten pat, l. 124

⁸Ten pat, l. 125

⁹VSK prie LTSRMT tardymo skyriaus tardytojo Lazarevičiaus 1969 04 09 nutarimas nutraukti baudžiamąją bylą. LYA, f. K-1, ap. 43, b. 174, l. 130-131

¹⁰Ten pat, l. 131

Lietuvių kalba gujama iš Lietuvos

Habil. dr. Kazimieras GARŠVA, „Vilnijos“ draugijos pirmininkas, Vilnius

Atkelta iš 1 p.

to, iš mokyklų direktorių Šalčininkų rajone taip pat buvo reikalaujama lenkų kalbos. Tai labai rimti dalykai, pažeidžiantys Konstituciją ir įstatymus“, – kalbėjo K. Garšva.

Jis taip pat priminė, kad Kultūros ministerija jau yra parengusi tautinių mažumų įstatymo koncepciją, kurios pagrindu vėliau gali būti keičiami ir kiti įstatymai. „Joje yra numatyti ne tik gatvių užrašai keliomis kalbomis, ne tik regioninės kalbos įteisinimas, bet ir vietovių užrašai tautinių mažumų kalba. Kitaip tariant, būtų rašoma „Wilno“, „Kowno“ ir panašiai. Visaginė būtų pripažinta regioninė rusų kalba, Naujojoje Vilnioje – baltarusių kalba“, – informavo K. Garšva.

Istorijos klastojimas

Anot jo, tai nebūtų tik didžiųjų miestų problema. Pavyzdžiui, Rokiškio rajone esantis Maiveivų kaimas, kur gyvena daugiausiai rusai, taip pat gal galėtų savo kaimo iškaboje naudoti rusų kalbą. Be to, gatvių pavadinimai net ir verčiami. Pavyzdžiui, Arklių gatvė rusakalbių gyvenamose teritorijose vadintųsi „Lošadinaja ulica“. K. Garšvos teigimu, be pavojaus lietuvių kalbai, tokie dalykai keltų ir kitų problemų. Pavyzdžiui, taksistams,

greitosios medicinos pagalbos vairuotojams būtų sunkiau susiorientuoti, koku adresu jie yra skubiai kviečiami. Be to, dar ir nemažai kainuotų pagaminti naujas lenteles. „Koncepcija prastumta, nes ją kūrė daug tautinių mažumų atstovų, nepakankamai susipažinusių su Lietuvos Respublikos įstatymais. O jiems vadovavo Imantas Melianas, kultūros ministro patarėjas tautinių mažumų klausimais. Jis visai nesiklausė mūsų pastabų. Jei Lenkija mums būtų dovanojusi Vilniaus kraštą ir ten būtų autentiški lenkiški pavadinimai, tada mes, kaip kalbininkai, nesiginčytume. Tačiau juk buvo atvirkščiai. Lenkija iš pradžių užgrobė lietuvišką Vilniaus kraštą, jį aplenkino ir tik tada jis mums vėl atiteko“, – istoriją priminė K. Garšva.

Lenkų kalba – privaloma

Pasak jo, blogiausia, kad visus kitus įstatymus tektų derinti prie Tautinių mažumų ir galbūt pakeisto Valstybinės kalbos įstatymų. Pavyzdžiui, jei bus įtvirtinta, kad valstybės tarnautojai privalės mokėti regioninę lenkų, rusų ar kitą kalbą, tai į švietimo įstatymą reikės įrašyti nuostatą, kad, tarkime, lenkų kalba ir lietuviškose mokyklose būtų privaloma. Nes

kaip kitaip būsimieji valdininkai ją išmoks?

„Kiekvienas nelietuviška rašyba užrašytas žodis, kiekviena svetimais raidėmis siaurina lietuviškos rašybos sritį, siaurina valstybinės kalbos funkcijas, Lietuvoje pažeidžia lietuvių kalbos dėsnius ir daugumai piliečių beprasmiškai apsunkina asmenvardžių rašymą bei skaitymą valstybine kalba“, – K. Garšva nepritaria ir užsienietišku pavardžių rašymui nelietuviškais rašmenimis.

Be kalbos neliks Lietuvos

Kalbininko nuomone, reikia saugoti lietuvių kalbą, nes be jos nebūtų Lietuvos. „Būtų tik Lietuvos pavadinimas, bet nebebūtų tikros Lietuvos. Juk, pavyzdžiui, išliko Mažosios Lietuvos pavadinimas. Bet kas iš tos Mažosios Lietuvos, jei ten privažiavo daugybė rusų kolonistų ir liko tik pavadinimas? Taip būtų ir su Lietuva“, – įspėjo kalbininkas. Anot jo, didžiausias paradoksas, kad lietuvių kalbai pakenkė net ir Valstybinė lietuvių kalbos komisija.

„Buvo nukrypimų į šoną su moteriškomis pavardėmis Zvonkė, Bunkė, pakeistos kai kurios rašybos ir skyrybos taisyklės. Vieną kartą gyvenime išmokome mokykloje taisyklių.

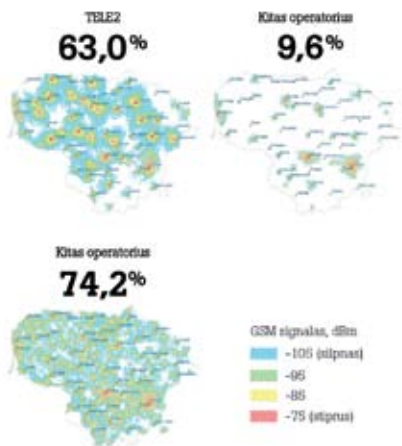
Ir sunkiai išmokome. Kas gi seks visus tuos pakeitimus? Tik apsunkinama viskas“, – sakė K. Garšva.

Lenkijos kėsiai

Anot jo, Lenkija jau net nebeslepia, kad siekia kuo stipresnio lenkų kalbos ir Lenkijos vaidmens Lietuvoje. Lenkijos švietimo ministerija net yra patvirtinusi teisės aktą dėl Vilnijos lenkakalbių mokyklų globos, kurio tikslas – pakelti lenkiškų mokyklų rangą ir padidinti moksleivių skaičių jose. Be to, lenkiškoms šeimoms Lenkija ėmė mokėti pinigų už tai, kad šie vaikus iš lietuviškų mokyklų pervestų į lenkiškas. Ir planuojama prastumti idėją, kad tautinių mažumų mokyklose moksleivio kreipšelis būtų 50 proc. didesnis nei lietuviškose. „Lenkijos užsienio reikalų ministras Radoslavas Sikorskis net yra sakęs, kad dabar su Lietuvos valdžia nėra ko šnekėti. O po Seimo rinkimų esą lenkų partija peržengs rinkimų barjerą, taps parlamentine, turės kelis ministrus. O tada pagal juos ir bus galima kalbėtis“, – teigė K. Garšva.

PR

„Tele2“ kviečia vasaroti su mobiliuoju internetu

Lietuvos mobiliojo ryšio operatorių 3G (UMTS) ryšio tinklų aprėptis esant -105dBm signalo lygiui (Ryšų reguliavimo tarnybos tyrimas, 2012 m. kovo 6 d.)

Vasara – tai metas, kuomet nesinori sėdėti namuose. Jei visus savaitgalius praleidžiate sode ar po darbo spėjate prie ežero, sukauptais išpūdžiais galima pasidalinti ir naktimis. Juk dabar „Tele2“ klientai nuo 20 iki 6 val. darbo dienomis ir visą parą savaitgaliais gali nemokamai naudotis mobiliuoju internetu kompiuteryje. Teliks pasirūpinti talpia baterija, nes „Tele2“ trečios kartos (3G) ryšys veikia ir gamtoje, ir mieste.

„Tele2“ ryšys jau visoje Lietuvoje

„Šiltuoju metų sezonu daugiau laiko praleidžiamė sodybose, dažnai ištrūkstame iš miesto diena ar net kelioms. Galimybė bendrauti ar laikas nuo laiko pažiūrėti, kas vyksta pasaulyje – labai svarbi. Smagu, jei ji dar ir nemokama, o ją pasinaudoti galima visoje šalies teritorijoje“, – sakė Tomas Burovas, „Tele2“ marketingo vadovas.

„Tele2“ 3G ryšio tinklas jau yra antras

pagal aprėptį Lietuvoje ir apima per 63 proc. šalies teritorijos. Nemokamai naršyti internete iki rugpjūčio 31 d. naktimis ir savaitgaliais gali visi, kas naudojasi „Tele2“ išankstinio mokėjimo internetu ar mobiliojo interneto paslaugomis pagal sutartį. Jei vartotojo sąskaita aktyvi, „Tele2“ pasiūlymu galima pasinaudoti visur, kur veikia „Tele2“ ryšys.

Nesuk galvos dėl ryšio – bendrauk nevaržomai

„Norintys pradėti naudotis „Tele2“ mobiliuoju internetu kompiuteryje ir pasinaudoti vasaros akcija, neprivalo sukli galvos dėl gyvenamosios vietos. Svarbu tik įvertinti asmeninius poreikius – kokiais tikslais ir kaip dažnai naudojasi internetu“, – pabrėžia T. Burovas.

Vartotojams, kurie naudoja internetu nereguliariai, dažniausiai siūnčia nedidelės apimties duomenis, verta rinktis išankstinio mokėjimo paslaugą – naršymui bus suteikiama 1 GB duomenų. Vartotojas gali pats pasirinkti, per kiek laiko ji panaudos. Išnaršyti šį duomenų kiekį per dieną galima mokant už jį 4 Lt. Savaitei tiek duomenų kainuoja 9 Lt. Jei 1 GB pakanka visam mėnesiui – tuomet tai kainuos 19 Lt. Beje, dar vienas paprastas ir patogus būdas užsisakyti papildomą duomenų kiekį – apmokėti už juos pasinaudojus savo mobiliojo telefono sąskaita.

Mėgstantiems daug bendrauti ir norintiems būti ramiems, jog sąskaita staiga neištuštės, rekomenduojama rinktis internetą su sutartimi. Tai galima padaryti artimiausiam „Tele2“ salone išsigijus paslaugos pakuotę su modemu ir pasirinkus sau tinkamiausią mokėjimo planą. Galima pasirinkti vieną iš trijų planų – už 9, 20 arba 29 litus per mėnesį. Už juos suteikiama atitinkamai 1, 3 arba 5 GB duomenų.

Daugiau informacijos galima sužinoti bet kuriame „Tele2“ salone arba įmonės interneto svetainėje www.tele2.lt.

Užs. Nr. 14

Trakus papuoš primirštą istoriją įamžinanti plaketė

Sigita NEMEIKAITĖ, Trakų rajono savivaldybės viešųjų ryšių specialistė

Atkelta iš 1 p.

talkinamas Trakų rajono savivaldybės. Tokiu būdu miestas pasipuoš išpūdingu mažosios architektūros akcentu, kuris originaliai įprasmina primirštą istorijos faktą.

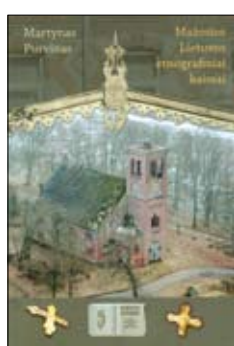
Tiesa, plaketės įrengimas aikštėje priešais Trakų rajono savivaldybės pastatą pakoregavo atliekamus statybos darbus. Juos teko pristabdyti ir dėl kitų priežasčių. Buvo nutarta perstatyti laiptus į savivaldybę, kad būtų įrengtas patogesnis įvažiavimas neįgaliesiems, įrengti naujus atitvarus, stiebus vėliavoms, vietas būsimiems miestų partnerių herbams.

„Sulaukiame priekaištų, kad savivaldybės aikštėje kažkodėl sustoję darbai, nebaigtos statybos sukelia nepatogumų. Tačiau ryžomės jas sustabdyti, kad vėliau neprireiktų ardyti iškloto naujo grindinio, gėlynų. Mat aplinką gražiname pagal miesto želdynų sutvarkymo projektą, kuriame minimi darbai nebuvo numatyti. Todėl naujiems

sprendiniams įgyvendinti reikia ir daugiau laiko. Noriu pastebėti, kad kliūviniai laikini, o rezultatas bus akivaizdus“, – sakė Trakų seniūnas Kęstutis Vilkauskas.

Miesto želdynų sutvarkymo projektui iš kurortinių lėšų buvo skirta 200 tūkst. litų iš naujo suprojektuoti, įrengti viešąsias erdves, pertvarkyti esamas. Daugelis trakičių ir miesto svečių pastebėjo, kad miestas šią vasarą pastebimai pagražėjo – suvešėjo anksčiau įrengti bei nauji gėlynai, atsirado įdomių akcentų. Įgyvendinant šį projektą bus įrengtas ir naujas skverelis ties dauba prie cerkvės, pertvarkytas miesto „fasadas“ prie autobusų stoties. Kai kurie darbai jau atlikti ir bus atliekami šiemet, dalis – kitais metais.

Viktoro Neliubino nuotr.
Šaltinis: www.trakai.lt

Vorutos fondas išleido dr. Martyno Purvino knygą *Mažosios Lietuvos etnografiniai kaimai*, Trakai: Voruta, 2011, 352 p., spalvota, iliustruota.
Knygą galite išsigyti Lietuvos knygynuose, Vilniaus centriname knygynuose, Martyno Jankaus muziejuje Bitėnuose, Mažosios Lietuvos muziejuje Klaipėdoje, Šilutės muziejuje ir Vorutos redakcijoje.
buhalterija@voruta.lt

Napoleonas Lietuvoje

Prof. Aleksandras VITKUS, Kaunas

Tęsinys. Pradžią Nr. 12

Balandžio 6 d. Napoleono atsisakymo nuo sosto dokumente skelbiama, kad lenkų kariuomenė (lenkai kartu su lietuviais), esanti Prancūzijos tarnyboje, gali grįžti į tėvynę su ginklais ir savo vėliavomis (**Dund1,47**).

Balandžio 11 d. Didžiųjų valstybių Paryžiaus sutarties 19-tu paragrafu lenkų kariuomenės likučiams buvo suteikta laisvė grįžti į tėvynę, pasilikti ginklus ir bagažą kaip garbingos tarnybos liudijimą (**Dund1,47**).

T. p. gegužės 30 d. (**M,99**).

Balandžio 21 d. Tadas Kosciūška, gyvendamas Prancūzijoje, parašė carui Aleksandrui I laišką, kuriame garantavo, kad atkūrus Lenkiją, pasirengęs grįžti į savo šalį (**Dund1,48**).

Balandžio 22 d. Paryžiuje išleistu caro įsakymu Napoleono iškurtos okupacinės valdžios Lietuvos vyriausybės komisijos nariams – S. Soltanui, K. Prozorui, grafui P. Jelskiui, generolui, grafui J. A. Kosakovskiui ir kt. – buvo leidžiama iš Paryžiaus grįžti į savo kraštą. Jiems buvo gražintos sekvestruotos žemės (**Dund1, 47-48**).

Balandžio 25 d. Caro Aleksandro I įsakas apie sekvestruotų turtų grąžinimą (**Dund1,63**).

Gegužės 12 d. Aleksandras I davė instrukciją, pagal kurią pagrindinis diplomatinio caro patarejo ir atstovo Vienoje uždavinys buvo išrūpinti Rusijai Varšuvos kunigaikštystę (**Dund1,51**).

Gegužės 15 d. Caras laiške Tadi Kosciūškai labai bendromis frazėmis rašė, jog manęs „atgaivinti lenkų tautą“ ir tikis, jog T. Kosciūška tuo reikalu jį remsiąs. T. Kosciūška atmetė pasiūlymą, nes nenorėjo, kad jo vardas ir autoritetas būtų panaudotas caro vykdomai politikai prieš Lenkiją pridengti (**Dund1,48**).

Rugsėjo mėn. – 1815 birželio mėn. Vienos kongresas (**LTE,12,222**).

Rugsėjo mėn. Vyko parengiamieji pasitarimai, nes kongreso pradžia buvo nukelta į spalio mėnesį. **Svarbiausias vaidmuo kongrese priklausė Rusijai, Anglijai, Austrijai ir Prūsijai (LTE,12,222).**

Rugsėjo 28 d. Oficiali Vienos kongreso pradžia (**Dund1,52**).

T.p. rugsėjo 16 d. -sen st.

1815 m. Užnemunė buvo priskirta prie vad. Kongreso karalijos, kurioje ir toliau liko veikti Napoleono teisinys (**LE,XV,3270**).

Vienos kongrese, iš didžiosios dalies Varšuvos kunigaikštystės žemių, taip pat ir Užnemunės, sudaroma Lenkijos karalystė, kuri personalinės unijos ryšiais sujungiama su Rusijos imperija (**A1,320**).

Gegužės 3 d. Rusija, Prūsija ir Austrija sudarė tarpusavyje sutartis, kuriomis pasidalijo Varšuvos kunigaikštystę ir įkūrė naują Lenkijos karalystę (**Dund1,57**).

Gegužės 15 d. Aleksandras I Bavarijoje susitiko su T. Kosciūška (**Dund1,61**).

Birželio 9 d. Rusijos, Prūsijos, Austrijos, Prancūzijos, Ispanijos, Švedijos ir Portugalijos atstovai Vienos kongrese pasirašė baigiamąjį aktą. Keturiolika pirmųjų akto straipsnių liečia buvusios Lenkijos ir Lietuvos valstybės teritoriją. Rusija gavo didžiąją Varšuvos kunigaikštystės dalį su jos centru Varšuva ir jai priklausiusią Lietuvos Užnemunę (Suvalkiją). Prie Rusijos prijungta teritorija buvo pavadinta Lenkijos karalyste, o jos karaliumi paskelbtas caras. Lenkijos karalystė užėmė 128 tūkst. kv. km, joje gyveno 3,3 mln. žmonių (**Dund1,57**).

Prūsijai teko nedidelė vakarinė Varšuvos kunigaikštystės dalis – Poznanės ir Bidgoščiaus departamentai su Torunės ir Chelmno miestais. Ši teritorija sudarė atskirą Prūsijos provinciją – Poznanės Didžiąją Kunigaikštystę su labai ribota autonomija. Prūsijai vėl atiteko napoleoninei Prancūzijai priklausęs laisvasis miestas Gdanskas (Dancigas). Austrija atgavo Varšuvos kunigaikštystei priklausiusią Galiciją su Veličkos druskų kasyklų rajonu po 1809 m. karo Rusijai tekusią Tarnopolio apygardą. Tačiau nebuvo grąžinta Krokuva. Iš Krokuvos miesto ir mažos aplinkinės teritorijos Vyslos kairiajame krante buvo sudaryta Krokuvos respublika, jai suteikta konstitucija ir plati autonomija Austrijos, Rusijos ir Prūsijos globoje (Dund1,57**).**

Iš apkarpytos Varšuvos kunigaikštystės Vienos kongrese sukurta Lenkijos karalystė (neoficialiai dažnai vadinama Konstitucine Lenkija) turėjo savo Konstituciją ir vidaus autonomiją. Valstybinių institucijų – administracijos ir kitų organų – oficiali kalba buvo lenkų (**Dund1,57**).

Naujai ikurtoje Lenkijos karalystėje, į kurią įėjo ir Lietuvos Užnemunė, liko Napoleono kodeksas, valstiečių asmeninė laisvė, administracijos ir teismo įstaigose lenkų kalba, savi pinigai (zlotai), vyrai tarnavo Lenkijos karalystės kariuomenėje, galiojo naujasis kalendorius (Grigaliaus) (**Dund1,60**).

Užnemunė priklausė Augustavo vaivadijai (**Dund1,61**).

Lietuviškoji Užnemunė priklausė Balsoogės (Bialistoko) departamentui. Senoji santvarka čia buvo panaikinta, ir bajorai gavo tik tokias teises, kokias turėjo Prūsijos bajorija (**Š,448**).

Užnemunėje įvestos savivaldybės (**Š,479**).

Lapkričio 12 d. Caras Aleksandras I priėmė kunigaikštį M. K. Oginskį, kaip Vilniaus gubernijos atstovų vadą, vieną. Caras sutiko priimti Vilniaus ir dviejų kitų (Gardino ir Minsko) gubernijų atstovus su sąlyga, kad jie nelies, kaip sakė, keblaus klausimo, t. y. Lenkijos ir Lietuvos sujungimo (**Dund1,62**).

Lapkričio 26 d. Caras Aleksandras I priėmė Lietuvos gubernijų atstovus. Be senatoriaus grafo M. K. Oginskio, Vilniaus gubernijai atstovavo dar T. Vavževskis, grafas L. Pliateris (**Dund1,63**).

T.p. gruodžio 24 d. (**A,221**).

Lapkričio 27 d. Caras Aleksandras I, atvykęs į Varšuva, patvirtino Lenkijos Konstituciją (**Dund1,58**).

Lenkijos karalystė tapo lyg atskira valstybė po Rusijos caro valdžios su atskira savo vyriausybe, seimu, senatu, kariuomene (**A,221**).

Caro vietininku buvo paskirtas generolas J. Zajončekas (**Dund1,58**).

Literatūra

A. – Alekna A. Lietuvos istorija // Tilžė, 1923.

A.P. – Aroydas Pociūnas. Vytauto Didžiojo karo muziejaus skyriaus vedėjas.

AI – Aleksandravičius E., Kulakauskas A.// Carų valdžioje. XIX amžiaus Lietuva // V.: Baltos lankos, 1996.

Dund1 – Dundulis B. Napoleono imperijos žlugimas ir Lietuva (1813–1815 m.) // V.: Mokslas, 1989.

Gum – Gumuliuskas A. Lietuva: nuo valstybės susikūrimo iki valstybės atkūrimo // V.: Debesija, 1993.

Juč – Jučas M., Lukšaitė I., Merkys V., Lietuvos istorija // V.: Mokslas, 1988. //Voruta,1993, Nr. 26-26.

LE – Lietuvių enciklopedija. T. I-XXXVI // Bostonas, 1953-1969.

LIŠ – Lietuvos TSR istorijos šaltiniai T.1. // V., 1955.

LTE – Lietuviškoji tarybinė enciklopedija, T. 1-12 // V.: Mokslas.

LTI1 – Lietuvos TSR istorija. T.1 Nuo seniausių laikų iki 1917 metų // Lietuvos TSR Mokslų Akademijos Istorijos institutas. V.: Mokslas, 1985.

M – Maksimaitienė O. Lietuvos istorinės geografijos ir kartografijos bruožai // V.: Mokslas, 1991.

ML – Mūsų Lietuva. T. I-IV // V.: Mokslas, 1989–1991.

Sch – Schmittlein R. Lietuvos kariuomenė 1812 metais // K., 1937

Š – Lietuvos istorija. Red. Šapoka A. // K., 1936

Ta – Tarlė J. Napoleonas // V.: Mintis, 1984.

Vit – Vitkus A. Kiek metų Lietuva buvo carinės Rusijos imperijos sudėtyje? // Voruta, 1997, - Nr. 22. P. 13

Pabaiga

Imperijai tarnavę, Lietuvą mylėję

Kauno ir Vilniaus gubernatoriaus P. Veriovkino šeimos istorija

Algimantas JAZDAUSKAS, Vilnius

Po viduramžių tobulėjant civilizacijai vis daugiau ėmė rasti draugijų pagal profesijas ir interesus, humanistų, kurie steigė labdaros organizacijas. Poreikis gauti pašalpą ar pagalbą nelaimės, ligos atveju buvo didžiulis. 1795 m. beveik visos Lietuvos patekimas carinės Rusijos globon šį visuomeninį humanitarinį procesą gerokai stabdė, o po 1831 ir 1863 metų sukilimų prasidėjusi nacionalinė ir socialinė sprespauda apskritai žlugdė šalpos struktūrų veiklą. Tačiau buvo matyti ir pragiedrulių, viešumoje pasirodė šviesesnio proto žmonių.

1867 m. carinė Rusija prisijungė prie Ženevos konvencijos ir tais pačiais metais įkūrė Sužeistųjų ir sergančiųjų karių globos draugiją, kurią 1876 m. pavadino Rusijos Raudonojo Kryžiaus draugija. 1893 m. buvo priimti Rusijos RK įstatai, numatantys pagalbą ne tik sužeistiesiems karius kovų lauke, bet ir civiliams gyventojams. Paramos ir širdingumo ugnelė ėmė žiebtis ir Lietuvoje.

1887 m. sausio 20 d. Kauno gubernatoriaus S. Suchodolskio iniciatyva įkuriamas Rusijos Raudonojo Kryžiaus Kauno Ponių komitetas („Damskij komitet“). Jis turėjo vietos komiteto teises ir buvo pavaldus Kauno gubernijos Raudonojo Kryžiaus valdybai. Vietos komitetai buvo įsteigti visoje 7 gubernijos apskrityse: be Kauno – Šiauliuose, Panevėžyje, Telšiuose, Raseiniuose, Vilkmergėje (dabar Ukmergė) ir Novoaleksandrovske (dabar Zarasai). Šiuose Rusijos RK padalinuose draugijos narių buvo nedaug – nuo 3 iki 20, visi be išimties turtingųjų luomo atstovai, visi įję į komitetų valdybų sudėtį ir, suprantama, nelietuviai. Tų komitetų veikla buvo skurdoka. Nors jiems vadovavo žinomi bajorai, atsargos generolai, aukšti valdininkai, komitetai vos sugebėdavo surinkti metinį 5 rublių mokesį, mažai rūpindavosi labdara, tik retsykiais pametėdami vieną kitą dešimtį rublių karo invalidams arba jų šeimų nariams.

Lėšas kaupdavo karo atvejui.

Iš periferijos vietos komitetų išsiskyrė šiauliečiai. 1899 m. prie miesto ligoninės RK valdybos narys gydytojas H. Šupa savo vardu atidarė Raudonojo Kryžiaus ambulatoriją, skirtą miesto ir apskrities varguomenei. Per metus čia apsilankydavo apie 2200 ligonių. Labiau išgalintys už vizitą mokėdavo po 10 kapeikų. Pinigus išleisdavo vaistams, tvarsčiams pirkti. Po 100 rb per metus ambulatorijai duodavo ir miesto RK valdyba. Visiški vargšai už paslaugas nieko nemokėdavo.

Kur kas plačiau reiškėsi Kauno Ponių komitetas. Gubernijos centre buvo apstu valdininkų, šventikų, pasiturinčių verslininkų. Nuo 1882 m. prasidėjus Kauno karinės tvirtovės statybai, mieste tolydžio gausėjo karinė igula, kartu ir karininkų. Visas aukštuomenės damas dalyvauti labdaros veikloje skatino ne vien dėmesys žmogui, bet ir noras pasipuikuoti suėjimuose, vakarėliuose, tiesiog stumti laiką.

Ponių komitetas ypač suklestėjo, kai jam ėmė vadovauti Sofija Veriovkina. Ji buvo vicegubernatoriaus, vėliau gubernatoriaus Piotro Veriovkino žmona. Ne šiaip sau gubernatoriaus, o caro Nikolajaus II mokslo draugo (abu mokėsi Sankt Peterburgo imperatoriškajame kadetų (pažų) korpuse), tikrojo valstybės patarėjo, kamerherio, t. y. imperatoriaus dvaro aukšto rūmininko žmona. Tokių titulų nedaug kas turėjo. Be to, P. Veriovkinas pagal tradiciją buvo Kauno gubernijos Raudonojo Kryžiaus valdybos pirmininkas. Todėl S. Veriovkinai nebuvo sunku į savo veiklą įtraukti reikalingus asmenis, priešingai, norinčiųjų būti šalia tokio rango šeimos net buvo per daug, per šimtą. Ponių komitetas tapo pusiau valdiška organizacija, įgijusi nemažai privilegijų. Iš to, žinoma, ir miestai, ir gyventojai turėjo naudoti.

Ponių komiteto ataskaitoje apie nuveiktą darbą 1911 m. primenama, kad 1902 m. prie

Raudonojo Kryžiaus bendruomenės atidaryta vaistinė, kuri per metus parduodavo vaistų pagal 20 tūkst. receptų. 1904 m. sausio 7 d. prie bendruomenės ėmė veikti akių ligų gydykla (pabrėžiama, kad aklųjų globėja yra carienė Marija Aleksandrovna), kurioje ambulatorinė ir stacionarinė pagalba buvo teikiama nemokamai. Duris atvėrė ir ambulatorija, kurioje jau darbavosi du gydytojai lietuviai: vidaus ligų Rokas Šliūpas ir vaikų bei odos Antanas Buivydas. Pacientai turėjo teisę medicinos pagalbą gauti nemokamai. Vaistai jiems buvo išduodami už savikainą, o neturtingiems niekas nekainavo.

Tų pačių metų vasario 15 d., jau vykstant Rusijos-Japonijos karui, bendruomenė įsteigė laikinus gailestingųjų seserų kursus. Į juos priimdavo ir lietuves. Per karą Kauno Raudonasis Kryžius turėjo ir daugiau rūpesčių: rinko pinigus (daugiau kaip 19 tūkst. rublių), baltinius ir drabužius (per 5 tūkst. vienetų). 1905 m. buvo įsteigtas lazaretas, jo skyrius Veselovoje (Zarasų kraštas) evakuotiems iš fronto sužeistiesiems ir sergantiesiems karius gydyti. Tarp ligonių nemažai buvo lietuvių.

1907 m. Kauno Ponių komitetas nuosavybės teise dabartiniame Laisvės alėjoje 7 įgyja žemės ir pastatą, kuriame įsikuria visos RK įstaigos. 1908 m. lapkričio 30 d. čia atidaryta 30 lovų ligoninė, 1910 m. jau buvo 50 lovų. Veikė keturi skyriai: terapinis, chirurgijos, hidroelektros terapijos ir gimdymo-ginekologijos, kuriam vadovavo lietuvis Jonas Stonkus. Už parą reikėdavo mokėti nuo 1,2 iki 2,5 rb, už operacijas atskirai, bet kaina nebuvo didelė. Ligoninėje buvo 5 palatos neturtingiesiems, už kurių gydymą sumokėdavo savivaldybės, Pažaislio vienuolynas ir Inteligentinių profesijų klubas.

Ponių komitetas, pradėjęs savo veiklą neturėdamas jokių lėšų, energingomis S. Veriovkinos pastangomis 1911 m. jau įgijo

*Kauno ir Vilniaus gubernatorius
Piotras Veriovkinas*

120 tūkst. rublių vertės nekilnojamojo turto ir 30 tūkst. rublių vertės kito turto. Daugiau kaip 11 tūkst. rublių subsidijų buvo gauta iš privačių asmenų ir įstaigų. Gailestingųjų seserų nuo 11 padidėjo iki 34. Komitetas turėjo apie 100 tikrųjų narių, kelis garbės narius. Deja, tarp jų nebuvo nei vienos lietuviškos pavardės. Mat tuo metu Kaune iš 100 tūkst. gyventojų lietuvių buvo mažiau 7 proc., rusų ir lenkų – 26 ir 23 proc., daugiausia gyveno žydų – per 35 proc.

Tęsinys kitame numeryje

Mažoji Lietuva

Lietuvos Valstybės diena ant Rambyno kalno

Giedrė SKIPITIENĖ, Bitėnai, Pagėgių sav.

Atkelta iš 1 p.

galėdamas pasveikinti su Lietuvos Valstybės diena. Visuomet norėjome, kad ant Rambyno kalno šios gražios šventės proga galėtume susitikti su anapus Nemuno gyvenančiais lietuviais. Smagu, kad šiandien jų atstovai yra mūsų bendruomenės svečiai.“

Ant Rambyno kalno susirinkusius pagėgiškius su Lietuvos Valstybės diena sveikino Pagėgių savivaldybės meras Virginijus Komskis, Tilžės „Birutės“ draugijos pirmininkė Danutė Narušaitė, VšĮ Karaliaučiaus lietuvių bendruomenės vadovas Sigitas Šamborskis. Lietuvos Respublikos konsulato Sovetske konsulė Liuda Kleimionova Pagėgių bendruomenės pirmininkui Edmundui Inciui įteikė simbolinį duonos kepalą.

Jaunieji kūrėjai žadina visuomenės istorinę atmintį

Ant Rambyno kalno susirinkusiems pagėgiškiams buvo parodytas muzikinis spektaklis „Algirdas“, skirtas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo pergalei 1362 m. (1363) prie Mėlynųjų Vandenų prisiminti. Tai vienas reikšmingiausių XIV amžiaus Europos istorinių įvykių, sustabdžiusių totorių Aukso ordos slinktį į Europą. Spektaklio režisierė ir muzikos autorė žinoma dainininkė ir kompozitorė Eglė Grigalaitytė. Spektaklio scenarijus autorė Ugnė Kazanavičiūtė. Aktoriai ir atlikėjai Naujininkų vidurinės mokyklos 6–12 klasių mokiniai. Spektaklio premjera įvyko birželio 1 d. Vilniaus igulos karininkų ramovėje. Šis jaunų žmonių įgyvendintas projektas sulaukė išskirtinio

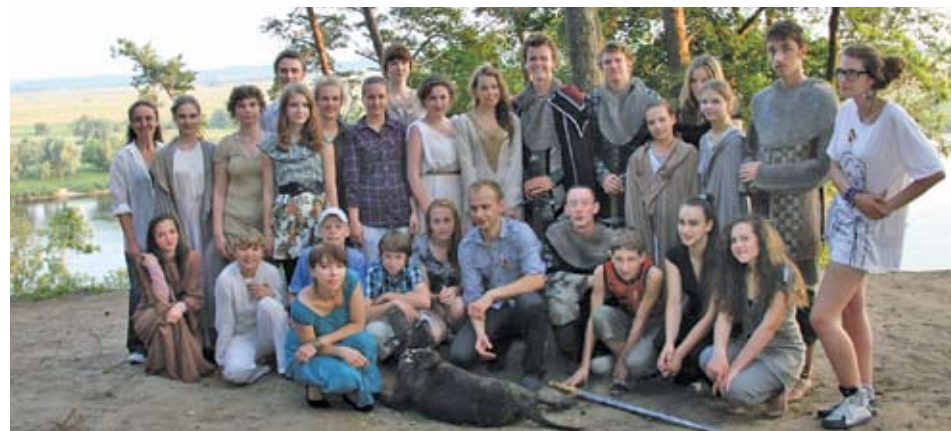
pagėgiškių dėmesio. Pristatyti visuomenei meninėmis priemonėmis apibendrintus Mėlynųjų vandenų mūšio faktus, juose iškeltą LDK reikšmę Europos istorijos kontekste, yra didelis ir drąsus žingsnis.

Pagėgių bendruomenė pristatė savo metrašį

Kaip paskutinis bendruomenės jubilėjaus akordas šventėje pristatyta knygelė „Čia mano ir Tavo Pagėgiai“. Joje pasakojama apie tradicinius bendruomenės renginius: didžkukulių puota vainikuojamą futbolo turnyrą, Trijų karalių eitynes miestelio gatvėmis, visų gyventojų laukiamą šventę „Pagėgiai laiko labirintuose“, Kalėdų senelių simpoziumą. Asociacija Pagėgių bendruomenė pirmoji šiame krašte pradėjo minėti Tarptautinę šeimos dieną. Kiekvienais metais gegužės 15-ąją ji sukviečia krašto bendruomenes į šeimų spartakiadą. „Versmės“ leidyklos išleistame leidinyje, kurį spaudai parengė Edmundas Incius, Svetlana Jašinskienė, Asta Šimkuvienė, Ingrida Juciūtė ir Rima Buinauskienė, pagėgiškiai ras užfiksuotus pačius naujausius vaizdus iš kų tik įvykusios Joninių šventės.

Saulei bėgant į Tilžę viršum Nemuno ir Rambyno kalno nuvilnijo „Tautiška giesmė“, tarsį suteikdama jėgų su Algirdo pulkais mintimis grįžti prie Mėlynųjų Vandenų.

Dovo Ragainio nuotr.

Spektaklio „Algirdas“ autoriai ir atlikėjai ant Rambyno kalno

Viešnios iš Tilžės

Vinco Uždavinio 110-osios gimimo metinės

Vinco Uždavinio vilnietiška veikla*

Dr. Nastazija KAIRIŪKŠTYTĖ, Vilnius

V. Uždavins buvo neeilinis vilnietis, kuris paaukojo nemažą gyvenimo dalį ir visus savo asmeninius sugebėjimus dėl sostinės Vilniaus ir kitų lenkų okupuotų lietuvių etninių žemių atgavimo.

Kai kurie duomenys iš lietuviškos veiklos Vilniuje. V. Uždavinio vilnietiška lietuviška veikla prasidėjo, kai jis tapo 1919 m. Vilniaus lietuvių gimnazijos (nuo 1921 m. vad. Vytauto Didžiojo) moksleivių. Gyvendamas Vilniuje jis jautriai, skaudžiai išgyvendavo tautiečių skriaudas, ypač tai pasakytina apie įvykdytą 1921 m. rudenį prievartinę gimnazijos iškeldinimą iš jos patalpų. V. Uždavins, apdovanotas įgimtais literatūriniais gabumais, straipsnyje *Kaip ir apysakėlė* vaizdžiai ir įtaigiai aprašė per iškeldinimą patirtą gimnazijos mokytojų, moksleivių šurkštų, nuožmų smurtą. Jį atspausdino leidžiamame gimnazijos moksleivių *Milda* almanache, kurio sumanytojas ir redaktorius buvo V. Uždavins. Deja, šis almanachas skaitytojų nepasiekė, nes jį lenkai konfiskavo. Tačiau kai kurie Vilniaus lietuvių laikraščiai paskelbė šią apysakėlę ir už tai buvo nubauti, V. Uždaviniui irgi grėsė suėmimas ir teismas. Tik pabėgant jam į nepriklausomą Lietuvą pavyko to išvengti.

Vilnietiška veikla Lietuvoje. Atvykęs į Kauną V. Uždavins rado nemažą būrį buvusių vilniečių, ištremtų lenkų valdžios iš sostinės. Itin draugiškai ir nuoširdžiai jį priėmė buvęs Vytauto Didžiojo gimnazijos vedėjas Mykolas Biržiška, kuris nuo 1925 m., t. y. nuo Vilniaus vadavimo sąjungos pirmųjų įkūrimo metų (sąjunga turėjo keletą pavadinimų, vartoju paskutinį nuo 1935 m. pavadinimą), ėjo pirmininko pareigas. Jis pasiūlė V. Uždaviniui būti sąjungos reikalų vedėju ir instruktoriumi. Pasiūlymą priėmė ir nuo pirmųjų darbo dienų su jaunatviška energija įsijungė į sąjungos tikslo vykdymą: išvaduoti sostinę Vilnių ir Vilniaus kraštą. Kad būtų pasiektas tikslas, reikėjo sutelkti tautą, išauklėti jos žmones sąmoningais Vilniaus kovotojais. V. Uždavins vadovavosi moto: *Vilniaus neatvaduosime, jei nebūsime karšti savo tėvynės mylėtojai. O mylėtojai nebūsime, jei patys savyje ir kituose nežadinsime tos meilės.*

V. Uždavins, dirbdamas instruktoriumi, negailėjo jėgų, laiko, įsijautęs darbavosi, aukojo šiam darbui asmeninį gyvenimą, siekdamas, kad daugėtų sąjungos skyrių ir narių. Pasiiauokojantis V. Uždavinio darbas davė gerų vaisių, nes tose Lietuvos vietovėse, kuriose jis pabuvodavo, atsirasdavo naujų skyrių, narių, nes žmonės, paveikti V. Uždavinio kalbose išsakyto sielvarto dėl pavergtos sostinės, nuoširdaus rūpesčio

dėl jos atgavimo, pakludavo jo raginimui telktis, kad bendromis jėgomis sukurtų platų sostinės Vilniaus ir kitų etninių žemių vadavimo frontą.

V. Uždavins buvo nuolatinis sąjungos renginių, ypač per Spalio 9-ąją, miestuose, bažnytkaimuose dalyvis. Tą dieną renginiuose plaikstėsi vėjuje tautinės vėliavos, perrištos juodais kaspinais, kaip gedulo, skausmo, netekties simboliai. O šiuose renginiuose išsakytų kalbų, tarp jų ir V. Uždavinio, žodžiai itin giliai skverbdavosi į žmonių jausmus, mintis.

Su tokia pat jaunatviška energija V. Uždavins tvarkė ir sąjungos reikalus. Ne kartą dėl to reikalų skyriaus darbas buvo teigiamai vertinamas. 1934 m. IX sąjungos suvažiavime nurodyta, kad skyriaus žmonės pareigas vykdė su atsidėjimu, nesiskaitant nei su laiku, nei su sveikata.

Vilniaus vadavimo sąjungos veikloje svarbią vietą užėmė spauda, per kurią žmonės gaudavo žinių iš Lietuvos istorijos, geografijos, Vilniaus krašto ir kt. Įgytos žinios padėjo juose formuotis sąmoningumui, patriotizmui. V. Uždavins buvo vienu veikliausių sąjungos spaudos darbuotojų. Šioje spaudoje atsiskleidė jo kaip žurnalisto talentas. 1928 m. rudenį pasirodė sąjungos mėnesinis žurnalas *Mūsų Vilnius*. Jo redaktoriumi nuo 1-ojo iki 194-ojo numerio buvo V. Uždavins. Jis sugebėjo žurnalą paversti vienu populiariausių Lietuvoje. Tai rodo *Mūsų Vilniaus* žurnalo tiražas, kurį 1929 m. sudarė 3,0 tūkst., o 1933 m. – 9,5 tūkst. egzempliorių. V. Uždavins jame sutelkė platų korespondentų ratą, įvedė žurnale įvairių skyrių: studentams, moterims, mažiesiems, okupuotai Lietuvai ir kt. Žurnalas buvo patrauklus skaitytojams. Jie rasdavo jame įvairių juos dominančių straipsnių. Širdis gaivino poezijos posmai, skirti Vilniui, jos istorijai, gamtai. V. Uždavins rašė į įvairius kitus laikraščius.

Sąjunga išleido įvairių leidinių. Tai atsišaukimai, brošiūros, atvirukai, straipsnių rinkiniai, monografijos ir kt. Per savo gyvavimo laikotarpį, t. y. 1925–1938 m., buvo išleista įvairiais pavadinimais apie 100 spausdinių. V. Uždavins irgi nemažai prisidėjo prie sąjungos leidybos. Iš viso jo parašyta, suredaguota apie 10 įvairių leidinių. 1931 m. Varėnio Dzūko slapyvardžiu pasirodė leidinys *Išniekinti kryžiai*, 1934 m. albumas *Vilniaus krašto vaizdai*, 1935 m. albumas *Laisvoji Lietuva be Vilniaus*, 1931 m. suredagavo straipsnių rinkinį *Kovoje dėl Vilniaus* ir kt. Jis buvo ne vieno atsišaukimo autorius.

Sąjungos veiklą pagyvino nuo 1927 m.

atsiradusi radijuje *Vilniaus valanda*, o nuo 1930 m. žurnalas *Pavergtas Vilnius*. Šio žurnalo laidos redaktoriumi buvo V. Uždavins. Jis ir pakviesti kiti pranešėjai įvairiomis kalbomis skaitė paskaitas Vilniaus ir kitomis temomis. O V. Uždavins buvo nepamainomas paskaitininkas. 1933–1934 m. jis perskaitė 104 paskaitas. Lenkai trukdė žinioms sklirti radijo bangomis iš Kauno, bet visiškai sutrukdyti nepajėgdavo ir vilniečiai išgirsdavo lenkų skleidžiamus istorijos iškraipymus, kaip antai Vilnius ir jo kraštas visada buvo Lenkijos žemė. Šiuos iškraipymus galime išgirsti ir šiandieną.

V. Uždavins sąjungoje vykdė ir kitus itin slaptus reikalus, buvo renkamas į sąjungos Centro komitetą, į atskiras jos komisijas.

Vilnietiško darbo ypatumai ir jo vertinimas. V. Uždavins, nors atvira širdimi žmonėms išsakydavo sielvartą, liūdesį dėl sostinės, kitų etninių lietuvių žemių praradimo, bet kartu skleidė optimistinę viltį, kad lenkų okupacinis režimas sužlugs ir pavergti tautiečiai bus laisvi. Žmonės ne visur vieno- dail jo kilnias idėjas priimdavo, nes Lietuvoje buvo nemažai dėl lenkų dvarininkų, kunigų veiklos sulenkėjusių lietuvių. Jie buvo priešiški valstybės rūpesčiams, lietuvių kalbai ir buvo tąja „penktąja kolona“ Lietuvoje. Tai aiškiai rodė V. Uždavinio apsilankymas Vandžiogaloje, kurioje vos pavyko išvengti smurtinio susidorojimo nuo sulenkėjusių lietuvių. 1929 m. nemalonumų patyrė Rokškėje. Apie tai rašė: *Kalbu aikštėje prie šulinio ant cemento tvoros pasilipęs, negiriu jokių buržujų, nekalbu pataikaujančių žodžių, šaukiu visa gerkle, nes aikštė didelė, o žmonių pilna, mat pataikiau į šv. Mataušo atlaidus. Kalbu, bet dar kalbėti nebaigus girėdžiu: Šalin buržujų, šalin Šaulių sąjungą! Kuo čia šauliai kalti - nesupratau ir nesuprantu. Koks aš buržujus, jei važinėju motinos austu balakonu, milaliu, jei esu visai plonas ir važiuoju trečia klase VVS (Vilniaus vadavimo sąjunga – N. K.) literatūrą skleisdamas. Į buržujų visai nepanašus, greičiau buržujus mane įtarti, kad panašus į jam priešingą. Tiek to. Faktas, kad neįtikau. Nemalonumų patyrė ir iš savųjų, sąjungos narių. 1936, 1937 m. keliavo po lietuvių kolonijas JAV skleisdamas Vilniaus vadavimo idėjas, kurdamas sąjungos skyrius. Tautiečiai V. Uždaviniui asmeniškai aukodavo pinigų, kad galėtų užsimokėti už keliones, viešbučius, maistą. Sugrįžusį apkaltino pinigų pasisavinimu. Skaudžiai V. Uždavins išgyveno šį kaltinimą. Dar giliau širdin įsirėžė nepasitikėjimas juo: nebuvo pakviestas dirbti sąjungos reikalų vedėju, redaguoti *Mūsų Vilnių*. Nepaisant įvairių nemalonumų jis liko*

Vilniui vaduoti sąjungos žurnalo „Mūsų Vilnius“ pirmasis numeris. 1928 m.

tvirtas Vilniaus atgavimo kovotojas. *Niekas negali mus priversti atsakyti nuo savo sostinės, nuo Vilniaus, niekas negali uždrausti Vilniaus laisvės siekti*, – rašė jis, – *kol mes esame gyvi ir atstovaujame gyvai lietuvių tautai, siekiančiai savo gyvybei palaikyti reikalingų versmių, kovojančių dėl gyvybinių reikalų.*

Buvo nemažai žmonių, kurie suprato V. Uždavinį, įvertino jo talentą, veiklą. Juk jis prisidėjo prie to, kad Vilnius tiek senam, tiek jaunam tapo meilės, ilgesio, svajonių miestu. 1938 m. bendražygis Andrius Rondonas apie jį rašė: *Jo ugningos improvizacijos Kaune ir provincijose, jo sugebėjimas valdyti bet kurią auditoriją, jo lankstumas ir drauge atkaklumas, minties lakumas ir išdradingumas padarė savo.*

Visuomenės gyvenime būna, kad vietoje išskyla mažai jai nusipelnę, o nuosaly lieka jos reikalams gyvenimą paskyrę žmonės. Tačiau laiko tėkmėje istorija lyg rėtis sijoja įvykius, asmenis, nubraukdamas užmaršties dangą nuo vieno, pridengdamas ja kitus. Negalima užmaršties dangą užkloti V. Uždavinio, nes šiandien mums reikia iš jo darbų pasimokyti, kad Vilniaus krašto, etninės mūsų žemės nuo Lietuvos netoltų...

*Iš pranešimo, skaityto 2012 m. gegužės 10 d. Lietuvos nacionaliniame muziejuje, minint V. Uždavinio 110-ąsias gimimo metines

Lietuvos katalikų bažnyčia

Garbingo dvasininko Stanislovo Valiukėno (1907–1987) auka Dievui ir Tėvynei

Izidorius ŠIMELIONIS, Vilnius

Atkelta iš 5 p.

pritarė ir klebonas kunigas J. Tunaitis. Aš buvau apsisprendęs dalyvauti pačiame mitinge. Vyriškai atsiveikiname su kunigu Stanislovu. Mums nė mintis neatėjo, kad tai paskutinis mūsų rankų paspaudimas šiame pasaulyje. Deja, buvo taip. O buvome susitarę to sekmadienio pavakare susitikti, pasidalyti išpūdžiais. Nepasidalijome. Kunigas Stanislovas, išėjęs atnašauti šventąsias Mišias, suknubo prieš pakylėjimą prie altoriaus ir jau nepakilo. Tą akimirka kunigas Stanislovas Valiukėnas iškeliavo į Dangaus karalystę. Kaip tik tada Lietuva visam pasauliui pareiškė, kad jai būtų gražinta laisvė ir nepriklausomybė. Tai buvo labai simboliška, reikšminga, o kartu ir didžiai tragiška. Taigi tą dieną netekome vieno šviesiausių ir garbingiausių Vilniaus dvasininkų. Apie šio vyresniojo bičiulio ir bendražygio mirtį sužinojau ka tik grįžęs namo. Didelis sielvar-

tas prislėgė mane. Kunigo Stanislovo liūdėjo visi tarpukario vilniečiai – dvasininkai ir pasauliečiai, jo parapijiečiai, visi jį pažinoję lietuviai ir kitataučiai. Jis tarnavo žmonėms visą savo netrumpą ir nelengvą gyvenimą. 1944 m. vasarą naujosios sovietinės okupacijos akivaizdoje kunigas teikė paskutinius Švenčiausiuosius Sakramentus, laimino išeinančius į Anapilį.

Stanislovas Valiukėnas mylėjo visus žmones – ir savus, ir priešus. Jis neketino keršyti L. Želigovskio žandarams, nužudžiusiems pačiame žydėjime Nočios bažnytkaimyje jo tėvelį Jurgį. Jis nesirengė keršyti kitiems suklaidintiems žmonėms, kurie kadaise kėsinosi susidoroti su juo pačiu, su jo broliais ir seserimis. Beveik visą vokiečiųmetį kunigą Stanislovą tik aukšta tvora skyrė nuo Vilniaus žydų geto. Jis išgyveno žydų kančias. Per nedidelę angą, skyrusią

Šv. Mikalojaus bažnyčios šventorių nuo geto, jis dalijosi duonos kąsniu su broliais ir seserimis izraelitais. Jam visi žmonės buvo vienodai artimi ir brangūs, nes visi jie – Dievo vaikai.

Kunigas Stanislovas Valiukėnas buvo pašarvotas Šv. Mikalojaus bažnyčioje. Nenutrūkstamas žmonių srautas plaukė atsiveikinti su juo. Gedulingas pamaldas laikė arkivyskupas J. Steponavičius su artimiausiais konfratėmis. Kunigas Stanislovas pragyveno Vilniuje daugiau nei penkiasdešimt metų. Jis ne kartą vedė maldininkus Vilniaus Kalvarijų Kryžiaus keliu. O štai dabar jis pats atvažiavo amžino poilsio į Kalvarijų Šv. Kryžiaus Atradimo bažnyčios šventorių. Sovietiniais metais čia buvo laidojami žymiausi Vilniaus bažnyčių kunigai.

Jaudinančios buvo paskutinės laidotuvių minutės. Laidotuvių ceremonijai vadovavo

arkivyskupas Julijonas Steponavičius ir garbės prelatas kunigas Kazimieras Pukėnas. Tą pavakarę minios žmonių susirinko į Lietuvą ir pasaulįje žinomos Vilniaus Kalvarijų bažnyčios šventorių. Prie kapo duobės šalia kitų velionio gerbėjų paskutinį atsisveikinimo žodį tarė ir laidotuvių komisijos pirmininkas kunigas K. Pukėnas. Po tris saujas rupaus žvyro beriamė ant karsto ir mes su broliu Motiejumi. Didingai skamba „Marija Marija“, iš žmonių krūtinų išsiveržia ir nemari Vinco Kudirkos „Tautiška giesmė“. Pamažėle laidotuvių dalyviai išsiskirsto. Kunigas Stanislovas mirė prie altoriaus, kad Lietuva vėl prisikeltų ir būtų laimingi ir dori mūsų Tėvynės žmonės.

2011-03-14

Straipsnis spausdinamas Izidoriaus Šimelionio mirties metinių proga

LDK paveldas Baltarusijoje

Kai Baltarusijos teritorijoje buvusios kunigaikštystės per XIII–XIV a. buvo įjungtos į Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę, prasidėjo bendra Lietuvos ir Baltarusijos istorija, trukusi beveik 600 metų. Tad Baltarusijoje yra nemažai istorinių paminklų, liudijančių LDK didybę. Kelionių organizatorius „InLt“ 2012 m. birželio 16–17 d. suteikė puikią progą istoriją pažinti ne iš vadovėlių, o viską pamatyti savo akimis ir netgi sudalyvauti Jogailos ir Sofijos Alšėniškės vestuvėse Lydos pilyje.

Kelionių organizatorius „InLt“ suteikia išsamią informaciją apie keliones, profesionaliai, kokybiškai ir greitai aptarnauja klientus, o svarbiausia – kuria naujus kelionių pasiūlymus, įtraukdami neišmėgintus turistinius objektus.

Ši kelionė po LDK pilis yra puiki galimybė pasivaikščioti, pasigrožėti istorinėmis LDK vietomis ir apmąstyti reikšmingus praeities įvykius. Krėvos pilis buvo pirmas mūsų aplankytas objektas. Pirmą kartą ji minima vokiečių kronikoje XIII a. kaip Nalšios centras. 1338 m. Lietuvos Didysis kunigaikštis Gediminas Krėvą atiduoda valdyti sūnui Algirdui. Po jo mirties Krėvą paveldėjo antrosios žmonos Julijonos Tveriškės sūnus Jogaila. Šis, nenorėdamas dalintis valdžios su dėde Kęstučiu, jį įkalina pilies požemiuose ir, kaip manoma, įsako nužudyti. Kęstučio sūnus Vytautas išvengia mirties, mat jis persirengęs moteriškais drabužiais pabėga ir galiausiai atsiduria pas kryžiuočius. Kitas svarbus istorinis momentas – 1385 m. pasirašyta Krėvos sutartis. Krėvos pilis buvo labai sugriauta per Pirmąjį pasaulinį karą ir, deja, iki šios dienos dar nerestauruota.

Ekskursiją tęsėme aplankydami karinės technikos muziejų po atviru dangumi (*Stalino linija*) ir Minską. Antra ekskursijos diena buvo ypač svarbi ir įdomi. Aplankėme Nesvyžių, Myrą, Naugarduką ir Lydą.

Nesvyžius daug metų (1513–1939) priklausė Radvilų giminei, nes čia buvo įkurta pagrindinė ir svarbiausia Nesvyžiaus Radvilų rezidencija. 1939 m. Nesvyžius buvo prijungtas prie Vakarinės Baltarusijos ir Radvilų pilyje buvo įsteigta sanatorija, o parkas apleistas. Pilies kompleksas 1994 m. paskelbtas nacionaliniu istoriniu ir kultūriniu paminklu, o 2005 m. įtrauktas į UNESCO kultūros paveldo sąrašą. Nesvyžiuje 1593 m. buvo pastatyta pirmoji barokinė bažnyčia LDK teritorijoje. Jos požemiuose įkurtas vienas didžiausių Europoje nekropolų – kunigaikščių Radvilų giminės palaidojimai.

Myras (Myrius) istoriniuose šaltiniuose minimas 1395 m., kai kryžiuočiai, remdami Švitrigailą kovose su Vytautu, sudegino Myro miestelį. Myrą valdė keturių giminių savininkai. XV a. Jurijus Iljiničius, norėdamas apsaugoti Myrą nuo totorių puldinėjimų, pastatė pilį, kurios šeimininku 1569 m. tapo Mikalojus Radvila. XIX a. Myro pilis iš tryliktojo Radvilų giminės savininko rankų pereina Vitgenšteinams, vėliau Svetapolk-Mirskiams. 2000 m. ji įtraukta į UNESCO kultūros paveldo sąrašą.

Naugardukas yra aukščiausia gyvenama vieta Baltarusijoje (323 m virš jūros lygio). 1044 m. jis pirmą kartą paminėtas rusų metraščiuose, nes Kijevo kunigaikštis Jaroslavas savo žygio metu įkūrė šį miestą. 1258–1267 m. Naugarduką valdė Lietuvos karaliaus Mindaugo sūnus Vaišelga. Baltarusiai tvirtina, kad čia buvo Mindaugo sostinė ir jo karūnavimo vieta, tačiau šis teiginys nėra pagrįstas. Naugarduke mūrinė pilis buvo statyta XIII a. 1394 m. Vokiečių ordinas sudegino miestą ir pilį, kuriuos atstatė Vytautas Didysis. Prieš 590 m. Naugarduke tuokėsi Lenkijos karalius ir Lietuvos didysis kunigaikštis Jogaila su Sofija Alšėniške. Ketvirta santuoka išgelbėjo Jogailaičių dinastiją, nes gimė du sūnūs – Vladislavas ir Kazimieras. Naugarduke dominikonų mokykloje mokėsi Adomas Mickevičius ir Jonas Čechotas (palaidotas Ratnyčioje šalia Druskininkų), kuris redagavo pirmuosius A.

Ši kelionė – tai įrodymas, kaip per trumpą laiką galima susipažinti su didinga LDK praeitimi. Patirti išpūdžiai turbūt niekada neišblės, o įdomūs gidų pasakojimai skatins labiau domėtis savo krašto istorija.

Mickevičiaus poezijos kūrinius ir pats rašė giesmes apie Lietuvos praeitį. Jie buvo ne tik klasės draugai, bet vėliau aktyvūs Filomatų ir Filaretų draugijų nariai.

Kelionę vainikavo viešnagė karališkose Jogailos ir Sofijos vestuvėse su šokiais, vaišėmis ir viduramžius menančiais žaidimais Lydos pilyje. Žinoma, tai tik inscenizacija, bet šventė palieka neišdildomą išpūdį. Pilį apie 1323 m. pastatė Lietuvos didysis kunigaikštis Gediminas. Nuo 1710 m. pilis pradėjo nykti. Lydos pilies griuvėsiai konservuoti 1982 m., o pilies sienos ir šiaurės rytų pusės bokštas atstatyti iki 2004 m.

Ši kelionė – tai įrodymas, kaip per trumpą laiką galima susipažinti su didinga LDK praeitimi. Patirti išpūdžiai turbūt niekada neišblės, o įdomūs gidų pasakojimai skatins labiau domėtis savo krašto istorija.

Edita KOMAROVA,
Vilnius-Krėva-Minkas-Nesvyžius-
Myras-Naugardukas-Lyda-Vilnius
Autorės nuotr.

Krėvos pilies griuvėsiai

Naugarduko pilies griuvėsiai

Nesvyžiaus pilis

Myro pilis

Lydos pilis

Paminklas Adomui Mickevičiui Naugarduke

Pirmoji barokinė bažnyčia LDK teritorijoje Nesvyžiuje

Skelbimai, reklama

Asociacija „Paminklo poetui Pranui Vaičiui fondas“

Juridinių asmenų registras. Kodas 302739523. Vytauto pr., 58, LT-44237, Kaunas, Lietuvos Respublika. A. s. Nr. LT 597180900000606398, Valiutinė sąskaitos Nr. LT14718090000071768, AB Šiaulių bankas, SWIFT kodas CBSBLT26, Korespondenciniai bankai: \$Correspondent account with Deutsche Bank Trust Company Americas, New York, SWIFT: BKTRUS33, EU Correspondent account with Deutsche Bank AG, Frankfurt, SWIFT: DEUTDEFF, tel. +370 698 25991, el. p. vid.staniulis@gmail.com

Jie stato paminklą poetui Sintautuose

Vertinimo komisija išrinko optimalų darbą. Konkursą laimėjo skulptorius Juozas Šlivinskas iš Kauno, tad vertės jau igauna kiekvienas litukas. Padėkite nors simboliškai, Fondas išpareigoja Jus, kaip aukotoją, įamžinti išleistoje knygoje.

Padėkite, gelbėkite... Patikėkite, jei būčiau žinojęs, kad atsiras tiek daug sunkumų, nebūčiau gadinęs sveikatos ir ramiai miegočiau. Tiesa, kartu renkame medžiagą būsimai knygai „Jie statė paminklą poetui“. Leidinyje bus įvardytas kiekvienas aukotojas: iki 100 Lt – V. P., gyv. vieta, nuo 100 iki

500 Lt – nuotrauka ar logotipas ir trumpai apie aukotoją. Daugiau kaip 500 Lt – 0,5 p. teksto su nuotrauka. Daugiau kaip 1000 Lt – 1 p. su trimis nuotraukomis ir logotipu ar nuotrauka papildomai. Numatomas knygos tiražas 2000 egz. Pageidautina spalvotos fotografijos. Jei rėmėjas paaukvoja daugiau kaip 100 Lt, knygą gauna nemokamai.

Jei Jūsų įmonė ar fizinis asmuo paremtų projektą 5000 Lt, įmonės ar asmens vardas būtų įamžintas aukso raidėmis granite, paminklo tam skirtoje vietoje, taip pat leidinyje paskirtume iki 3 p. teksto su nuotraukomis.

Pagarbiai
Fondo steigėjai

Paminklo Pranui Vaičiui vizualizacija

PR

Rekomenduojantiems „Tele2“ – svajonių telefonas už 1 200 litų

Telekomunikacijų bendrovės „Tele2“ klientai gali svajoti apie bet kurį telefoną, nes šią vasarą ji gali išgauti beveik už dyką. Bendrovė dovanos 1 200 Lt nuolaidą telefonui kiekvienam – reikia rekomenduoti tris naujus kitų tinklų klientus, kurie sutiks perkelti savo numerius į „Tele2“.

Svajonių telefonas – tik už tris rekomendacijas

„Šiais metais atliktas RAIT tyrimas atskleidė, jog aktyviausiai draugams, šeimos nariams ir giminiams savo mobiliojo ryšio operatorių rekomenduoja „Tele2“ klientai. Norime jiems atsидėkoti, todėl rekomendacijas teikiančių klientų laukia maloni staigmena. „Tele2“ jiems dovanos nuolaidą, su kuria svajonių telefonas beveik nieko nekainuos“, – sakė Tomas Burovas, „Tele2“ marketingo vadovas.

Akcijos sąlygos paprastos – reikia rekomenduoti tris naujus vartotojus, išsiunčiant trumpąją SMS žinutę numeriu 1560 ir tekste įrašius R 868XXXXX (rekomenduojamo asmens telefono numerį). Žinutės kaina – 15 ct.

Rekomenduoti gali visi „Tele2“ privačių mėnesio mokėjimo paslaugų klientai bei PIL-DYK naudotojai, išankstinio ryšio paslauga

besinaudojantys 6 ar daugiau mėnesių.

T. Burovas pabrėžia, jog nuolaida telefonui teikiama tik tuomet, jei trys kitų šalies ryšio tinklų naudotojai perkels savo numerį į „Tele2“. Rekomenduojamas klientas turėtų atvykti į bet kurį „Tele2“ saloną ir sudaryti 24 mėn. trukmės sutartį, įsigyti patinkančią telefoną bei pasirinkti vieną iš mokėjimo planų: „300 min.“, „500 min.“, „PLIUS“ ar „Skambink“.

Dovanos – ir esamiems, ir naujiems klientams

Tinkamai tris rekomendacijas pateikęs „Tele2“ klientas telefoną išsirinkti gali be jokių sutarčių, jam tereikia sumokėti simbolinį 1 Lt mokestį. Pasinaudoti akcija vienas klientas gali tiek kartų, kiek rekomendacijų gali pateikti.

Už suteiktą 1 200 Lt sumą klientai gali išgauti bet kurį „Tele2“ salone esantį telefoną ar keletą jų, arba atvirkščiai, sumokėti trūkstantį papildomą sumą pasirinkdami brangesnį telefoną.

Be to, dovanos laukia ir naujų „Tele2“ klientų – juos rekomendavęs asmuo gali įteikti kuponą su vienu iš trijų specialių pasiūlymų:

- 300 min. pokalbių ir 1 GB duomenų už 15 Lt per mėnesį;
- 420 min. pokalbių, 2000 SMS ir 1 GB duomenų už 25 Lt per mėnesį;
- kalbėti neribotai už 0 ct per min. „Tele2“ tinkle už 12 Lt mėnesinį mokestį.

Akcija vyksta iki rugsėjo 15 d. visoje Lietuvoje. Suteikta nuolaida perkantys telefoną gali pasinaudoti iki spalio 31 d. Daugiau informacijos apie akciją galima gauti užsukus į „Tele2“ saloną arba bendrovės svetainėje www.tele2.lt.

Bendrovės „RAIT“ kovo mėn. atliktos apklausos duomenimis, „Tele2“ yra populiariausias ir labiausiai rekomenduojamas operatorius Lietuvoje. Beveik pusė apklausos dalyvių teigė, kad naudojami „Tele2“ paslaugomis.

Užs.Nr.15

Karališka prabanga – svarbiausioms Jūsų šventėms

Prabangi aplinka, karališkas aptarnavimas ir profesionalai, dirbantys virtuvėje. Norite švęsti tokioje vietoje? Apsilankykite „Karališkoje senojoje kibininėje“ arba „Senojoje kibininėje“ Trakuose ir palikite šiuos rūpesčius mums...

Mūsų personalas – tai ilgametę patirtį turintys, bei tradicijas puoselėjantys specialistai, kurie pasirūpins ir padės organizuoti vestuves, jubiliejus, asmenines šventes, vaikų gimtadienius, edukacines pamokėles ar įmonės renginius bei kitas Jums svarbias šventes.

www.kibinas.lt

Mūsų paslaugų spektrą sudaro:

- Kompleksiniai ir verslo pietūs kiekvieną darbo dieną;
- Specialūs pasiūlymai turistinėms grupėms ir jų gidams;
- Edukacinė kibinų gamintojų pamokėlė „Paragauk istorijos“;
- Parodomoji (degustacinė) „Šimtalapio“ gamintojų pamokėlė;
- Autoparduotuvė „Senoji kibininė“ tinklas Vilniuje;
- Išskirtiniai pasiūlymai Jūsų šventėms ir pobūviams;
- Kibinų pristatymas į namus;

Tad linkime akimis pamatyti, gomuriu pajusti, širdimi įsimylėti...

Užs. Nr. 510

Nuoširdžiai dėkojame Aleksandrui Jakuboniui iš Marijampolės už redakcijai padovanotą savo aforizmų knygėlę „Visuotinis griežimas dantimis“ (2010).

„Vorutos“ redakcija

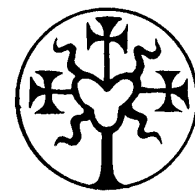

Kitas „Vorutos“ numeris išeis 2012 m. rugpjūčio 4 d.

Mirtis – tai slenkstis, bet ne pabaiga,
Brangiausi žmonės eina ir palieka...
Tačiau nuo jų nusidriekia šviesa,
Ir atmintį gyvi išlieka.

Nuoširdžiai užjaučiame
Birutę MIKALONIENĘ dėl
mylimo tėvelio mirties.

„Vorutos“ redakcijos darbuotojai

Voruta® Visos prekės ženklo teisės saugomos 9 771392 067018	Prenumeratos indeksai 0135, 0136	Redakcinė kolegija: Dr. Arūnas Bubrys, habil. dr. Kazimieras Garša, Vytautas Gocentas, archit. Dainora Juchnevičiūtė-Vaivadienė, Viktoras Jencius, dr. Napoleonas Kitkauskas, Romualdas Ozolas, Gediminas Paviržis, akad. prof. habil. dr. Antanas Tyla, dr. Aldona Vasilauskienė, akad. prof. habil. dr. Zigmantas Zinkevičius, Algirdas Žemaitaitis, Juozas Vercinkevičius (vyriausiasis redaktorius). © Voruta, 2012. Leidžiamas nuo 1989 m. spalio 24 d. Dvidešimt ketvirtieji leidimo metai. Rengėjas (leidėjas) – VŠĮ „Vorutos“ fondas, įmonės kodas 181392738. Direktorė Aušra Virvicienė. Adresas: Naujoji g. 16, Trakai. Laikraštis išeina kas antrą savaitę (šeštadieniais). Apimtis – 4 sp. l. Redakcijos adresas: Naujoji g. 16, Trakai, tel./faks: (8 528) 5 12 66, „Tele2“ mob. (8 605) 11117. Vyriausiasis redaktorius Juozas Vercinkevičius, tel.: 860519302 Spausdino Media Regionalne Sp. z o.o. (RAB) (Lenkija). Tiražas 1600 egz.	Spaudos radijo ir televizijos rėmimo fondas remia projektą Lietuvos istorinė lentis, Rytų Lietuvos (Vilniaus krašto) XX a. kultūros paveldo savitumai ir interpretacijos Laiškams: „Voruta“, Naujoji g. 16, LT-21111 Trakai, LIETUVA. Tel. faksas: (8 528) 5 12 66, El. paštas: vorutosfondas@voruta.lt, voruta@voruta.lt. Interneto svetainės: www.voruta.lt, www.mazoji-lietuva.lt Redakcija: Edita Komarova (ats. redaktorė, el. p. vorutosfondas@voruta.lt, vorutosfondas@yahoo.com, tel. 86031117), Birutė Žemaitaitė (Mazoji Lietuva), Jolanta Vasilauskaitė (dizainerė, el. p. leidykla@voruta.lt), Stanislava Žuravskė (buhalterė, tel. 860311117, tel. faks: (8 528) 51266, el. p. buhalterija@voruta.lt), Dana Zacharevičienė, Aušra Virvicienė (publicistika, el. p. avirviciene@voruta.lt), Jonas Česnavičius (fotografija), Vytautas Česnulis (bažnyčios istorija), Antanas Lesys (istorija), Martynas Buivis (internetas), Juozas Vercinkevičius (vyr. redaktorius, tel.: 860519302).
--	---	--	--